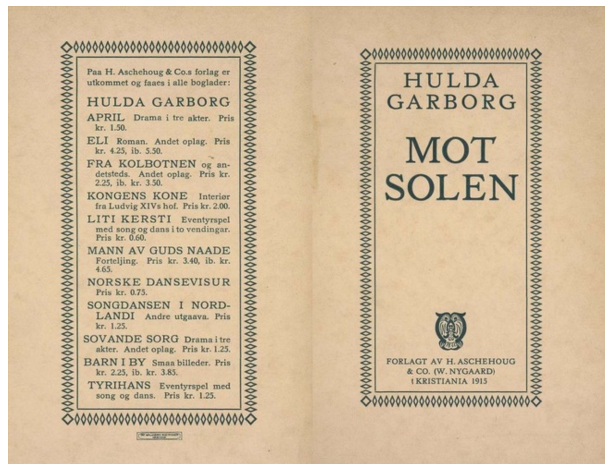

HULDA GARBORG

MOT SOLEN

ROMAN

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD) :: KRISTIANIA 1915

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

Forord til den elektroniske udgave

Dette verk av **Hulda Garborg** (1862-1934) digitaliseredes av Nasjonalbiblioteket i Oslo i november 2007 og tilpassedes for Projekt Runeberg i juni 2013 av Ralph E.

FRA MOR.

Det synger i mit Sind en Tak for Aar og Dage, saa dyp og varm, at ei den finder Ord; en Tak, som blir til Andagt nu, da Høstens

Skyer drage med Vintervarsler over øde Jord; nu, da Dagene de graa, som kommer, i Taake hyller Vaarens Drømmeland og slukker Glansen fra den gyldne Sommer.

Mørk blev Stuen min, og mine Arme tomme den Dag du flagret ifra Reden ut; men naar de lange Længselstimer kommer, da bringes mig saa mangt et stille Bud. En Stjerne lyser ren og klar derute, dit Øie smiler i den, og et lite Ord hviskes til mig gjennem Vinduets Rute:

Mor! Aa, hvor mildt det klinger i mit Hjerte, hvor varmt og levende det gled herind! Mor, det helligste og bedste Ord vi lærte, lægger sig som myke Hænder om mit Sind.

1 — Hulda Garborg.2

Og Stuen fyldes af en sælsom Klang

med sagte Feleklunk fra fjerne Slaatter,

som smelter sammen til en liten hjemlig Sang.

Graater jeg? Ak nei, min Stjerne lyser jo blandt

Himlens Kloder, derute i det underbare Æterhav, lyser over Jordens Taarefloder, over Ensomhetens Ørkengrav. Kan mig bedre times her paa Jord, end at dit Øie smiler til mig, og du ømt og stille hvisker: Mor!

Graater jeg? Ak nei, min Stjerne lyser jo paa

Nattens Himmel, Stjernen, som mit eget Liv har tændt mellem tusind Kloders Vrimmel. Flammen, som skal lyse, naar min egen ut er

brændt,

og som bleke Morgenmaane bort maa vike for Dagens unge Sol, som stiger over Jorderike. I.

HJEMME.

Nei Mor, naa kan du tro, det var Musik i Resedabedet dit! Jeg vilde ta nogen Topper til dig, mens de er vaate af Morgenduggen, for da dufter de saa fabelagtig deiligt. Men der var det Adgang forbudt, kan du tro.»

En Flom af gylden Sol vældet ind i Stuen, der Kaare kom stormende ind, ivrig og morgenfrisk, med en dugvaat Resedakvast i Haanden.

«Hvordan da?»

Fru Eli Runge stod ved det aapne Vindu og ordnet sine Roser; en Blomsterpotte holdt paa at falde ut af Trækken, da Døren gik op, og Kaare sprang til for at hjælpe hende.

«Svart af Bier naturligvis.»

De klare, hvite Kappegardiner stod som Seil ind i den lyseblaa Stue, og de maatte skynde sig at lukke Vinduet.

«Sola ståk ind saan paa skraa, du vet, og lavet Regnbue i Duggen. Og midt i Regnbuen4

tumlet de omkring ganske berusede og gælne — det er nogen fabelagtige Dyr! Tænk, jeg har formelig længtet efter dem, du.»

Eli saa smilende og lykkelig paa ham. «Ja, slik i Solrenningen er de sanseløse af Iver. Men du fik da ta for dig allikevel. Tak skal du ha. Ak a mei — herligt!»

«Ja, ved at opføre mig høitidelig som en kinesisk Mandarin, fik jeg allernaadigst Til» ladelse.»

Eli la Buketten mot sit Ansigt og drak Duf* ten ind i dype Drag; det var som et Bad i al Sommerens Herlighet.

«Deiligt!»

Men hendes Øine hang ved Kaares solbrændte, friske Ansigt, og hun saa pludselig, at hendes Gut var blit en Mand paa de tre Aar, han havde vært borte. En ung, stærk og skjøn Mand med faste Træk, og Dun om den fyldige Mund.

Et Øieblik slog hun Øinene ned, halvt genert, mens en varm, stolt Glæde bølget gjennem hele hendes Væsen. Og nær havde det sunget ut af hendes Hjerte: «Men allerdeiligst er du selv, som du staar der i Solen, brun og klarøiet og overmodig af ung Glæde!»

Til al Lykke behersket hun sig, for al Sen« timentalitet var strengt forbudt. Muntert, bon« kameratslig og greit vilde slike unge Herrer behandles; gjerne lidt slurvet, og gjerne med5

lidt frisk, uvorren Kritik; bare ingen Kjærlighets« erklæringer. Aa, det var længe, længe siden det var forbudt. Gutter var saa blyge og generte, det havde hun da lært; men det var ikke altid saa let at huske, for Piker var saa anderledes. De taalte saa godt en Kjærlighetserklæring, ja, de forlangte den og længtet efter den altid. De maatte høre og se, at de var elsket, forsikres om det atter og atter. Og nu var jo «Gutten» 22 Aar. Saa var det vei snart ikke Grænser for, hvor man maatte passe sig for Overilelser.

Kaare stod smilende og saa paa hende: «Det er saa Moro at se dig ta i Blomster, Mor.»

«Hvordan da?»

«Du holder dem akkurat som Tante Louise holder om de smaa nyfødte Kyllingerne. Det er saa komisk.»

Han tok sig en Rundgang og saa paa Ro= serne, mens Eli satte Resedaen i Vand. Den gamle vidbremmede «Feriehatten» sat ham langt bak i Nakken, Skjorten var aapen i Brystet og Ærmerne opbrættet; han havde faat paa sig den deilige Arbeidsdragten, han elsket, og som klædte ham saa storartet.

Hans fine, ovale Raceansigt med de faste Linjer og de fløielsbrune Øine, som straalet af Intelligens og Humør, var aldrig vakrere end under denne gamle, medtagne Halmhat. En brun, tæt Lug laa nedi Panden, og naar han smilte, lyste det festligt af stærke, hvite Tænder.6

«Hvor pent det er hos dig, Mor, og saa nydeligt som Roserne dine staar. Alt er ufor« andret fra sidst jeg var hjemme. Bare at alting er længer fremme i Haven. Det er rent fabel« agtigt som det vokser der.»

«Ja, har du set den vandblaa Iris ved Gjærdet? Og Blaaklokkene du plantet sidst? De er kommet sig vidunderlig?»

«Ja tror du ikke jeg saa dem lang Vei. Jeg var saa ræd de ikke skulde komme igjen iaar efter den fæle Snevinteren, at jeg blev rent glad, da jeg saa det blaane mellem Trærne.»

Eli smilte: «Ja, og aldrig har Irisstænglerne vært saa stramme og straalende som iaar. Igaar, da du kom kjørende, stod de formelig og pre* senterte Gevær. Og Blaaklokkene neiet saa nydelig paa Stilken. Du ser, du er velkommen i Gaarden.»

Kaare saa paa hende med et fort, varmt Blik, som sa: Ja, det ser jeg nok. Men saa snakket han ivei igjen: «Ja, men alvorlig tait, Bierne tror jeg næsten kjendte mig igjen; det er nogen fabelagtige Dyr. Jeg tror næsten de kjender dem som stelte de foregaaende Generationer, slik Tæft har de Bæstene.»

Eli gik og smaastelte i Stuen og hørte paa ham.

«Forresten er det slet ikke rigtig Dyr; det er igrunden bare Poesi. Har du læst Maeters lincks Bok om Biernes Liv, Mor?»

«Nei.»7

«Men det skal du gjøre.»

«Er den saa god?»

«Fabelagtig. Bare Musik og Blomsterduft og Farver og himmelsk Fryd.»

«Men Honningen er da reel, trods den him= melske Duft.»

«Ak ja, den var herlig, den jeg fik igaaraftes, Mor. Jeg glæder mig til Frokosten.»

«Ja nu kommer den snart. Vi spiser paa Sva« len, som altid.»

«Selvfølgelig. — Forresten kjender alle Dyrene mig igjen, du, selv de dumme Hønsene. Tante Louise paastod rigtignok, at den jeg var mest rørt over, kom til Verden i Vaar, og altsaa umulig kunde ha elsket mig ifjor Sommer.»

Eli lo. «Ja, det ligner Louise; hun siger altid de indbilske Mandfolkene Sandheten».

«Ja men Lurven da du! Han skulde du set. Han vrinsket og gjorde sig til, bare jeg tok i Stalddøren. Og da jeg gik op i Spiltauget til den, var den aldeles latterlig; det vare bare saa* vidt den ikke snakket. Jeg siger dig, du passer paa Lurven, til jeg kommer hjem for Alvor, Mor! Lurven og Bierne.»

«Aa ja, Lurven passer vi nok. Og Bierne er jo vor Hovedfornøielse. Selv Tante Louise, som er ræddere for en Bie end for en sint Stut, kunde vist ikke længer trives uten Sværme« spænding og Honningkake.»

«Nei pyt, jeg vidste det. Tante Louise er slik,8

at hun maa like alt som er gjilt, naar hun bare blir godt kjendt med det. Men kan du huske, hvor rasende hun i

Begyndelsen var paa Hvit* kløveren og Lavendlene? Og stod det «Biefor» paa en Pakke Blomsterfrø, fik jeg'n i Hodet.»

«Ja men hun blir ogsaa stukket bestandig.»

«Naturligvis, slik som hun bær' sig. Tænk, at det snille Menneske skal hades i tusind Led, bare fordi hun ikke kan la være at flakse med Armene.»

Eli kom forbi ham og kunde ikke la være at ruske lidt i den brune Luggen: «Ja, hun mangler «den væmmelige Selvbeherskelsen», som du sa, da du var liten. Men du lærte den, og se nu, hvor nydelig du blir behandlet.»

Et eneste litet Sekund trykket han Panden mot hendes Haand, tok den saa med begge sine og la sit varme Kind mot den slik, at hans Læ« ber likesom tilfældig streifet den: «Ja, det var du som lærte mig det, Mor.»

Saa slåp han hende hurtig, og reiste sig.

«Skal vi ta en Tur i Haven, før vi spiser?»

Eli tok en liten Kurv fra Skapet. «Ja, jeg skulde netop ned og hente nogen Jordbær til Frokosten.»

«Ai, Frugt til Førsteret. Og Vafler med Honning til Andenret?»

«Ja, men det er bare første Dagen.»

«Naturligvis. Vet du, Mor, at disse to Fe* ri erne jeg har reist fra Carl dernede i Tyskland,9

har jeg synes Synd paa ham, fordi han bare skulde reise fra den ene Byen til den andre. Ikke ha Bier og Bær og Mellemværk og Vafler og alt saant rart og hyggeligt at reise til».

«Ja Carl har det noksaa trist, siden hans Mor døde. Næste Gang maa du ta ham med herop igjen. Det er mange Aar siden han var her nu.

«Tak, Mor; det glæder jeg mig til. Men jeg er ræd, du blir lidt skuffet over ham. Han er svært forandret.»

«Saa?»

«Ja, han er likesom saa gammelklok og pessi* mistisk. Du kjender ham jo bare som den glade, ivrige Gutten, du.»

«Han var jo et Barn likesom du dengang. Nu er dere voksne, lange Mandfolk, som har levet paa egen Haand i en stor By. Men han er da vei frisk? Og hyggelig?»

«Ja da. Vi har det svært koseligt sammen hos vor snille Sadelmakerenke. Men jeg tror, han røker lidt for meget, naar han læser; haner blit noksaa nervøs. Men jamen skal det bli Moro at faa ham herop igjen.»

Paa Svalen stanset de og saa ut i det blæn« dende Solskin. Eli skygget for Øinene:

«Se Bygden idag, Kaare! Er den ikke vakker? Se Flaggene paa Sørli og Præstgard; det er ogsaa for dig. Alt har klædt sig i Festskrud for dig.»10

Kaare saa utover.

«Ja se! Hvor snilt af dem. Og saa slikt et Veir! Flaggene staar som glorøde Flammer i Sola. Imorgen maa jeg styrte afsted og hilse paa dem allesammen.»

Eli nikket. «Ja, det maa du sagtens.»

«Lidt trangere synes jeg Dalen er blit. Og Fjeldene forfærdelig høie. Det er vei det, at det var saa fladt dernede. Men her er allikevel lysere. Og saa slik som Sirilla skinner i Sola.»

De stod tause en Stund.

Eli saa paa ham fra Siden, halvt stjaalent, forskende og inderlig ømt. Hans Ansigt var pludselig blit alvorligt, og hans Uttryk saa fjernt og fremmed. Og med en Gang gik det som en Smerte igjennem hende, at hun egentlig

ingenting vidste om dette unge Menneske, som stod her hos hende med Mandens Alvor i sit Væsen. For hende havde han altid vedblit at være Barnet, som skulde ledes, elskes og pleies og holdes utenfor alle Livets Vanskeligheter. Og sammen med hende kom ogsaa uvilkaarlig Bar» net frem igjen i ham. Men sikkert tænkte han nu Mands Tanker om hende og sig selv og alle Ting. Han havde været tidlig utviklet, hans Intelligens og hans Iagttagelsesevne var skarp. Og han vidste jo, at hendes Liv havde været vanskeligt, og at hun havde gaat utenfor de slagne Veie. Alt i Skoletiden havde hun tait med ham om Religionen, sagt ham, at for hende11

var Gud det gode og lyse, at Kjærligheten var Kjærnen i alle Religioner, og at saa meget af det han lærte om Jesus, var Jødernes Sagn, som vi maatte ta for det og intet mer.

Og han forstod hende, naar hun sa, at Jesus var den store Lærer og Reformator, som Buddha havde været det før ham, og at Bjergprædikenen skulde han læse slik, at han husket den, naar meget af det andet, han maatte puge, var glemt. For den indeholdt Ord, som var det bedste Grundlag at bygge et Liv paa. Og da hun overlot til ham selv at bestemme, om han vilde konfirmeres eller ikke, svarte han: Jeg for* staar godt, at Konfirmationen ingen Betydning har, som du har forklaret mig, og da synes jeg likesom det er greiest at la det være.

Det Svar likte hun ham for, og han blev ikke konfirmeret.

Men siden han blev voksen, havde de ikke tait om disse Ting mere. Hvad tænkte han idethele nu? Eller tænkte han ikke dypere over Tingene, men gik op i sit Fag, som saa mange andre unge. Hun vidste ikke, i hvilken Retning disse tre Studieaar i det fremmede Land havde utviklet ham, om Mandens — det modne Menneskes — Kamp og Tvil havde naadd ham, eller om han endnu var et Barn i sit inderste Væsen.

Ingen kunde ha levet inderligere og lyk« keligere med sit Barn, end hun havde gjort, og12

allikevel —; nu, da han pludselig stod foran hende som en voksen Mand, havde ingen af dem et Ord at si den anden om sig selv. Dette alvorlige Ansigt og dette fjerne Blik havde pludselig aapnet en Afgrund mellem dem. Hun vidste ikke engang, om han var glad eller bedrøvet.

Og nu husket hun, hvor ofte hun havde hørt, at Mødre aldrig vidste noget om sine voksne Barn. Eller Forældre idethele. Men da havde hun smilt for sig selv; slik kunde det ikke bli med Kaare og hende.

Selv var hun blit moderløs, da hun var fem Aar; og til sin Far havde hun aldrig hverken i Barndommen eller Ungdommen kunnet gaa med sine Sorger, det var sandt. Det havde likesom været utænkeligt. Han var Læge, og hans Tid var altid optat; hvordan kunde en liten Pike vove sig frem for ham med alle de vanskelige Spørgsmaal og Spekulationer, og alle de bitre smaa Skuffelser? Men hun trodde, at til sin Mor kunde hun gaat med alt. En Mor for« staar Barnet og føler med det i stort og smaat. Men naar Barnet blir voksent, maa det da bli anderledes? Ak, hun følte sig saa fattig ved hans Side, der hun stod; saa utelukket. I dette Øieblik var han likesom helt løsrevet fra hende. Og nu, da hans Ansigt var alvorligt, var det vei, at Mennesket i ham var vaakent og trængte et andet Menneske.

Men havde hun selv nogensinde gaat til13

ham med sit inderste Væsens Tanker, sine Sorger og sine Tvil? Aldrig havde det faldt hende ind. Hun var saa vant til at gaa ensom med alt. Livet havde tidlig tat hende i sin strenge Skole; hendes Barndom og Ungdom havde været vanskelige og fulde af Uro og Spænding, den Ven, hun elsket fra Barndommen, gled bort fra hende, og hun kom ind i et glædeløst Ægte« skap, før hun helt var voksen. Hun var ung og stærk, og Livet kaldte paa hende. For Livet kalder ogsaa paa en ung Kvinde. Men Vaarens Sang, som vækket hendes Sandser og gav hen« des Sind en kort Glemsel, forstummet, og hen« des Sommer blev solløs og mørk.

Saa hændte det med ett, at hun blev kaldt til Livets store Høitid; han, som hun altid havde elsket, kom tilbake, og hun eiet ingen Motstand mer. Hun blev hans som en selv« følgelig Ting; hjælpeløst i Kjærlighetens Vold.

Men saa kom den Dag, da hun maatte vælge mellem ham og sit dødssyke Barn, som hun havde forladt. Hun vaagnet som af en Drøm. Og da Kaare efter en lang og pinefuld Venten, som var værre end Døden, kjendte hende, slog sine feberhete Arme om hendes Hals og hvisket «Mor», om igjen og om igjen, som i Dødsens Angst

for, at hun igjen skulde bli borte, da sank hun sammen i en eneste brændende Bøn om at faa beholde ham, og faa være hos ham alle sine Dage, hvad der end maatte ske.14

Og fra den Dag var hendes Vilje én, og hendes Maal det eneste: at gjøre Barnet til et lykkeligt Menneske. Men ingen kunde være lykkelig uten at være god, og hun tænkte: Er ikke det at være god først og fremst at leve saa man ikke gjør andre ondt? Til det skulde hun da opdrage ham; paa det skulde hans Liv grundlægges. Hun vilde gjøre ham til et Men* neske slik, som hun engang vilde git sit Liv for at se den Mand, hun elsket, være det, han, som aldrig blev andet end et svaiende Siv i Livets Storme.

Men til det vidste hun ikke anden Vei end gjennem det enkle Liv i denne Bygd, hvor hun syntes Menneskene endnu var gode mot hver« andre og gav hverandre Rum, og ikke tusind maatte være Slave, for at én kunde være Herre. Her kunde det være mulig at gjøre ham til et sundt og naturligt Menneske, som hun saa in* derlig ønsket. Hun havde set saa mange Skib« brud og saa meget ondt, og i Aarenes Løp var det blit altid færre Ting, som havde virkeligt Værd i hendes Tanker. Saa mange Liv gik til* spilde i haabløs Kamp for de tusind dyrekjøpte Ting, som bare var Surrogater for den Livs« glæde og Sundhet, de havde mistet. Det var denne Kamp for indbildte Værdier, som altid førte til Skuffelse, hun gjerne vilde spare ham for, hvis hun kunde.

Nu var han 22 Aar. Hun husket sig selv i15

den Alder. Da var hun allerede hans Mor. Og hvor var hun ikke tvilende og famlende og uendelig langt fra Barnets tillidsfulde Tryghet. Og Ensomheten pinte hende; saa saart havde hun selv trængt en Mor at gaa til.

Var det anderledes med Kaare? Fordi han var en Mand? Eller forlangte han ikke netop derfor at være hendes Ven i voksen Mening? Trængte han ikke hendes Alvor at gaa til med sit eget?

I dyp indre Uro tænkte hun ved sig selv: Den Tid nærmer sig, da jeg maa forsøke at bane Vei for hel Fortrolighet . . .

Da sa Kaare pludselig:

«Hvordan lever Sverre, du? Nu da jeg ser Sørli ligge derborte i Sola, blir jeg rent sentis mental.» Han gik sagte og likesom uten at vite det nedover Trappen.

Eli blev rød. Hun vendte sig bort og sa stille, idet hun fulgte ham: «Sverre er ikke rigtig som før. Han har saa mange Ting, vet du.»

«Med Fossen?»

«Det ogsaa.»

Da vendte Kaare sig mot hende og sa al« vorligt:

«Det andet vet jeg, Mor. At du ikke kunde det?»

Eli saa hurtig paa ham:

«Har du ønsket det, Kaare?»

Kaare saa bort. «Ja, det har jeg.»16

Eli famlet efter Ordene.

«Hvorfor? Aa, si mig hvorfor, Kaare?»

«Nei, jeg vet ikke, men ...»

Han stanset pludselig.

«Har du — længtet efter en Far? Savnet, mener jeg . . . Var det det, du mente, Kaare?»

«Nei da, jeg mente ikke noe videre; men jeg er glad i Sverre, vet du; han var næsten som en Far for mig. En forfærdelig god Ven ialfald. Og jeg syntes Synd paa ham og ønsket, at du ogsaa kunde vært glad i ham. Det var

jo noksaa naturligt, ikke sandt? Men se for noen Jordbær!»

De var kommet ut af Havens brede Midt* gang med de farverike Blomsteralléer paa Si* derne, og nu laa Kjøkkenhaven for dem, vei* stelt og mangfoldig i sin brogede Rigdom.

«Nei Mor, hvor herligt! Jamen har dere vært flinke. Jeg er næsten lidt bitter, naar jeg ser, hvad du og Tante Louise har utrettet her paa disse faa Aarene; dette skulde nu egentlig jeg ha gjort. Jeg var saa vant til Haven og alt Stellet her.»

«Ja, Jorden er et morsomt Element at ar* beide i; men paa dig venter Storfossen med sine Tusinder af Hestekræfter; det er da ikke daarligt det heller, skulde jeg mene!»

«Nei, selvfølgelig, men . . .»

«Men?» Hun saa ængstelig paa ham: «Du angrer da ikke, Kaare?»17

«Nei, vist ikke. Skal jeg «utfylde Sverre», som du skrev, saa . . .»

«Uf da, Kaare, la nu mine sproglige Bom« merter være — forresten mener jeg akkurat det.»

«Naa ja, saa er det altsaa ikke noen Bom« mert da. Men altsaa, hvis vi skal greie Stor« fossen efter din og Bedstefars Vilje, saa maatte jeg jo gaa den Veien. Og det er altsaa ganske fabelagtig morsomt; det mangler ikke paa det.»

«Ja, det Arbeide, som venter dig her, er jo det vidunderligste Eventyr. Jeg synes jeg ser Bygden i et Hav af Lys, bugnende af Velstand, endnu herligere end før.»

«Aa, Velstand er her da sandelig nu ogsaa. Tænk bare alt det gule, fete Smørret, og den herlige Melka! Og Bjørkeved i Ovnen og ram, klinkende Furu paa Peisen. Det er noe andet end Koks og Margarinsmør, som selv vi for« holdsvis velstaaende Mennesker maa nøie os med dernede.»

«Aa ja, vist har her vært Velstand. Men nu begynder det at bli anderledes. Jeg tror her trænges noget nyt.

Du forstaar, hvad jeg mener. Noget som likesom kan øke Magten til Motstand mot alt det som bryter ned nu. Ikke sandt?»

«Jo, jeg forstaar dig godt. Og dersom du vidste, hvor jeg har glædet mig til at ta fat her og hjælpe Sverre med alle hans Planer. Især i Begyndelsen.»

Hun saa hurtig paa ham.

«Saa ? Mindre nu ?»

«Nei da, ikke det netop; men du vet man blir da lidt delt tilsidst, naar man er saa længe borte. Det er jo bare naturligt.»

Han slåp en Haandfuld Jordbær i Kurven, og de plukket en Stund hver i sine Tanker. Saa sa han likesom halvt for sig selv: «Men Bedstefars og din Drøm om Storfossen, den skal bli til Virkelighet.»

Eli rettet sig og saa paa ham.

«Naar du vidste, hvor glad jeg er, fordi du siger det saa fast, Kaare. Endnu er det faa som forstaar, hvorledes Far kunde gi bort en Fos i denne Tid, da Folk blir svimle af Spekulations« feber, bare de ser en Bæk. Og paa slike Vils kaar. At den ikke skulde gjøres i Penge, men utnyttes direkte i hvert Hus og hver Hytte. Men du vet ikke, hvor han frydet sig netop ved den Tanke. Det var en bestemt Ting han vilde med det, en Protest mot den Aand, som har grepet Folket ogsaa heroppe i Dalen, siden det kapitalstærke Selskap fik fast Fot nede i Viken. Far havde jo en Del af Skylden for, at alt dette var kommet; han var den første, som solgte Jord til Selskapet dernede.»

Kaare nikket. Han havde netop puttet et stort Jordbær i Munden.

Og de vedblev at plukke de saftige søte Bær i Mund og Kurv, mens Elis Tanker var19

hos Faren og alt det, som nu var forbi og allikevel virkeligt og levende nok.

Doktor Lange havde trodd paa «den nye Tid» som paa et Evangelium; de surrende Hjuls gyldne Tid, da alle Naturens Kræfter var tat i Arbeidets Tjeneste, og Menneskene ikke længer skulde krøkes før Tiden i Slit og Slæp som saa ofte nu. Bondens Slit var ofte saart at se, ikke mindst Kvindernes. Men alt kunde lettes ved de mystiske Kræfter, som vi efterhvert lærte at tæmme og nyttiggjøre os. Han drømte store Drømme, og var nær ved at glemme det levende Liv omkring sig. Eli var blit voksen, uten at hun rigtig var gaat ind i hans Bevidsthet; han sendte hende paa Skole i Kristiania, hvor hans Forældre bodde, og siden i Pension i Schweitz. Og hans Hustru i andet Ægteskap gik i hans Hus som en betroet Husholderske. Eli tænkte ofte: du snille, rare Far; du har saa travlt med at tænke ut gode Ting for de Men« nesker, som skal komme, at du glemmer dine Pligter mot dem, som lever om dig idag. Og hun skjændte undertiden spøkende paa ham og citerte Bjørnsons praktisk«menneskelige Ord: Hvad du evner, kast av, i de nærmeste Krav. Det forsøkte hun selv.

Men hun lærte snart, at et Menneske faar gi, hvor det kan. Og som det kan. Tankerne er vilde Fugle, og kan Hjertet følge Tanken, er det godt.20

Hun kom til at elske sin Far, netop som han var, og blev hans Ven og Medarbeider til« sidst. Det var en Lykke, som længe lyste op i hendes Liv.

I sin Iver og Tro havde han været med at grundlægge den Industri i Viken, som nu holdt paa at kvæle det gamle Bondeliv i Bygden. Og han tapte aldrig Troen paa de surrende Hjul. Tvertimot. Men Anlæggene dernede, som han havde solgt Skog og Grund til og ellers var interesseret i, antog efterhvert Dimensioner, som skræmte ham. Og pludselig afbrøt han alle Forhandlinger med Selskapet om Salg af en stor Fos han eiet, og testamenterte den med Elis, sit eneste Barns, Samtykke til Bygden.

Men endnu var der Vandkraft nok uten Storfossen, og nede i Osen, hvor Sirilla væltet sine krystalklare Vandmasser ut i den dype, blanke Fjord mellem Bræer og blaa Fjeld, der aat Fabrikbyen sig utover det skjønne Land« skap som en gul giftig Sop.

Dr. Langes Tanke havde været, at der skulde skapes en Industri, som var naturlig for Bygden og kunde gi øket Kraft til Folket. Men Fabrik« kerne blev snart en Magnet, som suget Bygdens bedste Kraft til sig; og saa langt fra at bli en Bygdesak, blev det en international Affære, en Kværn som malte Guld for fremmede Penge« fyrster; en stor og graadig fremmed Klo som hug sig fast i Bygdens Hjerte.21

Den ene vældige Fabrikbygning reiste sig efter den anden, og ingen vidste rigtig, hvem der reiste dem, eller hvad de skulde brukes til. Det var likesom der sat et mystisk Kjæmpe« væsen dulgt et eller andet Steds og bestemte over alle Ting i Bygden, en usynlig Kraft, som var likesaa vældig som farlig. Der eksperimen« tertes og arbeidedes med mange hemmelige Pia« ner, og Bygdefolket var halvt lammet af For« ventning og Uvishet. Skulde der en Dag komme Guldstrømme væltende over Bygden og gjøre den til et Eldorado for det jordbundne Arbeids« folk, eller førte kanske hele Herligheten like lukt i Afgrunden?

Sagbruket og Cellulosefabrikken aat Bygdens Skoge i sig som en bundløs Molok; begyndte saa at æte Folket selv. Ustanselig randt de røde Strømme af Folkets Hjerteblod ned mot det glødende Centrum, hvor en ny Race var ifærd med at opstaa. Utefra kom der en Strøm af farende Folk med mange Tungemaal, rotløse og hjemløse, uten Traditioner og Historie, og uten anden Kapital end sit uvorne Mod og sine staalsatte Muskler. Pragtkarer iblandt, slike som eiet Verden og sprang syngende ut med Solen om Morgenen for at bryte Stein og løsne fest« lige Mineskud mellem Fjeldene. Naive og hjer« tensgode paa Bunden, men vante til i Nødsfald at ta den Ret de ikke fik omsonst i Verden. Seige i Arbeide, bløte og barnekjære, letlivede22

og inderlig oplagte til en ordentlig Heifallera, naar Anledning gaves. Og naar Musik eller Brændevin smeltet det Panser de maatte smede om sig for at bestaa i Livets mangehaande Ba« sketak, var de sentimentale og lette til Taarer. For altid gik de med en liten døyvd Længsel i Hjertet, som de ikke selv kunde gjøre sig rede for. Og det blev til sørgelige Viser, som aldrig tok Ende — det var saa mangt for en Vandrings« mand paa «Jordklodens

trillande Rund».

Og med disse farende Folk, med farende Folks Laster og Dyder, disse Øieblikkets Barn, som kom drivende fra Skibbrud og glade Far« ter, kom de utvandrede Bygdefolk i Lag. Til« sammen dannet de et nyt Begrep i den ældgamle Bondebygd: Proletariatet seilet op med nye Ideer om alt Samfundsliv.

Da var det Doktoren blev ræd. Han følte det som om et farligt og ukjendt Element var sluppet løs i Bygden. Hvem kunde beregne dets Kraft? At Kampen snart vilde komme til at staa om intet mindre end Bygdefolkets Første« fødselsret i Dalen, kunde ingen tvile paa.

Under disse Spekulationer var det, at han pludselig solgte sin Gaard i Viken, hvor den var blit indebygget likesom Præstegaarden og den gamle Kirke, og flyttet op til Nabobygden. Der fløt Sirilla bred og rolig mellem Aker og Eng, og deroppe sat endnu gamle Ætter23

paa Gaardene og styret efter uskrevne Love til alles Bedste.

Og der sluttet han Venskap for Livet med Folket paa Præstgard og Sørli og mange andre gjæve Bønder, og den unge Sverre Sørli, Brita Sørli's Søn, som var et teknisk Geni, førte ham ind i store Drømme for Bygden, og gav ham Ideen til den Gave han testamenterte den.

Sverre drev selv Mønsterbruk med Kværner og Sag paa sin Mors Gaard; men han var ogsaa en Drømmer og en Spelemann, og han tok Fos« serne og alle Naturens Herligheter med sig ind i Tonernes rike Verden.

Men i hans Drømmeland var Eli Dronning. Eli, som Hans Holdt, Gamlepræstens Nevø, eller «Hans i Præstegaarden», som han kaldtes i Barndommen, tok fra ham alt i Skoledagene. Baade Hans og Eli gik paa Bygdens Skole de første Aar; men saa blev de begge sendt ut, mens Sverre gik igjen med sine Drømme og sit Had til Hans.

— Kaare kom atter med en Haandfuld Bær og afbrød med et Spørgsmaal hendes Minders Flugt.

«Tror du ikke det var Gunnar Præstgard og Brita, som fik Bedstefar til at bli saa glad i Sirildalen, Mor?»

«Jo, de blev for ham likesom Symboler paa alt det lyse og fornemme her i Bygden. Du vet min Mor var af Sørliætten; hendes Far var24

Stortingsmand og havde to Gaarde her. Og Fars Slægt var ogsaa Bønder længer tilbake. Det er likesom begge Slægtslinjer har gjort en stor Bue — fra Jorden og tilbake til den igjen.»

Hun smilte. «Ja for jeg regnes nu som Jord* bruker, om end Bruket er lite. Og Vandet hører ogsaa Jorden til, saa selv om du ikke faar Gaard, saa blir du da en Art Jordbruker du ogsaa. Vi to hører Jorden til; men Far gjorde det bare halvt.»

Kaare lo.

«Aa, vi er nok Halvfanter, vi ogsaa, Mor. Men næste Generation skal du se.»

«Ja, la os haabe det da. Men se, der er Tante Louise med et af sine Pragtkaalhoder.»

«Ja sandelig; da maa vi skryte lidt ordentlig.»

Fru Bøhme var Hans Holdts Tante og «Gamlepræstens» elskede Søster, som havde vært Elis bedste Ven og Medhjælp helt fra hun flyttet til Sørlibakken.

Hun var ingen Skjønhet, men en «Hurra* gut fra Top til Taa», som Kaare pleiet at si.

Tyk og pudsig kom hun imot dem i den korte, praktiske Arbeidskjole, svingende med et kjæmpemæssigt Blomkaalhode. Den store Have* hat sat altid lidt paa skjæve over det tynde graa Haar, og paa Føtterne havde hun et Par yderst bekvemme Mandsstøvler. Men bak Brilleglas* sene lyste et Par hjertensgode graa Øine, og25

hun saa saa god og grundkoselig ut, at man maatte holde af hende ved første Øiekast.

«Hvad siger Ingeniøren til dette ?» ropte hun imot dem; «er ikke det ganske respektabelt?»

«Fabelagtig, Tante Louise! Storartet! Jeg er ganske krænket over, at det ikke er mig, som er Mester for det.»

Fru Bøhme saa forelsket paa sit Mesterværk.

«Ja er det ikke vidunderligt. Og saa tror ikke Folk paa Mysterier. Tænke sig, der stod jeg for bare nogen faa Uker siden og la et lite tørt Frø i Jorden, og om nogen Dage kom der en liten Spire op, som begyndte at slaa ut smaa lysegrønne Blade i det vildeste Overmod. Og saa pludselig fortættet det sig til noe Under* fundighet inde i Hjertet paa den, og en, to, tre, var hele Underværket gjort. Er det ikke et Mirakkel?»

«Jo, især slikt et Kaalhode!» skrøt Kaare.

«Nei nu maa du ikke sætte Gutten vor Griller i Hode, saa han begynder at plante Kaal istedet« for at tæmme Storfossen,» sa Eli.

Fru Bøhme saa halvt fornærmet ut: «Og om saa var? Alle disse Hestekræftene forstyrrer Folk aldeles. — Men vet du, at nu er jeg san« delig sulten igjen. Ja, jeg har alt spist én Gang idag, jeg, ser du, Kaare. Og vet du, hvad jeg har spist. Sild og Vælling, Far! Klokken 5 Morgen. Jeg, som engang var saa matlei, at26

jeg graat, naar jeg ikke fik varme Rundstykker til Frokost »

«Sild og Vælling?» Kaare lo og rystet paa Hodet, «ja, det er sandelig godt gjort. For« resten, nu skulde jeg snart ta hvad som helst, jeg ogsaa.»

Fru Bøhme tok ham under Armen: «Ja, kom da! Vi skal ha Jordbær idag, ser jeg.»

«Og røket Skinke og Æg, ikke sandt?»

«Ja, det kan du stole paa.»

Gamle Marja kom idetsamme ut paa Svalen med en skinnende Kobberkjedel; hun løftet den imot dem, og snart sat de alle samlet om det hvitdugede Bord, hvor Kaares Resedabuket du£= tet omkap med Kaffen. II.

«KONG KAARE».

Efter Frokosten stod Eli og Kaare igjen paa Svalen og saa ut i Sommerdagens Glans. Saa mange Somre og hvite Vintre havde de levet heroppe, og allikevel følte Eli sig endnu ung og fuld af Forventning.

Men Forventningen var utenfor hende selv; nu var det Kaare og hans Liv og Axbeide, som optok hende. Nu skulde det vise sig, om han var det Menneske hun havde drømt om at gjøre ham til, om han var kommet hel og uskadt gjennem Samlivet med hende, hvis Indre havde været en Afgrund fuld af Uro og Længsel.

Hun havde jo hørt det saa ofte, at en Gut maatte ha en Far, og det var vei mange som mente, at hun, som selv saa lite havde kunnet «raade sit Liv», neppe var den rette til at op« drage et Barn. Var det kanske Tegn paa For« stokkelse, at hun fra den Stund hun tok An« svaret for ham, trodde, at hun kunde gi ham28

mer, end de fleste Mødre kunde gi sit Barn — fordi han var hende saa dyrebar og dyrekjøpt, at ingen kunde fatte det, og fordi hun en Gang for alle havde valgt for sit Liv. Hun var ung dengang, og det kostet at kaste alle Broer af til Livets gyldne Eventyr. Men da det var gjort, havde hun sin Opgave saa klar for sig, at hun brød sig om intet og ingen utenfor den. Fandtes der mere noget som het Lykke for hende i Ver« den, saa var det i denne Opgave. Alt andet var forbi.

— Som hun stod der ved Kaares Side, i den hvite Glans, lignet hun ham som en ældre Sø« ster. Hun havde bevaret sin ungdommelige Slankhet, og sin friske brune Hud, men ved Tindingerne var der kommet sølvgraa Streif i det blanke brune Haar, som var fæstet op i en tung Knute i Nakken. Øinene var endnu dype og glansfulde, men undertiden kunde Laagene lukke sig som i Drøm eller pludselig Træthet, og den lille Fure ved Mundviken bli saa underlig dyp og skjæv. Da saa man hendes 40 Aar.

De enkle, glatte Kjoler fremhævet hendes Slankhet, og den hvite Kniplekrave faldt saa blødt og klædeligt om Halsens myke, fine Run« ding. Over alle hendes Bevægelser var der en velgjørende Ro, skjønt hun af Naturen

var mun« ter og rask.

Kaare kunde ikke huske sin Mor uten i29

denne enkle Dragt, og med Guldnaalen efter Bedstemor og det lange, tynde Guldkjæde med fire smaa Diamanter i Skyveren.

Men efter sin Bedstefar, den gamle Oberst, hvis Minde hun drev et sandt Afgudsdyrkeri med, bar hun undertiden en Ring med Opal i gammel RococcoTndfatning. Baade Kaare og Fru Bøhme var jaloux paa denne Bedstefar. «Jeg skylder ham, at jeg overhodet er Menneske nu,» sa Eli ofte. Han havde lært hende at finde Veien ind til sit eget Indre, dengang alt ramlet sammen om hende. Han sa: «Gaa ut i Solen, Barn; sit ikke i Skyggen og bli ugudelig.» De Ord fra ham gav hende Mod til det Brud, som hun trods alt aldrig kunde angre. Og hans Død var saa skjøn og fuld af Pathos, at hun aldrig kunde glemme den. Og det" var ikke ondt at huske paa den; Mindet om hans klare, milde Ro var som en Stjerne hun gjerne vilde styre efter. Hans Trofasthet var uten Grænser, og «retskaffen» var et Ord han altid brukte, «Vær bare retskaffen og naturlig, Jenta mi,» sa han, «saa du kan holde ut med dig selv, naar Aarene begynder at gjøre dig til Fis losof.» Og hun, som ingen Mor havde, og lite kjendte sin Far, hun bevaret hvert Ord af denne Bedstefar i sit Hjerte. Det var en Lykke at ha kjendt et Menneske, som var saa anderledes end de andre. Han var saa enkel, den gamle Oberst; men hans Tid var kanske ogsaa enklere, skjønt30

han vokset op i Efterklangen af de store Revo« lutioner, af Rousseau og Voltaire. Vist er det, at Eli paa en forunderlig Maate følte sig i Slægt med denne Bedstefar; hun længtet efter den samme Enkelhet og Naturlighet; efter hans Ro og Klarhet. Men hun havde saa lang en Vei at gaa —.

Hun lænet sig et Øieblik mot Kaares Skul« der; det var som et lite ængsteligt Kjærtegn. Alle hendes Tanker gik imot ham; men hun maatte jo ikke plage ham med sine Spekula« tioner. Og hun rettet sig straks igjen. Kaares Blik var atter fjernt, og uvilkaarlig gled der gjennem hendes Sind et Ord, som Bedstefar sa nogen Dage før han døde. Det var en Efter« middag, hun sat hos ham i den lune Stue, meris Solens Straaler streifet Billedet af hans afdøde Hustru, som han havde elsket med en Kjærlighet, som lignet Tilbedelse. «Alle Men« nesker blir alene tilsidst,» sa han og sukket saa saart og inderlig. Da havde Eli lagt sin Arm om hans Hals og hvisket: «Du savner Bedste« mor forfærdelig, Bedstefar.»

Han svarte ikke med det samme. Men om lidt strøk han hende over Haaret, saa uendelig ømt og varsomt og sa: «Vet du, hvad jeg vilde ønske, Jenta mi; jeg vilde ønske det snart kom paa Mote igjen at elske én og være trofast mot den.» Det var i den Tid hun havde det ondt.31

Hun rystet Tankerne af sig og satte sig paa Trappen.

«Ser du, Kaare, hvor vakkert Præstgards« husene staar mot den grønne Lien og den silke« blaa Elven, som slynger sig saa ømt og ynde« fuldt om Næset?»

Kaare gik ned og satte sig ved Siden af hende. «Ja, det er vakkert.»

Eli syntes hans Stemme var klangløs og fra« værende, og hun fortsatte stille og halvt ve« modigt:

«Jeg er saa glad, fordi jeg synes her blir deiligere for hver Dag, endda saa mange, mange Dage jeg har gaat her og set paa det altsammen.»

Kaare saa utover uten at svare. Denne Byg« den havde været hans Barndoms Paradis og hans Ungdoms Drømmeland. Og nu blev hans Tan« ker igjen helt fanget af den. Han følte i dette Øieblik, at al denne Herlighet var hans. Akrene, som lyste i saftiggrønne Firkanter nedover mot Elven, Skogene med det lyse Birkeløv mellem mørk Furu langt opover Fjeldsiderne, Gaar« dene med alle de røde, hvite og graa Hus om grønne Tun, Elven, som førte Bræernes grøn« klare Vandmasser gjennem det rike, bugnende Land — alt var hans. Han havde Rot her, og var lykkelig ved at føie det. Saa meget havde han alt set af Livet, at det ikke var godt for alle dem, som maatte albue sig frem til en Flæk, hvor de kunde faa Lov at leve paa Naade.32

Dette var hans Verden, «Kong Kaares Rike.»

Der gled et lite Smil over hans Ansigt. Eli saa det. «Hvad tænkte du paa nu, Kaare?»

Kaare lo: «Aa, jeg havde bare et lite An« fald af Stormandsgalskap. Husker du «Kong Kaare» ?

«Om jeg gjør?»

Hun smilte i lykkelig Erindring.

«Min Stolthet, da jeg havde faat mit første Folk at herske over.»

Eli saa frem for sig :

«Ja, men først da du havde fanget din første Sværm og sat den i Kube, blev du Kong Kaare for Alverden.»

«Ja, men især for gamle Marja, du! Snille gamle Marja — er det ikke deiligt, at hun lever da, Mor! Ja, jeg undres paa, om jeg nogensinde mer i mit Liv blir saa fabelagtig kry som den Dagen.»

«Det skal meget til.»

«Og husker du den første Drivbænken vor, Mor — det var i den Tid jeg ikke kunde gaa forbi en frisk, dampende Hestepære, uten at mit Hjerte banket af Fryd ved Tanken paa, at den kunde stjæles og lægges i Bænken vor. Husker du, hvordan vi laa paa Knæ i Sne« hougen og stirret ned i den varme Sengen vi havde lavet under det gamle Vinduet. Allerede Morgenen efterat vi havde saadd, saa vi efter grønne Spirer.»33

«Vi? Nei, det var nu du, det. Vor aller* første Drivbænk var forresten et gammelt Sy* skrin.» De lo begge ved Tanken.

Med en Gang pekte Kaare utover: «Se! Kan du se det lyse, som glir over Tunet paa Præstgard midt i Sola! Sandelig, tror jeg ikke det er Liv.»

Han svinget med Hatten og ropte Hallo! saa det ljomet. Eli maatte le: «Men kjære dig; det er jo en hel Fjerding til Præstgard, saa det kan lite nytte at rope.»

«Ja men var det ikke Liv, da?»

«Jo, eller en hvit Kalv.»

«Aa du da! Ja, men tænk det ser ut som om det bare var et lite Stenkast borte. Det er den fabelagtig klare Luften.»

Og atter svinget han Hatten og ropte: «Hei, vil du svare, Liv; hører du ikke det er Kong Kaare, som roper!»

PAA PRÆSTGARDSHOLMEN.

tenfor Præstgard videt Sirilla sig ut og

blev til en liten Sjø med mange smaa, grønne Øer. Paa nogen av dem var der tæt Ore« skog, paa andre var der fine Utslaatter med Siljekrat om Kanterne. Paa Skogholmerne holdt Fuglene til. Slik Sommersang og Jubel var der intet Sted som paa Præstgardsholmerne, for der stod Solen paa Dagen lang, og der var trygt og lunt at bygge for alle de vingede Sommer« gjæster. Aar efter Aar kom de igjen og sang Sommerens Høisang rundt den gamle Gaard paa Næset, som engang var Bygdens lysende Midtpunkt.

Paa Præstgardsodden, hvor Kornet var aar« visst og stod i gylden Overflod hver eneste Høst, laa Kirken i gamle Dage. Men endnu længe før det første Dampskib fandt Vei ind i den dype Fjord, som skar sig like ind i Lan« dets Hjerte, blev Kirken flyttet til Osen, hvor35

Handelsstedet laa. Og der vokste siden «Byen» op. Men over den gamle Kirkegrund havde nu Præstgardsættens Ploge gaat i mer end 200 Aar, og Velstand og Tryghet havde fulgt Gaarden i de lange Tider.

Men gamle Gunnar, som i den sidste Mands« alder havde sittet med alle Præstgards Herlig« heter, gik ikke tryg

og rolig mot Graven som hans Fædre før ham havde gjort. Olav, Sønnen, som for et Par Aar siden overtok Gaarden, havde forandret sig slik i det sidste, at Gunnar begyndte at bli ræd. Der var saa mange Bønder i senere Tid, som havde solgt sine Eiendomme. Siden Værkets sidste store Utvidelse med Kjøp i Flæng af Gaarde og Skoger langs Elven var det som en Feber havde grepet Folket, og Olav var en af dem som havde ladt sig rive med og var be« gyndt at spekulere. Skog havde han allerede solgt mot Gunnars Vilje, og han forsømte mer og mer Gaarden. Og da han for et halvt Aars Tid siden havde giftet sig med Frk. Hansen, Datter af en Vagtmester ved Værket, holdt han mest til dernede. Gunnar vidste ikke, hvad han drev med; han vidste bare, at Gaarden drev han saa maatelig.

Olav havde hurtig utviklet sig til en typisk Overgangsmand, usikker og misfornøiet, med et Ben i den nye og et i den gamle Verden. Han havde faat Øinene opladt for «Bondens slit« somme Kaar», men var Arving til en Bonde«36

gaard og et Bondenavn af de bedste. Og gjerne vilde han omsætte sin byrdefulde Arv i lettere Værdier. Det gjaldt at nytte Høvet. Nu var der Penge at faa for Jord og Skog, store Penge, og den som ikke solgte nu, var en daarlig For* retningsmand. Men en Bonde maatte ogsaa være Forretningsmand i vor Tid, skulde han greie sig. Han kunde ikke længer leve af en Mjølke* skvæt og gamle Staburskinker. Hver Time paa Dagen var der Spørgsmaal efter Kon* tanter.

Men endda gamle Gunnar nu bare var en Føderaadsmand paa sine Fædres Gaard, stod han som et urokkeligt Fjeld i Veien for alle Olavs Planer. Han levet sit vante Liv i det gamle store Tømmerhus med sin yngste Datter Liv og de gamle Tjenere, og han deltok i Gaardens Arbeide som før, for han var stærk og sund og arbeidsglad som i de unge Dage. Men det havde været Skik der paa Gaarden at gi fra sig i 60 Aars Alderen og la de unge komme til at røyne sig. Paa den Maaten blev det bedst for alle. Men nu havde Gunnar alt mer end en Gang angret, at han lot Olav faa Gaarden. Heller skulde han set den i Jons Hænder. Men Jon var yngre; han var en kunstfærdig Laasesmed og gift i en anden Bygd.

— Den Dag Gunnar havde heist Flagget for at hilse Kaare Runge velkommen til Bygden igjen, stod han og saa utover Mark og Eng i37

mangeslags Tanker. Aldrig kunde han huske saa herlig en Sommer. Kornet stod tætt og rankt med gulnende Topper, og Engene duftet af sin Rigdoms Fylde. Men i Sandhældingen nede ved Elven stod Potetsakeren frisk og grøn med guldtoppede hvite og violette Blomster. Det var saa herligt at se, og vite at Vorherre igjen havde git saa god Grøde, at en trygt kunde se Vinteren imøte. Gamle Mærker slog aldrig feil. Mai Maaned havde været sur og kold og rigtig ufyslig paa al Vis, men nu stod Åkeren som i de allerbedste Præstgardsaar. De laa nu saa overlag godt til, Akrene paa Præst« gard, midt i bedste Solhældingen. Og saa dyp og god var Jorden der, at om der var nok saa styg Tørke, blev det sjelden og aldrig Mis« vækst.

Gunnar var en gammeldags Jordbruker, for han holdt paa Kornet, som de ellers ikke syn« tes det lønnet sig at dyrke længer der i Bygden, siden det kom saa meget utenlandsk Mel med Skibene. Det lønnet sig bedre at ha Aker i Amerika, sa Agronomen. Men Præstgardsstabu« ret havde sine store Kornbinger fyldt af egen Avling, som i gammel Tid. «Daa veit eg kva eg hev,» sa Gunnar. Og der var heller aldrig bare ét Aars Avling paa Præstgard; det var gammel Skik at samle i Hus de gode Aar, saa en ikke stod fast, naar de mindre gode kom.

Mange af de gamle Gaarde som før havde38

ligget nede ved Elven, var flyttet længer op i Lien, fordi Vaarflaumen undertiden gjorde Skade paa Mark og Eng dernede. Men Gunnar vilde ikke flytte. Hans Ætt var knyttet til denne Jordflekken saa længe de vidste noget om den, og han havde ikke tænkt sig andet end at den skulde vedbli at leve og bygge der endnu i like saa lang Tid, og længer endnu.

Men nu vidste han ikke, hvad han skulde tro; ingenting var helligt for dem som vokste op nu. Dengang Kirken laa paa Præstgardsnæ« set, var der gammelt Færgested like ovenfor, og tætgrændt omkring; men nu var Præstgard blit liggende noksaa ensomt, og Folk syntes ikke Gun« nar havde utnyttet Gaardens mange Herligheter

paa nogen praktisk Maate. Han vilde jo ikke engang sælge Skog. Saa det var ikke at undres paa, om Sønnen var uenig med ham i mange Ting.

Paa den største af Præstgardsholmerne var der en stor og sjelden fin Utslaat, og Gunnar stod og tænkte, at nu fik de begynde derute en af Dagene. Hele Øen var som en Have. Bare rundt Kanterne var der lidt Smaaskog, netop saavidt der var Ly. Midt paa Jordet laa en rødmalt Laave under to svære Almetrær, og ved Siden af den var der en Stenrøs, hvor Bal* derbraa, Gjeterams, kjæmpestore Blaaklokker og gul Solblom grodde i vild Yppighet. Hele Rø« sen saa ut som et Bed i en sydlandsk Blomster«39

have. Et lite Stykke omkring Røsen var ogsaa Engen fuld af gule, hvite, røde og blaa Blom« ster, som altid saadde sig paany, og netop nu var alle Nyperoserne sprunget ut langs Laa ve« væggen. Men ellers var Engen et eneste tæt Tæppe af rødtoppet Kløver.

Men bak Laavebroen stod en ældgammel Vildapal og strakte sine mosgrodde kronglete Grene ind over det torvtække, af vilde Stedmors« blomster ganske overgrodde Tak.

Herute begyndte altid Præstgardsfolket Slaat« ten, og den første Dag var som en stor, stille Fest. Der var Høitid over det lille Baatfølge, som drog derut den første Morgen for at slaa, mens Græsset endnu var vaadt af Natteduggen. Og Røken fra det fredelige Baal, som lidt se« nere tændtes under Kaffekjedlen paa den gamle Kokeplads ved Stranden, steg let og blaa mot Himlen som et Takoffer til de gavmilde Guder.

Paa disse Slaattefester paa Præstgard havde Kaare og Eli ofte været med. Det var nogen af deres bedste Sommerminder. Og da Gunnar hørte, at Kaare skulde komme hjem nu, var det næsten som han halvt om halvt syntes han fik vente lidt med at begynde og se. Kaare kom vei ned. Og kanske havde han endnu samme Sind, og kunde ville være med paa Holmen.

Men længe kunde han ikke utsætte; Veiret var saa overlag.

— Ut paa Dagen kom Kaare. Og det blev40

gjensidig Glæde og Rjomegraut, og en lang ko« selig Kveld ved Aaren med Prat om gammelt og nyt. Og da Liv var færdig med Husets Stel, kom hun ind og satte sig hos dem med den hvite, myke Bundingsstrømpen mellem Hæn« derne.

Kaare blev ikke træt af at snakke og høre og se. Alt var gammelt og kjendt og kjært hernede. Og saa, nei for en Fred og en Hygge!

«Ak saa god og varm den Strømpen ser ut, Liv; gid den var til mig!»

«Ja men det er ho ikkje,» lo Liv.

«Hvem er den til da?»

«Til meg sjølv.»

«Ja, det kan da være noe at sætte paa sig om Vinteren. Ja saa faar jeg Lov at bli da, og være med imorgen?»

Gunnar smilte: «Ja det fær du sagte faa Lov til. Me treng Karar no, veit du; her er ikkje saa mange som det var fyrr paa Garden.»

«Nei, Olav er jo mest i Viken?»

«Ja, han er det.»

Gunnar la en Tyrirot paa Aaren, og de tiet alle en Stund.

«Ja, ja,» sa Kaare endelig, «hver sin Lyst.»

Gunnar reiste sig, og Kaare forstod, at det var Sengetid.

Og om en Stund laa han under den lette Sommerfelden og drømte om en hvit Strømpe,41

som blev saa lang, at den rak helt ut paa Hol« men, hvor Liv stod og lo sig tvekroket over den. , *

Næste Morgen var de alle oppe med Solen, og i to Baatladninger satte de over til Holmen.

Kaare rodde den ene Baaten, hvor Gunnar og Liv sat med Nistekurvene; i den anden kom to Slaattekarer og Stor«Anne og Brita, som skulde breie. Brita og Stor«Anne sat og strikket paa lubbne saue«graa Strømper, men Liv havde i Travlheten rent glemt Bundingen. Skulde du set slikt.

Da de var Barn, havde Liv og Kaare smaa River, som Gunnar lavet til dem, og de lærte at gjøre Nytte i Slaatten de ogsaa. Nu havde de voksne River, og det skulde ikke længer være bare Lek.

«Jeg undres paa, om jeg kan holde en Rive længer,» sa Kaare; «en blir saa klodset og træ« hændt af Bylivet.»

«Ja, det vert vei ikkje større du fær bruke Nævane der,» sa Gunnar. «Du hev gjerne gløymt aa fiske Aakjyte og?» Liv og Kaare lo og husket Fiskeriet sit i Bækken.

«Det var naa ikkje berre Aakjyte daa,» sa Liv; «me fiska daa baade Harr og Smaaaure, som me steikte i Rjome, naar me kom heim. Mindes du ikkje det?»

«Jau, de var sagte glupe,» smilte Gunnar.42

«Faar vi fiske lidt idag da, Gunnar?» Kaare lo saa lurt op imot ham; «eller har vi slet ikke Tid?»

«Me fær no sjaa daa. Men hev du Redskap daa ?»

«Det er ikke frit.» Kaare pekte under Tof« ten; der havde han Snøret.

«Jamen hev han Snøre,» sa Liv blid; «at du hugsa det? Eg hev gløymt al Ting idag eg.»

— Kaare viste sig at være «full Kar» til at rake, og Gunnar var blid. «Det er mest Synd du ikkje skal bli Bonde,» sa han, «for du hev baade Handlage og Hjartelage.»

«Ja Gunnar, du vet jeg vilde altid bli Bonde, da jeg var liten. Men saa kom dette med Fossen da.»

Gunnar tok et Par kraftige Tak med Ljaaen. «Ja, det var sagte snildt af Doktaren, at han vilde Bygdefolke sjølv skulde ha Gagn af Fos« sen; berre det no vert Gagn daa, og ikkje berre vondt av den og.»

«Hvordan skulde det være mulig, Gunnar? Tænk dig for Lettelser paa alle Maater. Hvor selvhjulpen denne Bygden vil bli i alt — med Kværner og Maskiner, Sag, Lys og Kraft like op paa Sætrene til Kjærning og alt muligt. Ja Rokken og Vævstolen kan komme til at gaa at sig selv, og Barna kan bli vugget af usynlige Hænder! Er det ikke som et Eventyr at tænke paa? Det skal bli Bygden med de tusind lyse gode Hjem, en Mønsterbygd som spræklærde43

Professorer skal komme reisende i Hougevis og se paa. Bare vent!»

Gunnar smilte: «Men berre me ikkje vert late og leie, naar Fossen tek alt Arbeide fraa os.»

«Haa — der er tusind Ting at gjøre. Tænk, Liv, saa kan vi f. Eks. fiske, mens Rokken staar der og gaar af sig selv; er det ikke fabelagtigt!»

Liv kom efter. Hun breidde med jevne, ro« lige Tak og lo imot dem: «Aa, det vert no vei ikkje i mi Tid. Og ikkje i di heller.»

Kaare vendte sig mot hende. «I din Tid! Du aner ikke slik som den Slags Ting gaar fort nu for Tiden. En Morgen naar du vaagner, staar Væven og dunker og Rokken og surrer og Kjærna og kjærner, ja og Strikkepindene og strikker ganske alene» —

«Huf daa; neimen um eg vil vera i Hus med sovore Trollskap. Skulde eg sitja med Hen« dane i Fanget eg daa, og berre sjaa paa? Daa trur eg det vart kj eisamt.»

Gunnar gik smaaleende fremover, og den saftige tykke Kløver faldt i tunge, vaate Rader under Ljaaen. En Stund hørte man bare det sjoet og sang af Ljaaens taktfaste Slag bortover Volden, og det blinket i det blaa Staal som af

glinsende Slanger gjennem det vaate Græs.

Kaare følte et usigeligt Velvære. Hele Ver« den utenfor gled bort i et ubestemmeligt Mørke; alt blev saa fjernt, og han syntes, at nu var han rigtig for Alvor kommet hjem. Hjem til Kong44

Kaares Rike, hvor Menneskene var saa snille, og hvor alting likesom var saa lyst og godt og gjen* nemsigtigt. Saa uskyldigt. Og han tænkte paa, at hans Mor saa ofte havde sagt om denne Bygden, at Folket her var saa gode mot hver* andre, og det var sandt. Han havde likesom en Følelse af, at han havde reddet sig undaf noget vanskeligt, som han holdt paa at glide ut i der* nede. Her følte han sig stærk og sikker paa sig selv, og han tænkte: det dernede er forbi for altid. Det var bare Kjedsomhet og Hekseri. Jeg vil ikke mer. Og han tænkte uglad paa den kvindelige Kamerat, som havde holdt ham fan* gen en Tid paa en forunderlig mystisk Maate, uten at han vilde det og var glad ved det. Jo, undertiden var han vei glad ved det. Hun var prægtig nok paa mange Maater, og han trodde en Stund, at han elsket hende. Men han var forbauset over, at Kjærligheten ikke kom med større Fest og Glæde. Og Tryghet. Mest var det en pinefuld Tilstand med Tvil og vond Sam* vittighet. Det var vei som de vise Mænd sa, at Kjærligheten egentlig var Manden uværdig, en Mindelse om Abekatten, noget som skulde overvindes. Han havde spekulert meget paa Kjærlighetens Væsen i det sidste Aar. Ja, saa meget, at det havde hindret hans Arbeide ikke saa lite. Og han holdt paa at bli Pessimist som Carl.

Men idag tænkte han ikke paa Kjærligheten;45

det var bare saa godt at være til, saa herligt at indaande den vidunderlige Luft og se Solskin« net i tindrende, giddrende Flom over Dalen og Fjeldene. Og Bræen i rødgylden Glans, lysende over det hele. Den var likesom Himlens Af« glans; alt var fuldkomment og rent deroppe. Og det var slet ikke saa langt derop; svale Luftninger kom ned derfra i de stille Morgentimer. Kaare syntes aldrig, at han rigtig havde set Bræen før idag. Aldrig forstaat dens Vælde og Herlighet. Og han havde en uklar Fornemmelse af, at han herefter altid maatte huske paa den slik som den laa for hans Blik i denne gyldne Sommermorgen. At han altid vilde længte efter den. Og han tænkte pludselig: Jo nærmere jeg er Bræen, jo lykkeligere vil jeg være, og hvis jeg en Dag ikke ser Bræen for mig, hvor jeg er, da er jeg ulykkelig. Den blev likesom med en Gang Symbolet paa det, som hans Mor kaldte Uskyldighet; før havde han ikke rigtig forstaat, hvad hun mente med det.

Huf, gik han ikke her og blev vaat i Øinene og formelig afla Løfte. Væmmelig Sentimentali« tet. Men det var likesom noget vondt som havde sluppet ham idag, noget som havde sit« tet bakenom alt og forstyrret Glæden ved at være hjemme igjen. Han vidste forresten ikke, om det var bare vondt heller; men det var saa vanskeligt. Han forstod ikke sig selv længer.

Han pudset Næsen og lurte sig til at viske46

væk en Taare, som stod i den ene Øienkrok og generte ham. Tosseri —

Da han saa fremover, gik Gunnar midt i en skjælvende Solstrime, som gled ind mellem de høie Almetrækroner. Kaare syntes han var som en Eventyrkonge med Glorie om det sølvhvite Haar. Den røde Værkensvest lyste saa festligt mot det grønne, og hans Profil tegnet sig fast og stærk mot Lyset — som hugget i Fjeld.

Men Kaare syntes, at Gunnar havde faat et træt Uttryk i Øinene, som han ikke før havde set hos ham. Og han tænkte paa den underlige Herremand, Olav, som kunde tænke paa noget slikt, som at Præstgard skulde sælges og lægges øde. Præstgard, som i den Grad var hellig Grund for Gunnar, at han aldrig vilde leve den Dag han skulde flyttes derfra.

Og saa snart Gunnar kom bort fra de an« dre paa Volden, gik han som altid i disse Tider med tusind tunge Tanker. Han kjendte sig bundet til denne Flek Jord paa en mystisk Maate. Det var likesom han havde levet her længe før han blev født, og han vidste, at naar han døde og blev gravlagt nede paa den nye Kirkegaarden i Viken, hvor alt var fremmed og koldt og likegyldigt for ham, saa vilde han al« likevel leve videre heroppe ved Kirkeneset. Like« som han selv altid havde følt sin Far og sin Bedstefar omkring sig her og set levende Mær« ker efter dem i alt paa Gaarden, tænkt paa dem47

og i sit stille Sind tat dem med paa Raad, hver« gang noget af Betydning skulde ske, saa skulde de, som kom efter ham, ogsaa føie ham i alt. Han kunde ikke tænke sig andet. Om det skulde ske ved et Mirakkel, saa maatte Olav bringes til Fornuft. Men det var vei saa, at gamle Synder i Ætten nu skulde straffes paa denne Maaten. For der havde nok Gud bedre ikke vært bare det, som godt var, i Præstgardsætten heller, om den end havde holdt sig klar af mangt, som mærket andre Storslægter. Mangen gjild Gaard rundt i Bygden laa nu i Grus, fordi Sønnerne ikke agtet paa Fædrenes Raad. Men Livet i Heimen var blit slikt, at de Gamle ingen Myndighet havde læn« ger over de Unge; de Gamle var blit for veike de ogsaa. Det laa likesom i Tiden. De unge vilde ingenting lære af den Røynsle de gamle havde sanket i et langt Liv. Men det skulde vei være naturligt og godt, at det ene Ættled lærte af de andres Erfaring. Det var det eneste gode de gamle kunde gjøre for de unge.

Men Olavs unge Kone fik Krampegraat, da Gunnar engang snakket til hende om dette. Og det fik hun ogsaa, da Gunnar en anden Dag kom ind, mens hun sat og spilte «Donauwel« len» paa Piano, og sa: «Saa dette er Veven din, det no daa?» Ja, om Olav bare ikke havde faat saa faahæv en Kjering!

Om disse Ting dreiet Gunnars Tanker sig nu, og derfor var ikke hans Øine som før.48

— Kaare havde hjulpet Liv med Kaffien nede ved Stranden. Den gamle «Kaffigruva» var reist af tre flate Stene med en Skjærding til Kjedlen, som hang og putret over Baalet, da Gunnar kom ned imot dem. Det var Kaares Arbeide at passe Kjedlen, saa den ikke kokte over, mens Liv pakket ut Nisten.

«Sosnart han tek til aa syngje, maa du agte deg, for daa kjem han snart; og naar han sput« ter i Varmen, maa du ta han,» retledet Liv.

«Nei, hør nu, Liv, du tror vist jeg er blit en ren Idiot dernede i Tyskland. Jeg har da ikke glemt at koke Kaffe.»

Liv lo. «Ja, det var kje godt aa vite. Venen din, han Karl, som var med herupp eit Aaret, han kokte heile Kaffien i Oska for meg.»

«Ja, Carl, stakkar, han havde aldrig gjort det før, han. Han var saa nervøs som han skulde op til Eksamen.»

Liv la et hvidt Linklæde paa Bakken og pak« ket ut Lefse, Vafler, Spekepølse, Flatbrød, fersk Gjetost og en Flaske tyk, søt Fløte.

Kaares Appetit var straalende, og han fulgte alle Livs Bevægelser med beundrende Øine. «Hvor nydeligt det ser ut altsammen,» sa han, og hans Blik gled fra den bugnende hvite Disk og til den unge Pike med den gyldne, fine Nakke, som bøiet sig saa yndefuldt over Kur« ven. Det hvite, klare Skaut var glidd ned over Ryggen, og det silkebløte, blonde Haar lyste49

saa varmt og levende i Solen — det var som der skjøt Straaler ut fra det. Og Huden var saa un« derlig skjær og fin, at han maatte tænke paa Rosenblade. Men Munden var det allersøteste, saa barnlig bløt og frisk, men ofte kruset af et skøieragtigt Smil, som kunde bli haanligt og næsten overmodigt, naar hun ærtet ham. Og det gjorde hun ofte.

«Jeg vet ikke noe i Verden saa godt som Maten din, Liv,» sa han og fortapte sig i Synet af al denne Herligheten.

«Du meiner vei ikkje det. Elles segjer dei, at Stor«Anne skal vera glup til aa laga Smør og Ost. Men sjaa, no kjem Kjedlenl Ja du!»

Hun sprang til for at redde Kaffien, og Kaare saa ut som en fortapt Synder. Et eneste Øieblik havde han glemt sig selv, og naturligvis var Ulykken straks ute — uf! Han rev sig i Haaret og jamret. «Skulde du set slikt.»

«Ja, no ser du,» sa Liv straffende, og Smi« let blev haanligt, «du er kje likare Karen du heller.»

De reddet i Fællesskap Resterne af den dyre« bare Drik.

«Ja, men det var din Skyld, Liv! Hvorfor er du saa nydelig, at jeg maa glo paa dig hele Tiden da?»

«Nei, no vert du god,» sa Liv og blev blus« sende rød mot sin Vilje.

Men saa kom Gunnar med Folkene.

Kaare spiste, saa han næsten var skamfuld; men som vei var, gjorde de Ret for sig de andre og, og det blev det morsomste Maaltid han havde været med til paa længe. Det gik med Godprat og Skjæmt og Moro hele Tiden; den ene overgik den anden i Vittigheter og Smaa« ærting. Og Gunnar sat der med sit rolige, gode Smil og gjorde det trygt og godt. Han var saa plastisk, der han sat lænet mot Træstammen og tændte Pipen efter Maten, at Kaare maatte tænke paa en gammel Sagahelt; det var idethele saa forunderlig meget af Historie over Gunnar. Man kunde aldrig tænke bare paa idag, naar man saa ham.

Men Sola var saa altfor varm, og det duftet saa bedøvende stærkt af det nyslaatte Hø, at Kaare blev ganske døsig og træt efter det gode Maaltid. Han la sig tilbake i Græsset med Ar« mene under Hodet og stirret op mot den høie, lyse Himmel. Ikke den mindste Sky paa den silkeblaa Hvælving, ikke et Løv rørte sig. Hans Øine lukket sig, og Tankerne gled ut i lyse Drømme.

«Eg meiner Solreven tek deg,» sa Gunnar. «Sjaa her; tak Trøia mi under Hovude og kvil; det skal me alle no.»

Og Slaattekarene la sig under Laavebroen, hvor Skyggen var sval og god; men Liv pak« ket stille ned i Kurven igjen og la sig derpaa ned med Skautet over Ansigtet ved Siden av51

Gunnar, som smaadormet der han sat. Hun havde ikke Lyst til at sove, men at forstyrre Høgsdagskvila var Helligbrøde. Det var den stille Timen, da alt i Naturen hvilte og var i Ro. Dyrene i Skogen krøp sammen i sine Hu= ler, og Fuglene tiet i Trærne. Ja, selv Buska« pen paa Beiterne la sig, mens Solen stod høiest paa Himlen.

— Men om Kvælden gled Kaare og Liv ned= over Elven i den blaamalte Baaten og fisket som i gamle Dage. Kaare sat ved Aarene. De var for det meste tause, og Aareslagene hørtes langt utover i den stille Kvæld.

«Naar kjem du heim att næste Gong daa?» sa Liv pludselig, som om hun høit fortsatte sin egen Tanke.

«Om to Aar. Og da kommer jeg for godt.»

«Aa!» Liv vidste ikke mer at si.

«Du kan tro jeg glæder mig.» Kaare saa utover Vandet og op mot Sørlibakken.

«Gjer du? Men her er vei ikkje noko mot dernede ?»

«Ikke noget Sted i Verden er som her, Liv.» Han sa det ganske alvorligt og saa troværdig paa hende. «Det mener jeg.»

— Da de skiltes paa Stranden, fik hun et varmt Haandtryk: «Tak for idag da, Liv; det har været fabelagtig deiligt!»

«Ja, sjølv tak. Du maa helse heime.»

«Tak. Godnat da.»52

«Godnat. Du gjeng vei beinast?»

«Ja da, det skal ikke ta mange Minuttene at komme op Bakkene — ja, Godnat da.» Han svinget Hatten, og hun nikket. Ropte saa efter ham: «Du fær koma att, naar du vert arbeids« laus daa!»

«Ja Tak!» Ny Sving med Hatten. Saa gjorde han et Par Sprang opover, men stanset pludse« lig og ropte tilbake: «Du, Liv!» «Ja!»

«Jeg tror jeg blir arbeidsløs imorgen.»

«Aa, du daa!» Hun lo en liten kort, lys Latter, og han smatt gjennem Grinden. Paa den anden Side stanset han igjen et Øieblik og saa tilbake. Satte saa Fart paa opover Stien. Men af og til maatte han endnu snu sig og se ut« over Dalen. Solen stod nu kvældsrød over Aas« kammen, og Bræen laa og lyste i overjordisk Glans. Men saa gled den glødende Kugle ned bak Kvaseggen, og kolde, blaa Skygger bredte sig over Slaatteholmen, krøp opefter Lierne og

slukket Glansen i Gaardenes smaa Vinduer. * *

*

Næste Morgen blev Liv vækket af det før« ste Solstreif, som gled ind i hendes Kammer. Hun følte det som en varm Haand over sit Ansigt og sine nakne Arme, som laa utstrakt ovenpaa Aaklædet og det grove, hjemmevævede53

Linlaken. Den hvite, kortærmede Serk med den lille enkle Knipling om Halsrundingen, og de lyse Fletter, som var surret i Tupperne med en troskyldig hvit Lintraad, gav hende en barnlig, rørende Ynde, og Smilet, som gled over hendes Læber, var som et Barns, naar det vaagner af lykkelige Drømme.

Hun gav et lite Grynt af Velvære og kastet Armene over Hodet, vendte sig saa om mot Væggen og forsøkte at sove videre.

Den gyldne Solflom faldt paa skraa indover Sengen, bredte sig over Hjørneskapets Gesims og mørke, rosemalte Feldter og fyldte tilsidst hele det lille Rum med et Væld af varmt, gyl* dent Lys, brudt af grønne Reflekser fra Bakken utenfor.

Hun laa og kjendte i Halvsøvne, hvorledes de varme Straaler smøg sig over hendes Nakke og Ryg og tilsidst naadde helt ind i det lille Hjerte, som banket saa roligt og trygt under den uskyldige Linserken. Nei, hun kunde nok ikke sove mer. Og hun vendte sig igjen om paa Ryggen, gned sig lidt i Øinene og myste og smaablunket ind i det tindrende Sollys.

Men saa med ett gled en Bølge af varm Glæde gjennem hele hendes Væsen, og hun slog Armene sammen, som om hun tok hele den dei= lige Verden i Favn. Hun havde drømt, at Kaare vækket hende. Han stod med Riven i Haanden og sa: «Rokken staar der og gaar af sig sjølv;54

skynd dig!» Og saa bøiet han sig dypt, dypt ned over hende, og hun kjendte Varmen af hans Haand og hans Mund over sit Ansigt.

Hurtig knep hun Øinene sammen igjen og krøllet sig i en eneste Tull under Tæppet. Det var med en Gang som om hun maatte gjemme sig. Koss ein kunde drøyme! Han kysste meg daa mest — IV.

SVERRE.

Eli Runge kaldte sig spøkende Husmands« kone under Sørli, for hendes Eiendom laa paa Sørligaardens Grund. Længe havde Sverre gaat med et stille Haab om, at Eli engang vilde bytte Husmandspladsen med Hovedbølet; men nu vidste han, at det aldrig vilde ske. Og til hans Mors Sorg kom der ingen Sønnekone til Sørli; naar Sverre engang døde, vilde Gaarden gaa over til hendes Søstersønner.

Eli havde i sin Tid faat kjøpt en Del af Sørlis Jord og en liten Skogteig, fordi hun var af Slægten, og fordi gamle Brita holdt af hende fra Barndommen af. Sverre havde gaat paa Skole i Viken nogen Aar, da Elis Far bodde dernede, og Eli havde vært paa Sørli saa ofte i Ferierne. Og Sverre og «Hans i Præstegaarden», Præstens Nevø, blev Rivaler. Men da Sverre opdaget, at Eli elsket Hans Holdt, blev det til et Ras med Drik og Vildskap, saa Brita trodde56

han var fortapt. Musiken havde vært hans største Glæde, men en Kvæld splintret han Fela over sit Knæ og drog tilskogs. I to Dage vidste ikke Brita, hvor han var. Hun gik omkring uten Hvile og Søvn og vred sine Hænder i Ve og Vaande. Og slike Dage og Nætter fik hun mange af for hans Skyld. Tre Barn havde hun begravet; dengang syntes hun, at større Sorg kunde ikke ramme et Menneske. Men nu vidste hun, at det var noget, som var værre. Hun følte sig som et bladløst, skamhugget Træ i Vintes ren Storme, uten Ly, uten Haab.

Derfor kjæmpet hun for Sverre som en Dyremor for sin druknende Unge. Hun maatte faa ham ut igjen af Skammen og Fornedrelsen, eller dø. Og hendes Kjærlighet og saarede Stolthet gav hende ti Mands Styrke. «For dei som ligg paa Kyrkjegarden, hev eg graa te bitre Taarur,» sa hun, «men for Sverre hev eg graate Blod.» Hun vilde heller vidst ham død og nedlagt ved Siden af de andre, end se ham skjæmme sig selv og Ætten paa denne

Maate.

En mørk Høstkvæld satte hun sig i hans Stue og ventet paa ham. Hun stirret ind i de sluknende Gløder paa Aaren med forvaakede Øine og tænkte om og om igjen den samme Tanke: Nu maatte det bli en Ende paa dette; en af dem fik raade her, og en Dranker kunde det ikke bli.

Da han endelig kom, reiste hun sig og gik57

imot ham i Døren: «Kven er det?» Han kvak ved at se hende her paa denne Tid af Natten. Hvad skulde nu det betyde? Og han sa græt« ten: «Hev du mist Synet?»

Hendes Øine holdt ham fast. «Ja gjeve eg hadde det, Sverre, so eg slapp sjaa deg slik. Men no vil eg segje deg det, at no fær du velje, Heimen din, eller den Staden du kjem ifraa. Slik som du no er, kjem du ikkje inn her meir.»

Sverre stirret paa hende: «Er du gali vorte. Flyt deg!»

Men Brita stod.

«Naar du kjem edrug heim, er alle Dørir opne for deg; men ikkje naar du kjem som eit Svin.»

Da løftet han Haanden til Slag. Brita flyttet sig ikke. Hun tok hans Haand og tvang den ned. «Sverre! Veit du kva du gjer?»

Saa gled hun ned paa Stolen ved Døren, og Graaten tok hende.

Men da med en Gang tumlet han fremover og kastet sig ned foran hende.

«Aa Mor, eg er sjuk!» Og han gjemte Hodet i hendes Fang og hulket som et Barn.

Fra den Nat havde hun ham igjen. Men slik havde Brita aldrig takket sin Gud.

— Julekvælden efter fandt han en ny Fele paa Bordet i sit Rum. Først turde han ikke røre ved den. Men lidt efter begyndte hans58

Fingre at famle over Strengene, og de gamle Toner sang sig atter frem i hans Sind. En efter en kom de hjemlige Slaatter og Sange og smeltet Isen om hans Hjerte, og det blev Dag, før han la Fela bort.

Og i de Aar som siden var gaat, havde Fela atter vært hans Hvilestunders bedste Glæde.

Men da Eli saa kom tilbake til Bygden igjen, vaagnet Haabet paany i ham, indtil han saa, at Hans Holdt endnu stod imellem dem, om han end var langt borte. Hans Skygge var der altid. Og Sverre gled igjen bort i sin Drømmeverden med Fela og alle de rare og underlige Ting, som Fossens Kraft skulde gi Liv, naar Tiden engang kom.

Kaare blev hans Ven og Lærling i alt prak« tisk Arbeide, og han kom til at elske den Gut« ten med en Kjærlighet, som han blygdes for og klodset forsøkte at skjule.

Saa hændte der noget, som endnu en Gang fik hans Hjerte til at banke i et Øiebliks Haab. Hans Holdt kom hjem som en brudt Mand og døde.

Men Eli var ikke som andre. Hun havde tat feil af sig selv engang; nu var hun ræd. En havde eiet hende helt, og ham tilhørte hun, trods alt. Og hun havde engang valgt for sit Liv. Hun var ung dengang og angst for En« somheten. Hun var ung, og Livet kaldte paa hende med tusind Røster. Men en Ting var59

stærkere end alt: Rædslen for endnu en Gang at opleve den Væmmelse for sig selv, som hun følte, da hun vaagnet af sin korte Vaardrøm. Den« gang hendes Sandser og saarede Stolthet havde ført hende i Doktor Runges Arme.

Og Sverre vidste alt. Han havde fulgt hende i smertelig Spænding, pint mellem Haab og Tvil i alle disse Aar.

Og den sidste Morgen Hans Holdt levet, havde de to Barndomsvenner set hinanden et Par korte Øieblikke

utenfor Elis Hus. Sverre kom for at hjælpe Eli med noget, og i Gangen kom Eli imot ham, blek og halvt sanseløs og bad ham følge sig til Sørli. Til Brita. For Hans var der. Hun kom som i Flugt, og Sverre sa fort: «Hev han ... er du rædd han, Eli ?»

Men hun ilte afsted. «Aa, nei, nei, ikke for ham, men for mig selv. Aa hjælp mig, Sverre?»

Og Sverre sank sammen i sig selv. Ikke for ham, men for sig selv var hun ræd. Altsaa elsket hun ham endnu.

Men den Nat gik han høit oppe i Lierne og drev frem og tilbake, frem og tilbake, indtil Solen stod op over Aasen og forgyldte Kvas« eggens svarte Klo, som tegnet sig saa skarpt mot den matte, kjølige Morgenhimmel. Da tok han Stien nedover og kom forbi Tjernet med Vandlil« jerne, som Eli elsket. Han stanset og lyttet. En Mand sat ved Kanten af Vandet og slog noget Siv tilside med famlende Haand. En drukken Mand.60

Sverre bet Tænderne sammen og knyttet uvil« kaarlig Næven. Det var Hans. Smerte, Hat og Foragt brøt op i ham, han tok et Par Skridt ut fra Stien, og et Øieblik havde han Trang til at slaa dette drukne Mandfolk ned som en Hund. Denne Dagdriver og Fant, som havde gjort det bedste Menneske i Verden saa meget vondt. Hans Tanker blev taakede og pinefulde, og Blodet suste for hans Øren; et Øieblik var Besindelsen nær ved at forlate ham.

Men saa med en Gang stod Billedet af hans Mor for ham. Hun, som havde baaret saa mangen Sorg uten Klage. Han vendte sig bort, og hans Arme faldt slapt ned. En Mand fik vei ogsaa bære en Sorg. — Tusind Gange havde han levet disse Øieblikkene om igjen i de Aar, som siden var gaat. Holdt han paa at bli en Morder dengang?

Og han svarte sig selv: «Ja, men Mor frelste meg — den Gongen og.» v.

SKOGEN OG TJERNET.

Paa Sørli havde det ogsaa vært Fest for Kaare, og Glæden over Gjensynet var varm paa begge Sider.

Sverre havde havt Houger af Tegninger og Planer at vise frem, men han havde ogsaa for« tait om, hvordan Vanskeligheterne allerede be« gyndte at taarne sig op. Der vilde rimeligvis bli Krangel og Processer baade med Værket i Viken og med en Del af Bønderne, som ikke længer vidste, hvad de vilde. Eiendomsforhold dene i Bygden var blit saa indviklede; der var solgt Skogteiger og Jord hist og her langt op« over Dalen. Og nu vilde Selskapet naturligvis sikre sig Storfossen, som var den vandrikeste Fos i den nedre Del af Dalen. Der skulde lægges en Kraftstation til Drift af en Taugbane for det Tilfælde, at det kapitalsterke Lag skulde opta Driften af nogen nedlagte Kobbergruber oppe i Fjeldet. Der skulde være Kobber nok, bare man kom langt nok ned.62

Men nu var det netop en af Sverres Planer, at Driften skulde tages op igjen en Gang med norske Penge, nu da man havde de moderne Maskiner, og han ansaa det for en Velferdssak ikke bare for Sirildalen, men for hele Landet, at netop denne Herlighet ikke blev sluppet i fremmede Hænder.

Kaare havde baade vært sint og han havde leet. Det var jo netop det, at Storfossen altsaa hverken kunde eller skulde sælges. Det stod jo i Testamentet. Det var ikke en Klat Penge hans Bedstefar og hans Mor havde villet gi Bygden. Det var noget ganske andet. Gaven havde ingenlunde nogen svimlende Pengeværdi, og den Sum Værket havde budt, var i Virke« ligheten langt fra saa vældig, som den syntes for Bygdefolket; de var vant til at ha sin Vei« stand i Jord og Skog og forstod sig lite paa Penges Værdi i et Industrisamfund. En Sum Kontanter blev vældig for dem, om den end var noksaa beskeden. Og Sverre saa godt, at netop det var en af Farerne for dem; en vakker Dag vilde de vaagne og se, at de havde solgt sin Bygd for ingenting.

Men i alle Tilfælde blev det en spændende Tid for dem alle nu.

Kaare maatte ogsaa med op til det nye Kværn« hus med sindrige Indretninger, som Sverre her prøvet for . første Gang. Og saa var det en Runde i Fjøs og Stald og rundt alle Jorder.63

Tilsidst maatte Brita hente dem hjem til Middag, og det blev sent den Kvæld, før Eli og Kaare kunde skilles fra sine gamle trofaste Venner.

— Nu gik de Arm i Arm hjemover i den lyse Kvæld og snakket om Fossen og Frem* tiden og alle Sverres

Planer. Eli var levende interesseret, og det var saa mange Ting han maatte forklare hende, han som var Fagmand.

Før de vidste af det, var de oppe i Skog* holtet. De vilde gaa Stien heroppe ovenfor Gaardene nu den herlige Sommernat, da Skogen var som et Eventyr. Men Stien tok en Sving dypt ind i selve tætte Urskogen, og efterhvert holdt de op at snakke og bare gik og hørte paa Fuglesangen. Og snart plukket de en Blomst, snart en mærkværdig Mosedot eller en Kvist med rare Runer. Skogen var som et Tem* pel slik en Nat, fuld af Lovsang til Livets Gud og Billeder som Barns Drømme om Paradis.

Kaare kjendte hver Tue og hvert Træ her* oppe, hvor han havde tumlet omkring saa mange lykkelige Dage i Barndommen, snart med Eli eller Sverre, snart med Kamerater fra Nabolaget.

Først gik de gjennem Oreholtet, som grodde tæt om Kværnhusbækken, hvor Kaare havde bygget «Kaller» og fisket Aakjyte saa mangen Gang. Det var saa stille og bortgjemt derinde,64

som i Huldrekongens Hall langt inde i Fjeldet. Dompapper og Rødkjælker smat frem og tilbake, satte sig og saa paa dem nært og fortrolig. De var ikke rædde herinde, hvor Mennesker saa sjel« den kom. Og langs Bækkekanten laa tykke Pu« ter af glinsende gul Vatsblom med mørkegrønne blanke Blade, og indenfor, i den skyggefulde Skogbund, stod Hvitveisen svær og overernæret som Havernes fineste Anemoner, bare lettere, graziøsere, og Bægerets Blade mere skjært hvite. Og Bækken klunket og smaasnakket med mange rare og forunderlige Lyd, graat og lo, skjændte og hvisket og havde saa uendelig travlt. Den skulde jo ned i den lyse Dal og hvile ut i Sirillas brede Favn efter alle de farlige Farter i Fjeld og frosne Urer.

De gik over den smale Træklop og ind i Krattet for at plukke Vatsblom til det grønne hollandske Fat og nogen ekstra store Kjæmpe« Hvitveis til den gule Kjøbenhavner*Bollen. Det var en af deres faste Sommerfornøielser. Hver Aarstid havde sin Luksus heroppe, og Eli passet alle Tider og tok Favnen fuld av det som bødes for at gjøre det festligt og vakkert i sine Stuer. For i disse Stuer skulde jo Kaare vokse op og bli et Menneske; det maatte være slik der, at han altid vilde huske dem som noget lyst og godt. Hun havde etslags hemmelig Overtro paa det Skjønnes Magt til at utvikle det gode og lyse i en Menneskesjæl, og følte65

saa sikkert, at Kjærligheten gjorde sin Gjerning i Hjerterne gjennem tusind smaa Ting. En Stue uten Blomster var for hende en Stue uten Kjærlighet, og om det saa var i de simple Blon« der hun heklet og kniplet til hans Lakener, saa syntes hun likesom de hjalp til at gjøre hendes Kjærlighet levende for ham. Holdt hun engang paa at lægge et Laken uten den troskyldige hjemlige Pynt paa hans Seng, saa tok hun sig i det og byttet. Han fik tidsnok ligge i kolde, korrekte Hotellakener. Altid og allevegne skulde han se hendes levende Haand i Hjemmet; Haan« den som i stort og smaat bar Bud fra hendes Hjerte.

For Kaare hørte disse Blomsterture uløselig med til Livet hjemme, og han tænkte paa dem og længtet efter dem, naar Vaaren kom dernede i det fremmede Land, hvor han aldrig kom i Urskog, som han sa. Der var Blomster nok i den koselige tyske Universitetsby, som, skjønt den var større end Kri= stiania, havde bevaret saa meget af Landsbyens Præg, de deiligste Blomster som Menneskers Kunst kunde fremtrylle. Men ingen dyrebar Rose var for ham som de norske Skoges yndefulde Anemoner, Linneaen, de lyseblaa og gule Violer, eller en norsk Blomstereng ved St. Hans. Og de gamle Fatene, som hans Mor havde bragt med fra Utlandet i gamle Dage, hørte i hans Be« vidsthet likesaa nødvendig til i Huset som Sto* lene og Bordene, Mors Væv og gamle Marjas Rok.

5 — Hulda Garborg.66

Fra Oreskogen kom de op i den lyse Bir* kelund, hvor hvite, slanke Stammer stod som Marmorsøiler i en vældig Festsal. Og de lyse« grønne Kroner dannet Tak og Tilhold for Tu« sinder af sommerglade Sangere.

Saa var de endelig inde i selve store Furu« skogen.

«Det er fabelagtig slik som Trærne er vok« set her, Mor,» sa Kaare. «Se denne Furua her! Den er mindst vokset to Meter siden sidst jeg saa den; nu rækker den jo like ind i Him« melen. Og saa pent som her er hugget. Akku« rat saavidt det blir Luft til Smaaskogen.»

«Ja, det er Sverre, som har blinket.»

«Naturligvis. Hvad rækker ikke han.»

Eli gik og hørte paa ham, og tænkte med Fryd, at hans Hjerte var herhjemme. Han var ikke blit rotløs, som hun havde været saa ræd for han skulde bli, da hun sendte ham ut, for at faa den bedste Utdannelse, som kunde skaffes til det Værk, som ventet ham.

Heller ikke var han blit blaseret, men kunde endnu glæde sig i Naturen. Det var ingenting hun var ængsteligere for, end at han skulde miste den Evne, for da syntes hun han vilde ha mistet noget af det bedste og oprindeligste i sig. Og hvad kunde han faa istedet, som gav den samme Lykke?

Nu saa han ogsaa bare glad og fornøiet ut. Hun turde ikke si, hvor hun var glad og tak«67

nemmelig; hun bare tok hans Arm igjen, og de drev dovne indover hver i sine Tanker.

Luften var saa herlig og sval og fyldt af al Skogens Duft, og hun tænkte paa, hvorledes hun dengang hun for mange, mange Aar siden flygtet herop med ham, likesom syntes, at Luf« ten heroppe var den eneste hun vidste som var ren nok for det lille spinkle Barn, som Syg« dommen netop havde sluppet. Hun maatte bære ham høit, høit op mot Solen, ovenover alt ondt som truet dernede i den trange, graa Kristianiagate, hvor han havde levet de første Aar af sit Liv. Hendes Hus maatte ligge slik, at den lille bleke Kjælderplante kunde faa ny Kraft af Solens Lys og Varme.

Skogens Stilhet fik dem til at dæmpe sine Stemmer, og undertiden stanset de op for at lytte til alle de kjendte Røster fra Top og Tue. Fuglesangen og Vindens Susen i Trætoppene hørte med til Livet deroppe i Lien som Solen, Maa« nen og Stjernerne paa Himmelen. Hver Vaar, naar Smaafuglene kom, var der Fest i Grænden, og «Talatrosten» var en kjær og aarviss Ven i alle Tun. Den kom stundom saa nær ind til Husene, at man kunde staa i Vinduet og snakke med den.

Kaare stanset pludselig.

«Nei se, Mor; vi er jo gaat i Ring. Der er sandelig Tjernet.»

Eli gik videre uten at svare; der gik en68

Gysen gjennem hende; her var altid saa koldt her ved Tjernet med de svømmende Vand« liljer.

Kaare fortsatte: «Hvordan er vi egentlig kommet hit; hit hvor du ellers aldrig vil gaa. Tænk, at du ikke liker Vandliljer, Mor?»

Eli trak det tynde Langsjal sammen om sig: «Her er altid saa raat og skyggefuldt »

«Ikke nu efter det lange Godveiret. Skal vi ikke sætte os lidt? Du? Og ta noen Liljer til mig som liker dem. Hører du, Mor? Jeg har ikke set Vandliljer siden jeg var hjemme sidst.»

Eli kjæmpet med sig selv. I mange Aar havde hun gaat Omveie forbi Tjernet, for det var som hendes Liv laa begravet under de svømmende Liljer.

Men idag maatte hun herop med Kaare. Hun kunde ikke la ham reise dennegang uten at ha tait med ham om sig selv. Og her maatte det ske. Som en Søvngjænger havde hun halvt ubevidst ført ham ind paa de gamle mosgrodde Stier, og for første Gang paa al denne Tid stod hun igjen ved Tjernets sivgrodde Kant.

Den gamle Kronglefuruen bøiet sig utover Vandet som før, og Liljerne laa der saa rene og hvite, som om aldrig en ond Tanke var naadd ind under deres skinnende Blade. Men der var blit flere af dem; nu dannet de snart et eneste Tæppe over hele Vandflaten, og den\

69

lille Runding i Midten, som endnu var fri, var som et aapent Saar at se ned i.

Kaare gik hen og satte sig paa den krokete Furustamme og forsøkte at naa en Lilje med Haanden. «Dersom du vidste, hvor mange Gange jeg har holdt paa at drukne her, da jeg var liten, Mor!» ropte han til hende.

Eli gik urolig omkring, som om hun søkte efter en Plads at sitte paa.

«Ja, det tror jeg saa inderlig gjerne,» svarte hun distrait. «Det er godt man ikke vet om alle de Galskaper slike Røverunger finder paa.» Og endnu tættere svøpte hun sig i Sjalet, og endnu uroligere gik hun omkring.

«Nei, det nytter ikke med Hænderne. Jeg maa finde en Kjæp.» Kaare kravlet ned igjen, og skar sig en Bjørkegren. «Se saa. Men saa maa den kvistes og laves en liten Hake paa. Kom her. Her er en formelig Mosebænk.»

Han satte sig ved Roten af Furuen og be« gyndte at bearbeide Kvisten.

Eli gled ned ved Siden af ham og saa taus ut mot Tjernets mørke Øie. Hendes Hjerte banket. Skulde hun tale nu, eller skulde hun ikke? Kunde hun altid la være at kaste Skygger ind over hans Ungdom ? Forlangte han ikke nu, at hun skulde behandle ham som en Vok« sen? Og til en Voksen maa man af og til tale Alvor.

«Hvad tænker du paa, Mor? Du ser ut70

over alle Fjeld og hører slet ikke paa, hvad jeg fortæller dig om denne mærkelige Kjæppen.»

Han smilte mot hende og spikket ivrig videre.

Eli fanget et Siv og trak det op. «Jeg tænkte paa at fortælle dig en liten Historie idag, Kaare. En liten Historie om mig selv — og om dette Tjernet.»

Hun kjendte Blodet strømme til sit Hjerte, og hun smilte forlegen.

Kaare saa hurtig op.

«Om dig selv? Det var snilt, Mor. Du snakker saa sjelden om dig selv.»

«Aa ja, det er ikke saa let at snakke, Kaare. Men du er jo min bedste Ven, er du ikke?»

Hun saa ikke paa ham, men hun la sin Haand stille paa hans Knæ, og han følte, at den skjalv.

«Jo, det kan du da vite, Mor.» Han blev ganske ilde tilmode; slik havde han aldrig set hende. Og da hun ingenting sa med det samme, blev han ganske nervøs. Hvad kunde dette betyde.

Saa tok hun sig sammen, trak Pusten dypt og skjælvende og begyndte:

«Alt det jeg vil fortælle dig, er gammelt nu. Og du maa ikke tro, at jeg gaar og tænker paa det altid. Det var bare slik, at jeg syntes du nu er blit en Mand, og at du bør kjende din Mor. Jeg tror ikke det er rigtig, at du71

gaar ut i Livet for Alvor, uten at kjende det Menneske, som hidtil har staat dig nærmest.

Hun stanset et Øieblik; det var som der laa Bjerge paa hendes Bryst, og Taarerne vilde frem, men hun tvang dem tilbake. Talte hun ikke nu, saa blev det aldrig. Og hun syntes, at han da maatte gli fra hende, og Afstanden altid maatte bli større mellem dem. Alene ved at vise ham Tillid og Fortrolighet, kunde der skapes voksent Venskap mellem dem. Og saa kom det da dæmpet og stille og med mange Pauser.

«Du vet jeg pynter to Grave dernede paa Kirkegaarden. Den ene er Mors . . .»

Kaare nikket. Han hørte hvor hun var be* væget, og hvad det kostet hende at tale, og han var saa forpint der han sat, at han kunde rømme. Uf, gid hun vilde la være dette!

«— og den anden er Hans Holdts,» fort* satte hun stille. «At han var min Ven, som hans Søster og Bror nu er det, vet du. Men han var mere, Kaare.»

«Ja, det vet jeg jo ogsaa, Mor.» Han sa det utaalmodig uten at ville det.

Hun blev kold, og der gik et Sting gjennem hendes Hjerte: Var dette hans Stemme? Hun hvisket tonløst:

«Saa? Vet du det?»

«Ja, jeg hørte jo naturligvis om at . . . ja, om at han var — glad i dig altsaa.»72

Aa, hans Stemme var saa kold, og han var saa langt, langt borte fra hende! Men nu maatte hun fortsætte.

Og hun skyndte sig, som om hun sprang for noget ondt:

«Ja, det var — fra Barndommen. Vi gik paa Skole sammen nede i Viken. Og til Konfir« mation. Men — saa reiste han. Og først da du var fire Aar, kom han tilbake. Da han igjen reiste, fulgte jeg ham.»

Kaare var het og rød; han støttet Hodet i Haanden og saa ind i Skogen. Det var blit saa stille nu, Fuglene tiet og Sommernattens graavite Halvlys gjorde det saa hemmelighets« fuldt omkring dem.

Hun stanset et Øieblik. Saa sa hun uten at røre sig eller se paa ham:

«Husker du det, Kaare? Aa si, om du husker det?» Hendes Stemme var som en eneste ydmyg Bøn.

Han sat som før.

«Nei da. Det er jo saa længe siden.»

Det skar ham i Hjertet at høre, hvor hun led, men han kunde ikke for sit bare Liv faa et venligt Ord frem. Det hele var ham saa alt« for usigelig pinligt.

Han husket det jo godt. Husket det som et Mareridt. De tomme Stuer, som likesom blev saa store og fremmede. Og den høie blonde Dame med det store hvite Forklæde, som var saa blankt og stivt, at han var ræd for at komme73

nær det. Hun stod altid ved hans Seng. Han var ræd hende, endda hun smilte bestandig. Hun havde store, liksom saa tydelige Tænder. Han husket ogsaa at hans Far kom ind til ham og sa, at han skulde være snil og ta noe vond Mikstur. Men han havde aldrig villet tænke paa alt dette. Og det bare pinte ham, at hun nu nævnte det.

«Saa er det kanske allikevel saa, at de fleste Barn glemmer hurtig.»

«Ja, naturligvis.»

«Men jeg glemte aldrig min Mor. Jeg sør« get saa længe. Og endda er det kanske bedre at en Mor dør, end at . . .»

«Aa nei, kjære Mor; snak nu ikke mer om dette. Du kom jo tilbake, og da var alt godt. Det er Sygdom at gaa og tænke paa dette, Mor.»

Hun strøk ham stille over Haanden som hvilte paa Græskanten og endnu holdt fast om Kniven. Aa jo, han husket det nok. Men ikke med sit Liv kunde hun gjøre det ugjort.

Endelig sa hun med et dypt Suk:

«Saa er det bare lidt til. Men det faar du høre nu, denne ene Gang vi snakker sammen om disse Ting. Livet laver saa daarlige Romaner. Det er altid saa meget smaat og pinligt. Men man lærer en Del selv af daarlige Romaner. Og jeg har lært en Ting, som har git mig nyt Grundlag at leve paa. Jeg har lært at føre alting tilbake til mig selv. Ikke at lægge Skylden74

for noget paa andre. Siden er det ialfald blit enklere at leve. Men ogsaa alvorligere. Man passer bedre paa sig selv. Blir kjedeligere, vil sikkert mange synes.»

Hun forsøkte at smile.

«Det er ikke altid saa let at holde Veien til sin Samvittighet klar og aapen. Men nu vet jeg, at det bare er det det kommer an paa. Vi har ikke andet Kompas at styre efter. Og det vilde jeg gjerne si dig. Gid du kunde forstaa, hvor fast jeg tror, at alt afhænger af det, at det er den eneste Maate man kan holde ut med sig selv paa i Længden. Mister man Ag« teisen for sig selv, er alt forbi. Jeg var engang paa Vei til at gjøre det, Kaare; da havde jeg det ondt. Det var noget uklart, jeg forsøkte at dække over istedetfor at ta det frem i Lyset og arbeide mig igjennem det. Noget som det var smerteligt at se i Øinene.»

Han sat stille og stirret frem for sig, og nu var det med en Gang som hendes Ord blev skrevet med stor lysende Skrift foran ham. «Føre alt tilbake til sig selv. Ta det uklare frem i Lyset og arbeide sig igjennem det.»

Eli fortsatte i samme dæmpede myke Tone, halvt for sig selv.

«Du blev syk, og jeg flygtet hjem fra det som begyndte at bli uklart. Fra det som syntes mig over Evne at se i Øinene. Og da jeg kom, forlangte din Far, at jeg skulde vælge75

mellem dig og — den Mand jeg elsket. Og jeg valgte, som jeg maatte vælge.»

Stemmen brast og hun tiet pludselig.

Det blev saa trangt og tungt om Kaares Hjerte; han vilde si noget, men kunde ikke faa et Ord frem. Det bare graat inderst inde i ham: «Stakkars, stakkars Mor. Det Offer har du gjort for mig.»

Og med en Gang fyldtes han af en ny Følelse. En Følelse af mandig Vrede og Trang til at beskytte denne Kvinde, som sat her og talte til ham som til en prøvet Ven. Talte ut af sit blødende, mishandlede Hjerte. Og endelig fik han frem:

«Mor — jeg forstaar, hvad du har ofret for mig . . .»

«Aa, nei, nei, — bruk ikke det Ordet. Det var ikke saa enkelt. Det var du som reddet mig ut af det uklare, det som jeg ikke vilde se, fordi jeg kanske trodde, at det ikke kunde bæres. Jeg vet saa lite om mig selv fra den Tid. Kanske var jeg endnu engang reist fra dig, hvis alt havde været klart som før. Jeg vet det ikke. For slik er Kjærligheten, Kaare. Saa alvorlig og saa forfærdelig.»

Nu kunde ikke Kaare holde det ut længer; Taarerne vilde kvæle ham, og han tok hendes Haand og sa: «Kom, Mor. La os gaa.»

Hun tørret Taarerne bort fra sine Øine.

«Ja nu er jeg snart færdig. — Vi var reist76

sammen til Holland, hvis opalfarvede Hav jeg elsker. Jeg blev der, og han fortsatte til Italien for sine Studiers Skyld. Vi maatte jo ikke bli hos hinanden før Lovens Tid var omme. Og han blev dernede. Malte Kirker og Madonnaer og skapte sig Stemninger af Vin og Røkelse og bleke Nonners Sang — indtil han tumlet ind i en ny Roman. En ny og bedre, for den endte med et Skud. Hun døde dernede, hun, som engang i Ungdommen havde været min bedste Ven, og som jeg selv havde sendt ham til.»

Kaare knyttet uvilkaarlig Haanden.

«— Og saa kom han hjem — desværre. Jeg vilde saa gjerne sluppet det sidste.»

«Ja, han døde jo her; det vet jeg. Men det har altid været noget hemmelighetsfuldt over Hans Holdts Død.»

«Ja Kaare, den var saa forfærdelig. Han stod en Dag i min Stue, brudt og mærket af det Liv han førte. Han havde Bruk for mig igjen. Han bad og tigget. Og jeg glemte mig selv et Øieblik.»

Hun lukket Øinene, og hendes Ansigt for<= trak sig som i stor Smerte. Hun levet om igjen de Sekunder, da han tok hende ind til sig, trykket hendes Hænder til sit Hjerte og holdt hende fast som i Dødsangst; det eneste lille Sekund, da hun viljeløs og overvældet faldt sammen i hans Arme, mens han seiersberuset hvisket hen« des Navn. Hvisket det slik som bare han77

kunde hviske det. Og takket slik som bare han kunde takke —.

«Ja, jeg glemte mig selv et Øieblik. Men bare et Øieblik. Saa rømte jeg i Angst for mig selv. Siden saa jeg ham ikke mer. For saa hændte det forfærdelige. Næste Morgen fandt en Skogarbeider hans Hat her mellem Vandliljerne —.»

Kaare stirret paa hende:

«Aa nei, Mor da —.»

«Dernede mellem Sivene laa han.»

— Blaakolde Skygger la sig over Skogen og de svømmende Liljer, som lukket sig gysende i den skarpe Kvældsbris. Viljeløse gynget de hit og dit, hit og dit —.

Kaare reiste sig hurtig.

«Kom Mor! Her blir saa koldt.»

Han hjalp hende op, og hun lot sig lede bortover Stien som en Søvngjænger.

Men bak dem klunket det med smaa, saare Skvulp mellem Sivene.

Og Kaare havde ingen Liljer med sig hjem. VI.

JIU JITSU.

Paa Veien hjem fra Tjernet, som bare laa et Kvarters Vei ovenfor Elis Hus, havde de begge gaat tause. Men han holdt hendes Haand og Arm saa fast ind til sig og førte hende saa forsigtig utenom Sten og Vandpytter. I hver af hans Bevægelser var der Omsorg og blyg, varsom Ømhet. Hans Tanker hvilte ikke, det følte hun, og at de var hende gode, det følte hun likesaa visst. Det var Mandsvilje i hans faste Haand« tak, og hun lænet sig til ham og krøp likesom ind under hans Beskyttelse som i en tryg Havn. Hun havde vært saa træt, saa træt mangen Gang.

At hun havde faat snakke ut til ham i Kvæld, var en Befrielse. Det var, som havde hun sagt Jesu Navn over noe Troldskap, som fulgte hende i Hælene. Den Pine hun saa det voldte ham, havde holdt paa at stanse hende; men nu følte hun, at ogsaa for ham var det godt, at hun talte allikevel. Nu var det klart mellem79

dem, og hans hele Væsen viste hende, at han havde vokset paa det.

Da de nærmet sig Huset, begyndte en Maal* trost at synge borti Lien. Han stanset.

«Nei, hør den! Tænk, det er Morgen alt.»

Hun nikket og gav hans Haand et lite Tryk.

Saa gik de atter tause, og da de skiltes inde i den store Gang, sa han hurtig: «Godnat, Mor! Og Tak for ikvæld!»

Og han trykket hendes Haand, saa det sved.

Hun la sin Pande et Øieblik mot hans Arm og hvisket: «Godnat — kjære dig.»

Saa sprang han Trappen op til sit Rum, og han blev staaende en Stund i det aapne Vindu og høre paa Maaltrosten.

Stakkars Mor!

Men ikke et Ord blev nævnt om denne Kvæld mellem dem i de 8 Dage han endnu var hjemme; de var muntre og havde tusind Ting at gjøre baade ute og inde, saa før de vidste Ordet af, var Tiden kommet.

I to Aar skulde han endnu være borte, og næste Sommerferie skulde han gaa Fottur med Carl langs Rhinen. Slentre fra Landsby til Landsby med Randsel paa Ryggen, leve af Druer og Æbler og lære en Masse Historie. Det var en gammel Plan, og han havde glædet sig til det mer end han havde turdet si herhjemme. Men nu var det likesom han tænkte paa denne80

Turen med lidt daarlig Samvittighet. Igrunden burde han vist vært hjemme. Og han gik til Eli og sa: «Undres paa, om jeg ikke likesaa godt reiser hjem næste Sommer ogsaa — hvis du kanske tror du har lidt Bruk for mig.»

Eli forstod ham, og hun sa smilende: «Nei, Tak skal du ha; næste Sommer vil jeg ikke se dig.»

Kaare lo, men saa bort.

«Ja da saa.»

Den sidste Dag holdt han det gaaende med alleslags Løier og Spilopper. Han likte ikke at si Farvel. Helst vilde han rømme over alle Fjeld, svinge Luen fra den høieste Tinde og rope et gemytligt «Auf Wiedersehenl» Det var saa for« basket væmmeligt at reise netop nu, da alt var saa spændende her. Mor kunde sagtens trænge et voksent Mandfolk hjemme nu. Hun var saa rar, Mor, hun tyet sig likesom saa barnslig til ham undertiden, som om han

skulde være hen« des Far. Han kunde faa Lyst til at klaske hende paa Kindet som en anden Smaapike. Og endda vidste han ingen saa selvstændig. Nu forstod han først, hvor rakrygget og stærk hun havde staat der alene alle disse Aarene.

Dagen gik med mangeslags Moro, bl. a. var der Afslutning paa et Fægte« og Boxeparti han havde havt for nogen gamle Kamerater disse Ukene. Han var en ivrig Sportsmand med sær« lig Begeistring for Fægtning. Og nu den sidste81

Kvæld vilde han ogsaa bibringe sin Mor og Fru Bøhme lidt Visdom i disse Ting. Men det var især Boxing i Forsvarsøiemed han vilde lære dem.

Kvælden før var nemlig en ung Kone blit overfaldt paa Landeveien af en Ramp. Slikt var aldrig hændt der i Bygden før, og Kaare var oprørt.

«Ja, nu skal du lære de vigtigste Takene af Jiu Jitsu, Mor, saa du kan forsvare dig, om noget skulde hænde.»

Eli saa paa ham: «Hvad behager?»

«Kjender du ikke Jiu Jitsu? Det gamle ja« panske Boxesystemet? Det er fabelagtig fint, ser du. Har ikke noget med almindelig raa åme« rikansk Boxing at gjøre. Men forfærdelig lure og farlige Knep. Ældgammelt Kultursystem som det islandske Glima, absolut paalidelige Kan du det, er du uovervindelig uten Revolver.

Kom, skal du se! Med en liten elegant Be« vægelse som denne, saa'n, kan du lamme Arm« musklerne paa den stærkeste Slusk. Og han de« monstrerte det lille elegante Hug over Musklen paa Elis Arm, saa hun hylte høit. Men hun maatte til igjen. Hun var da vei ikke blaut!

Næst Armhugget var det nemlig en liten Armvridning bakover, saa'n — naada, staa bare stille — og et fabelagtig fint lite Bryststøt, bare saa'n — nei, men Mor da! Du tror da vei ikke jeg vil slaa dig ihjel?»

6 — Hulda Garborg.82

Eli stønnet.

«Ja, jeg vet virkelig ikke, hvad jeg skal tro.»

Hun havde Taarer i Øinene af Latter og Anstrengelse.

«Kunde du ikke være saa snil at prøve det paa Tante Louise først, for hun har mere at ta af med — huh, for en rædsom Fyr du er; jeg ante virkelig ikke, at du havde utviklet dig til en slik Slaaskjæmpe!» Hun satte sig opgit i Sofaen. «Men, alvorlig tait, det er vist ganske udmær« ket, du. Hvordan var nu det første lumske Haks ket over Armen ?» Og saa reiste hun sig, og de begyndte forfra, dennegang med større Alvor.

Men da Tante Louise kom og saa dem i fuldt Slagsmaal, holdt hun paa at besvime af Forskrækkelse.

«Men er dere nu gaat ganske fra Forstanden begge to!» ropte hun.

Og da Kaare sprang imot hende og sa: «Kom, du skal ogsaa med!» rømte hun ut og slog Døren i efter sig.

Men inden Kvælden havde ogsaa hun lært et Par listige Knep og blev desuten straks uhyre optat med at finde ut Roten til Ordet Jitsu.

Og Kaare vedblev lumskelig at bibringe dem Lærdom i sit ypperlige System like til Afske« dens Time, som de gjensidig hjalp hverandre med at gjøre saa kort og let som mulig. VII.

KLUBBEN OG KLENODIET.

ei, tænk, jeg kan ikke ta den Ting saa

høitidelig, jeg,» sa Fru Overretssakfører Gulliksen og stoppet Symaskinen, hvis Naal danset veldædig over en liten Fattigpleieskjorte; «en liten Utskeielse i Ungdommen er da jamen bedre end en livslang Tragedie.»

«Ja, tænk, det synes virkelig jeg ogsaa,» støttet Frøken Rask, Bygdens nye kvindelige Tandlæge, som sat koselig

tilbakelænet i en Kurvstol og nestet Bændler i en Bleie. «Det er da stridt forlangt, at en Gut skal binde sig for Livet i den Alder.» Hun knipset Fingerbøllet af og rettet paa den kunstige, rødblonde Frisure. «Ægteskapet er da ikke saa morsomt, vei?»

Det var «Selskapsfruernes» Lørdagsaften for Fattigpleien. De var samlet i Fru Generaldirek« tør Haaves Salon, og det var ikke det Spørgs« maal mellem Himmel og Jord, som ikke blev drøftet under Arbeidet. En vittig Rallare havde84

døpt disse Damer «Selskapsfruerne», fordi de hørte «Selskapet» til, d. v. s. Selskapets forskjellige In« geniører, Læger, Sakførere o. s. v. og desuten førte en ganske omfattende Selskabelighet af forskjellig Art. Men foruten de indflyttede «Sel« skapsfruer» var der iaften ogsaa en Del af de mest velstillede Bondekoner med, bl. a. Brita Sørli.

Eli var efter gjentagende Opfordringer gaat med, skjønt hun lite likte denne Form for God« gjørenhet og følte sig noksaa uvedkommende blandt disse fremmede, som saa paa alt i Byg« den med kolde, likegyldige Øine. Deres Mænd var kommet hit for at tjene flest mulig Penge paa kortest mulig Tid; de følte sig som en egen Kaste, og det gjaldt for dem at gjøre den tvungne Utlændighet saa utholdelig som mulig. Egent« lig var jo denne Fattigpleie heller ingen Bygde« sak; Fattigdommen var endnu væsentlig i og omkring Viken, som af mange Grunde forlængst burde vært en egen Kommune. Men Damerne var snille og velvillige og fik virkelig utrettet ikke saa lite for de syke og fattige, og Eli satte Pris paa dem for det og vilde gjerne være imø« tekommende.

Hun havde hørt paa dem en Stund i Taus« het; men nu kunde hun ikke tie længer. Hun sa stille: «Har De selv en voksen Søn, Fru Gulliksen?»85

«Nei, hør nu, Fru Runge, De er for uhøflig; jeg er 30 Aar!»

Eli smilte:

«Ja, Omforladelse, jeg mente bare, at saa har De vei ikke tænkt saa dypt over den Ting?»

«Ja, mener De altsaa virkelig, at de unge skal gifte sig og stifte Familie, før de er Men« nesker; som de gjør oppe i Bondebygderne.»

«Ja, jeg mener, at hvis vi laget det saa for dem, at de kunde gifte sig uten at underbygge sit Liv med alle de «smaa Utskeielser», saa var det vei adskillig bedre for dem. Og for det hele.»

«Ja, jeg er enig med Fru Runge,» nikket Præstefruen; «jeg har bodd i Byen og set hvor vanskeligt de unge har det der, og jeg har bodd i Bygder, hvor Folk har levet naturlig, og jeg er da ikke i Tvil om, hvad jeg fore« trækker.»

«Aa nei, der er Forskjel,» sa Eli; «for den «lille Utskeielse», som De saa fordomsfrit an« befaler, Fru Gulliksen, den vil jo i Virkelighe« ten si, at Gutten gaar til en Tøite eller ogsaa gjør en uskyldig Pike ulykkelig. For en Mor er begge Dele like sørgeligt at tænke paa.»

«Aa Gud ja, naar De tar det saa'n, saa —» Fru Gulliksen duret utaalmodig videre paa sin Maskine. «Naar en skulde grundgrave saa'n i hver eneste liten Ting, saa blev det vanskelig at leve.»86

«Synes De virkelig det er en liten Ting at se sit Barn begynde Livet med en uhæderlig Handling, eller med at tumle sig ut i Sumpene? Er Ungdommen mindre hellig end Barndommen? Vi værner om Barnet, men lar de unge seile. Ja, vi aapner selv tusind Faldgruber for dem og siger: «Pas dig, saa du ikke falder nedi; men falder du nedi allikevel, saa Herregud! Du er ikke den første, og du blir ikke den sidste, og disse Faldgruber er nødvendige Onder.» Nei sandelig om det er greit at være ung med slik gyngende Grund under Føtterne.»

«Nei, vet De hvad, Fru Runge; De stiller Tingene paa Hodet, saa det gaar rundt for mig. Huf!»

«Jeg skjønner ikke, hvad Fru Runge mener, jeg,» sa Fru Doktor Hansen.

«Jeg mener, at Kjærligheten ikke faar afsæt« tes, for da blir jo Ungdommen for sørgelig. Og heller ikke faar Ansvarsfølelsen ganske afsættes, hvis vi skal forsøke at leve som Samfundsmen« nesker. Vi skal ikke kræve for

meget af de unge, men det er endnu mere Synd paa dem, hvis vi kræver for lite; det blir det Stakkarsdom af.»

«Romantik!» blæste Frøken Rask. «Der er nu engang en Disharmoni mellem vor Natur og vore ydre Forhold.»

«Saa er det vei bedre at forandre Forhol* dene end Naturen. Ialfald snarere.»

Præstefruen nikket. «Ja, jeg er enig med Fru87

Runge. Og jeg liker Romantik. Igaar var jeg med min Mand og besøkte en gammel Roman* tiker, som jeg blev likefrem forelsket i, Føde* raadsmanden paa Præstgard. Dere vet, han som ikke vil, at Sønnen skal sælge Gaarden til Sel* skapet. Generaldirektøren havde bedt min Mand snakke med ham og forsøke at bringe ham til Fornuft, for det er saa leit for den unge at sælge uten Farens Samtykke. De holder meget paa saan't her. Men tænk, min Mand og jeg vi kunde ikke andet end synes Synd paa den Gamle; hans Værdighet og stolte Slægtsfølelse rørte os simpelthen — endda det naturligvis er galt, at han ikke vil sælge paa saa gode Vil* kaar, som Selskapet byr. Selskapet er jo altid saa gentilt.»

«Ja, er det ikke forargeligt,» afbrøt Frøken Rask ivrig. «Der kan Olav Præstgard faa mer end Værdien af Gaarden i blanke Kroner, og saa sætter den gamle Trassigbukken sig paa Bakbenene. Han gaar jo ganske i Barndommen og snakker om nogen Aander, som ikke vil flytte fra Gaarden. Olav Præstgards Frue er min Patient, saa jeg kjender hele Tragedien.»

«Ja, men Olav bør sælge allikevel,» sa Fru Gulliksen; «det siger min Mand.»

«Men er ikke det Synd?» forsøkte Præste* fruen.

«Nei, vet De hvad! De og Deres Mand er virkelig vei meget Bondedyrkere.»88

Fru Gulliksen glemte, at Brita og Fruen paa Uppstad sat der.

«Thorvald forsøker at være retfærdig,» sa Præstefruen en Smule stødt.

Men nu syntes Fru Hansen det blev for megen Høitidelighet. Hun gik hen og satte sig ved Siden af Præstefruen i Sofaen og sa mun« tert: «Skryter De nu af Manden Deres igjen, Fru Brandt!»

«Ja, det gjør jeg med god Samvittighet, Fru Hansen; han er retfærdig, jeg kan ikke hjælpe for det.» Hun gav smilende Plads for den brede, blonde Doktorfrue. «Og det er sikkert Dokto« ren ogsaa?»

«Hansen? Aa ja da, det er han vist. Eller hvad siger De, Fru Gulliksen? De kjender ham, for De er jo hans Patient, og jeg er bare hans Kone.»

Fru Gulliksen lo.

«Jo, Doktoren retfærdig! Jo, det skulde jeg mene! Idethele storartet. Ham er jeg forelsket i. Skjønt Gullik er bra han ogsaa, Gudbevars! Han spør mig tilraads i alle Ting og roser Ma« ten, og . . .»

«Aa fy!» ropte Fru Hansen. «Vistnok er det upp and down med min Begeistring for Dok« tor Hansen, men spør mig tilraads, det gjør han da ialfald ikke. Og rose Maten — nei, saa banal er han heller ikke. Han spiser forresten aldrig før efterpaa, stakkar! De vet, en Doktor. Fins ikke Tider altsaa!»89

Fru Ingeniør Boye lo en liten koket Bårne« latter. «Nei, Gud, for en Maate at snakke om Manden sin paa. Gud, elsker De ham ikke da, Fru Hansen?»

«Aa, bevare mig vei, jo da! Og naar jeg bare kan glemme, at jeg er gift med 'n, saa er 'n udmærket.»

«Hvad behager?»

«Ja, han er jo aldrig hjemme, ser De. Men naar jeg træffer 'n i Selskaper, da er 'n rasende koselig.»

«Nei, Gud, Fru Hansen — ha«ha«ha!»

«Ja, bare le De; det er slet ikke noe at graate af. Jeg er ikke no videre hjemme jeg heller, saa det er allright med vors! Men se, der er Theen!»

«Ak a mei,» læspet Fru Boye. «Og saa den deilige amerikanske Iscremen — Nam, nam!»

— Da Eli kjørte hjem om Kvælden, sat hun og tænkte paa Kaare. Hun var træt og trist som saa ofte, naar hun havde vært sammen med mange Mennesker. Det var saa ørkesløst det hele, og saa lite morsomt, endda de var bra nok allesammen. Kanske hun endog kunde komme til at like hver enkelt af dem ganske godt, hvis hun kjendte dem bedre. Hun fandt jo næsten altid noget godt hos Folk, naar hun lærte dem ordentlig at kjende. Men nu irriterte de hende. Alt det Pjat om de alvorligste Ting— hun kunde ikke finde det morsomt. Og hun følte; at hun ikke passet ind der — var ikke let og af«90

slepet nok. Da passet hun allikevel bedre der hun var, skjønt hun ofte nok syntes hun lignet det bekjendte Amfibium, som døde i Vand og ikke kunde leve paa Land; det var vei den plans løse Opdragelse hun havde faat.

Da de skiltes, sa Brita, at hun neppe fik Tid til at gaa næste Gang. Hun fik heller sy noget hjemme.

«Jeg spaar det blir knapt med Tid for os ogsaa,» sa Fru Bøhme; «nu kommer Vaaren,

og . . . Ja, Godnat da!»

* *

*

Da Eli kom hjem, tok hun Kaares sidste Brev frem og læste det om igjen. Det havde vært i hendes Tanker hele Kvælden. Naar de andre snakket om alle og ingen, tænkte hun paa ham, og derfor kunde hun ikke gaa med paa den muntre Letfærdighet, som var saa klædelig for Verdensdamer.

Hun tændte Lampen paa sit Skrivebord, hvor hans Billede stod og smilte mot hende. Det sidste dernede fra. Med Luen lidt paa Snurr og Randsel paa Ryggen, klarøiet og glad under et Æpletræ, netop slik som hun elsket at se ham.

Tonen i hans Breve var blit alvorligere og inderligere, siden hun havde tait med ham som med en voksen Ven, og hendes Taknemmelighet for det var uendelig. Hun eiet ham likesom paa en ny Maate nu.91

Han skrev mest om det daglige Liv dernede, om sit Arbeide og den snille, flittige Sadelma« kerenke, han og Carl bodde hos. Og han for« talte om Kameraterne, om Fægtekurser og Boxepartier og meget andet. Men tilsidst kom det som var Brevets egentlige Indhold, i en halvt spøkende, men underlig myk Tone, som rørte hende:

«— Forresten tar jeg hver Dag en liten Tørn med at rydde den Veien du viste mig ind paa den Kvælden ved Tjernet — Veien til min egen Samvittighet. Ja, nu maa du ikke tro jeg har gjort Indbrud i Banken eller stjaalet Sølvskeer; saa storartet er det ikke. Det er bare noe Fan« teri, som plager mig og har faat gro vildt en Stund. Jeg havde begyndt at ville fuske mig undaf det, lure mig selv.

Men saa husket jeg, hvad du sa den Kvæl« den ved Tjernet. «Ta det uklare frem i Lyset,» sa du, «og arbeid dig ærlig igjennem det.» Or« dene stod nu likesom dengang saa tydelig skre« vet foran mig. Og jeg skjønner det, Mor, at det er den eneste Maaten. Ellers blir man nok ikke kvit det. Dumt! Og saa er det jo ingen« ting igrunden. Uf, Mor, sommetider har jeg Lyst til at tylle i mig store Seidler med tykt 01 og la Homla suse. Men jeg gjør det ikke, ser du, for jeg liker altsaa ikke 01. (I den An« ledning kaldes jeg naturligvis her for das Wickel« kind. Men i det blaaser jeg en lang Vals).♦

92

Kan du huske du sa engang, at Gutter var greiere end Piker? Det tror jeg ikke, Mor. lal« fald synes jeg hverken Carl eller jeg er greie. Carl er Pessimist og Kvindehader; det er ikke jeg — desværre!» Eli smilte vemodig: Aa, ståk« kars Gut; det er vei en liten Pike, som er det uklare. «Han læser Buddha og Schopenhauer, og jeg — læser ikke. Nei, Mor, jeg er saa lei af Bøkerne sommetider. Men vær ikke ræd, jeg skal nok ta mig sammen; det er vei bare en Overgang, som Ræven sa. Nu, nok om det.

— Jeg haaber du og Tante Louise boxer flittig? Aa nei, og saa maa du hilse gamle Marja og si Tak for

Strømperne; de var saa myke og lækre. Vet du, den hjemlige Lugten af Uld flk mig rent til at længte —»

Stakkars Gut! Der var alle Symptomer paa akut Forelskelse. Men selv de akutte kunde i den Alder være smertefulde. Maatte han nu bare slippe uskadt igjennem det!

Da hun bodde i Kristiania med Kaare i de Aar han blev Student, saa hun saa mange unge gli ut i alleslags Vanskeligheter. De gik derinde og balancerte paa Randen af alle Afgrunde. Halvveis Barn, men med vaagnende Drifter, fulde af Nysgjerrighet og Længsel mot Livets Eventyr, uten Hjem og Støtte. Mange greide sig rent instinktmæssig, andre gled utfor. Og da fik de selv redde sig op igjen. Det var ganske93

utrolig, hvor ensomme de kunde være, saa abso« lut overladte til sig selv og det triste Hybelliv. Kaare havde havt flere slike ensomme Venner, og hun syntes der blev handlet saa ubarmhjer« tig med dem. Bare en Ting var vei lagt tilrette for dem, og det var Fristelserne. De lokket paa alle Gatehjørner, naar Kvældenes og Nætternes Liv begyndte. Kom saa Ulykken, maatte de for« hærde sig, kvæle med Magt det som var igjen af Barnet i sig, og gjøre sig karslige. Under den Proces døde da gjerne den sidste Rest af Uskyld i deres Hjerter, og de blev til de fortidlig modne, smarte og verdenserfarne unge Herrer med det overlegne Smil af alt, som het Troskyldighet — Boulevardiéerne. Hun vidste ingen sørgeligere og kjedeligere Race.

Men Kaare var nu en Mand. Og hun havde ikke Lov til at ængste sig for ham. Nu gjaldt det Tro og Tillid. Nu skulde det vise sig, om hun havde kunnet gi ham det Grundlag, som holdt, naar det knep.

Tryg og rolig havde hun sendt ham fra sig; skulde hun nu begynde at tvile?

Ak neil Hun bad ham Omforladelse i sit Hjerte; men allikevel, hvor glad hun skulde være den Dag han kom tilbake!

* * *94

Paa Sørlibakken gik imidlertid Livet sin vante Gang i Arbeide og smaa Hvilestunder mellem Venner.

En Gang om Uken kom Præsten Holdt, Sverre, Fru Bøhme og Eli sammen til Kortspil og «deilig usund Mat,» som Præsten sa. Og der var altid nok af nyt og gammelt at snakke om og diskutere.

Præsten var deres Kjælebarn og «Klenodie», som Eli kaldte ham, og Fru Bøhme skjæmte ham bort paa al Vis, siden han nu i Vaar var flyttet sammen med hende i den vakre Tømmerstue, som Elis tyske Veninde, Carls Mor, engang havde bygget oppe i Birkeholtet. I Kost var de Elis Pensionærer, og Fru Bøhme var fremdeles «Chef over Haven», som virkelig begyndte at indbringe en Del Penge. Ellers var baade hendes og «Broderchens» Hovedinteresse Ord. Siden Holdt sluttet som Præst, havde han for Alvor tat op sit elskede Studium af semitiske Dialekter, mens Fru Bøhme var vei bevandret i moderne Sprog. Eli lo ofte af dem og syntes det maatte være et haabløst Arbeide at rote efter alle disse Ordrøtter. Men det var nu deres For« nøielse, mens hun læste Filosofi og Historie, som hun havde gjort fra Ungdommen af. Hen« des Bedstefars Bibliothek, som hun havde arvet, var hendes største Glæde ved Siden af Arbei« det i Hus og Have. Det levende Liv og levende Menneskers Spekulationer og Tanker om Tin«95

gene interesserte hende fremfor alt. Men hun var ogsaa glad i Poesi, og hun likte Klenodiet allerbedst, naar han glemte sin Lærdom og læste for dem af Novalis, Schlegel, Wergeland og Victor Hugo. For der var ogsaa en Romantiker gjemt i Præsten Holdt, en Romantiker og en Naturven, som elsket Vers og Blomster og So* lens Spil over Verden.

Men ellers var deres Omgangskreds liten; det havde begyndt at tyndes saa underligt om* kring dem i de sidste Aarene. Paa de største Gaardene sat nogen ensomme gamle og ventet paa Døden; de unge reiste nu ogsaa her som alle andre Steder til Byen eller Amerika. Skogene var solgt fra Gaardene, og Fjøsene stod tomme eller halvtomme; det var ingen Glans og Glæde længer over Bygdelivet, ingen fast Tryghet som før. Sørli* og Præstgards*Grænderne var ikke længer Bygdens Centrum; det var forlængst flyttet til Viken. Og hos dem, som gik igjen og arbeidet paa Gaardene, var Humøret borte. Arbeidet blev «Slit» og Utbyttet uvist. Bønderne blev misfornøiet med Bondens Kaar, for det saa ut, som om alle andre Maater at tjene Penge paa var lettere. Og nu

skulde alt omsættes i Penge, andre Værdier blev ikke regnet. Tilsidst glemte man, at de overhodet eksisterte. Om det saa var frisk Luft, saa maatte den kjøpes for Penge, skulde det være gromt. Ja, i Viken kostet baade Sol og Luft Penge alt, for det var tæt og tykt96

i Arbeiderkvartererne omkring Fabrikken, og de, som vilde ha Lys og Luft, maatte kjøpe dyre Tomter utenfor og bygge dyre Huse med mange« slags rare dyre Indretninger.

Oppi Gamlebygden saa de paa alt dette og lot meget forfalde, rev ned et Hus af og til og begyndte at bli stundesløse. Man gik likesom og holdt Pusten og ventet paa noget. Ingen vidste, hvad den næste Dag vilde bringe af nyt og mærkeligt; kanske var man rik, naar man stod op næste Morgen, og kunde si Farvel til Trællearbeidet med Jorden. Og saa gjorde man bare det allernødvendigste, alt blev midlertidigt. Men den humørløse Midlertidighet skapte paa kort Tid hele Bygdelivet om. Før var det byg« get paa helt andet Grundlag. Ingen arbeidet bare for Dagen og sit eget Behov, men fortsatte gamle Slægters Arbeide for de Slægter, som skulde komme; den nye Tankegang gjorde dem smaalige og selvkjære, holdningsløse og usikre i al sin Færd. I slike Tider gjaldt det dobbelt for gode Venner at holde sammen.

— En klar Vinterkvæld var Klubben samlet paa Sørli. Klenodiet havde skjendt paa Eli, fordi hun aldrig kunde lære at spille Kort ordentlig, og Fru Bøhme havde mæglet.

«Du vet, det er ikke saa greit, Broderchen; vi bekymrer os om saa mange Ting i Dagens Løp vi Kvindemennesker, saa naar Kvælden kommer, er vi lidt dumme.»97

Hun gjæspet stilfærdig bak Kortene. Men nu fik ogsaa hun Skjend. Kvinder lærte aldrig at hvile.

Fru Bøhme smilte godt mot ham. «Ak, du har let for at snakke du, som ser til Liljerne paa Marken og faar Pensionen i Posten hver Maaned. Jeg har oversat en halv Mil af en De» tektivroman idag jeg, og det en, som var saa sindssvak, at jeg maatte holde fast paa mig selv for ikke at bli gal jeg ogsaa. Dette Vinterarbei« det er fælt, kan jeg hilse og si; jeg længter ef= ter Vaaren og Drivbænkene mine.»

Atter knep hun af en liten Gjæspen. «Sandt at si, hvis jeg la mig nu, saa snorket jeg, før jeg kom paa Puten!»

«Nei, Louise, snorker gjør du ikke; men det er ogsaa den eneste Feil du ikke har.»

«Tak! Men hvordan vet du, at jeg ikke snorker?»

«Hæ! — vi har da delt Rum paa Sæteren mer end en god Gang.»

«Jasaa —tænk, det var mærkeligt, at jeg ikke snorker, for jeg sover saa herligt, at jeg trodde jeg maatte si det høit, selv i Søvne. Og saa snorker jo min Bror Præsten, og slikt trodde jeg laa til Familien.»

Præsten rynket den lille Næsen sammen i en eneste Krøl: «Nei, saa sandelig om jeg gjør, Louise!»

Da lo de allesammen.

Brita sat og strikket ved Siden af Bordet

7 — Hulda Garborg.98

Hun reiste sig og lyttet: — «Hys! Eg høyrer Bjøller paa Tunet.»

Sverre saa ut, han ogsaa. «Ja, det kjem ein Kar tilgårds. Kven kann det vera?»

Han gik ut, og om en Stund kom han til« bake med Gunnar Præstgard. Han havde faat Lyst til at ta en Tur i det fine Maaneskinnet. Det var nu likesom han hadde ei Von om, at han skulde træffe Kjendsfolk her ikvæld og. Og Kortene blev ryddet tilside, og der blev Hilsing og hyggeligt Godprat omkring Bordet. Den høie Lampen, som var dækket af en Skjærm med indlagte pressede Blomster, kastet et varmt roligt Lys over Stuen, og det spraket af tør, god Ved i den tykmavede Ovn.

Brita gik ut for at hente et Krus 01 til den nye Gjæst, og hun tænkte ved sig, at ikke for ingenting kom Gunnar slik uventet sent en Kvæld; det var ikke hans Vis.

— Brita bad tilbords; men Gunnar skulde nu ikke gjøre Bry. Han trodde nu de havde faat sig Mat longe, no det leid saapas langt. Men de havde vei teke til med By tider her og kanske?

Efter Maten gik de ut i Gamlestova til Sverre, for de likte sig bedst ved den aapne Aare« Ild. Gunnar fik Pipen tændt og sa spøkende til Sverre: «Kor mykje vil du ha for denne Stova?»

«Naa?» lo Sverre; «er du ute paa Gard« handel ?»99

«Eg vert vei snart nøyd til det. Selskape vil kaupe upp Gardane i Præstgardsgrændi og dæmme upp Elvi.»

«Hæ!» Nu maatte Sverre le. «Det var ikkje meir dei vilde kaupe?»

Gunnar drog et Par lange Drag af Pipen: «Aa jau, dei kaupte vei snart heile Bygdi, var so dei fekk ho.»

Gamlepræstens Øine blev store og vaate: «Nei jasaa, Gunnar, saa de vil kjøpe Gaarden din nu? Det er sandelig ikke daarlig, du!»

Gunnar saa bort.

«Garden er kje min længer.»

«Din eller din Søns; det kommer da ut paa et?»

«Aa nei, eg trur ikkje det — no lenger.»

Eli saa paa ham.

«Du mener vei ikke, at Olav et Øieblik skulde tænke paa at sælge Præstgard?»

Gunnar sat som før.

«Jau, det trur eg. Han er ikkje annleis enn dei andre.»

«Men det kan du da vei forhindre?»

«Nei, Lovi gjev han Ret til aa gjera, som han vil med Garden. Ein Føderaadsmand hev ingen Ret etter Lovi.»

«Men du kan aldrig gaa med paa det, Gun* nar?» Præsten saa hjælpeløst fra den ene til den anden.

«Nei, det kan du lite paa, Præst!»100

Gunnar bet Tænderne sammen, saa det var Fare for Piperøret. «Men difor vert det Strid paa Præstgard no.»

De var alle saa oprørte, at de ikke fandt Ord, og Gunnar fortsatte: «Eg tenkte kanske du, Sverre, som hev vore Venen til Olav, vilde tala med han, ogsaa kann hænde du, Eli. Han hev altid havt Age for deg?»

Det vilde de selvfølgelig begge —kunde bare det hjælpe.

Og Gunnar fortalte, at selve den nye Gene« raldirektøren, som ellers ikke befattet sig med at forhandle med Bønderne selv, havde havt fat i Olav en Dag. Og fra den Dagen havde han været hugvendt. Han var nok tilbudt Post ved Anlægget.

Sverre gik op og ned paa Gulvet. «Ja, eg vidste det maatte koma. Dei æter seg uppover seint, men sikkert. Det er som ein Svartedaude over Bygdi. Dei byd store Pengar for Fossen vaar og. Reint for mykje etter Maaten. Men dei hev Pengar nok i Amerika og Frankrig.»

Eli reiste sig og gik omkring i et Sindsop* rør, som hun bare med Møie behersket. «Kan det være muligt?»

«Det er visst. Men eg hev ikkje havt Hug til aa næmne det — enno.»

«Ja, men Storfossen kan jo ikke sælges.»

«Me fær vona det. Men det maa visst bli Sak!»101

«Kan det være Tvil? Er ikke Fars Testa« mente klart?»

«Nei, det er det det ikkje er, Eli.»

«Men Sverre — hvorfor har du ikke sagt mig dette før?»

Hun satte sig ned i Stuens mørkeste Hjørne og graat bitterlig.

Sverre stod lænet mot Aarens graa Stenhelle, og de alvorlige Ansigter tegnet sig skarpt og klart mot den flammende Ild. —

Men om Natten skrev Eli et langt Brev til Kaare. Gid han nu saasandt var hjemmel VIII.

GENERALDIREKTØREN.

En Dag utpaa Forsommeren kjørte en micU delaldrende, meget elegant Herre opover mot Sørlibakken.

Han sat i den trange Kari ol og ærgret sig. Først og fremst over den stivbente, upudsede Bondegampen, som ikke var til at faa af Flekken, og over det middelalderske Kjøretøi, hvor man sat saa forbandet ubekvemt. Han var vant til sin makelige Automobil; men her var jo ikke Veie opover denne Del af Bygden.

Gutten sat og halvsov bakpaa; men af og til vaagnet han op og plystret den sidste Me« lodi fra Kinematografen; Skydsen var fra Statio« nen nede i Viken.

Ellers var det dødt og stille i de gamle Græn« der langs Sirilla nu i varmeste Middagstiden, da Mennesker og Dyr hvilte.

Men i Generaldirektør Harald Haaves Ver« den var det Visittid. Og han skulde paa Visit103

idag. En Visit som kjedet ham paa Forhaand. Men af forskjellige Grunde havde han bestemt sig til personlig at hilse paa Fruen i Sørlibakken. Det var nu ogsaa en Ide af en Dame, at bygge sig slik op i Fjeldet. Det rene Ørnerede.

Generaldirektøren var nylig kommet til Bygden; han var den nye Kraft, som skulde gjennemføre Selskapets store Planer med Ut* videiser af Driften efter en vældig Maalestok. Der skulde bygges nye Anlæg for «elektrotek* nisk Industri», og i den Anledning havde man Bruk for næsten ubegrænset Vandkraft, Jord og Skoge. Ingen vidste, hvad alle disse mystiske Bedrifter egentlig var for noget, og selve Gene* raldirektøren var et nyt og hemmelighetsfuldt, almægtigt Væsen, som dukket op og strødde Guld omkring sig i eventyrlige Masser.

Før havde der bare været en beskeden Drifts* bestyrer og en Flok Ingeniører, og alle kunde ialfald forstaa, hvad de drev med dernede. An* derledes nu. Det svirret en om Ørene med rare Ord, som ingen Sjæl forstod, og «Selska* pet» var blit et Fabeluhyre med Sugearme langt opover Dalen.

Og for Generaldirektøren havde alle en umaa* delig Respekt. Bare Titelen klang saa man uvilkaarlig gik i Veigrøften og tok Hatten ærbødig og undersaatlig af, naar han kom susende i sin svære Bil saa Sølesprøiten stod langt opover Husvæggene. Slik en Mand var104

istand til at kjøpe hele Bygden. En fik nok ta imot en Søleskvæt og tørke sig om Næsen saa godt en kunde. Takke til, at han vilde be= ære dem. Engang fik de det nok betalt. Havde han ikke git Hans Holenga 200 blanke Kroner for ei skarve Ku han hadde kjørt over. Bare stanset Bilen og rakt to røde Sedler op til den fortumlede Eiermand, som bukket dypt, og i sit Hjerte bød frem den andre Kua han hadde, for samme Pris. Han kunde saavist ikke mere gjøre ut af den, gamal og tørr som hu var. Samme heldige Ulykke havde ogsaa fristet Per Plassen til at drive den halvblinde skindmagre Øyken sin ut paa Landeveien tidt og ofte denne Sommeren. Men det var ikke saa vei han blev kvit'n. Ja, saa sa Folk. Men Folk sa saa meget.

Harald Haave havde git sig ganske over; han dinglet avsted paa den stenete Vei i mange« slags Tanker. Denne Fruen i Sørlibakken havde en vis Indflydelse ; han maatte altsaa vinde hende. For det saa ut til at bli en Del Vanskeligheter med nogen af de Eiendomme Selskapet maatte sikre sig for de nye Utvidelser. Værst var den gamle Sagagubben paa Præstgard, han som endda levet i Middelalderen, for ikke at si Oldtiden. Kunde man bare faa anbragt ham paa et Mu« seum, saa Sønnen fik frie Hænder til at sælge. Juridisk Ret hadde han naturligvis, men her var saa meget sentimentalt Sludder her.105

Vaarsolen brændte i Bakkerne, og Milen blev lang. Den stærke Duft af Trær og Blomster sammen med Solvarmen gjorde ham søvnig, og han sank sammen i en behagelig Døs med halv« klare Drømme. Et lite saart Smil blev hængende i den ene Mundvig; det var smaa lyse Guttemin« der som drog forbi. Men der kom ogsaa Billeder fra de lange Aar derborte paa Amerikas Prærier, hvor han havde slidt sig frem gjennem mange Vanskeligheter i glohete Somre og Vintre, som aldrig tok Ende.

Da han atter blev skaket op ved at Hjulet stødte mot en Sten, var han ikke længer saa hidsig. Det var virkelig næsten godt at sitte slik og ha saa usigelig god Tid for en Gangs Skyld.

Men hans Hjerne hvilte aldrig længe. Han vidste ikke, om han nogensinde sov helt; hvile gjorde han bedst i Kvinders Selskap, pleiet han at si. Helst naar de var muntre og Vinen god. Midt under Arbeidet kunde Længselen efter en lystig Stund med Vin og Kvinder bli som en Besættelse og en Brand i Blodet. Da sa han til sig selv: Nu er du træt — Fanden ogsaa. Han hadet at føie sig træt; men i de senere Aar gjorde han det ofte. Og ingen kunde for« staa, hvorledes denne Arbeidskjæmpe havde Kræfter til saa megen Selskabelighet. For en Surr af Selskabelighet fulgte der ogsaa med denne mærkelige Mand.106

Han var overhodet som et Uveir baade i Arbeide og Fornøielser, og han tok ganske Pusten fra baade Venner og Medarbeidere.

Og allikevel maatte han tilstaa for sig selv, at naar han havde forladt de rike Muligheter derover, saa var det fordi han begyndte at føie sig gammel. De femten hvileløse Aar havde sat Mærker.

Som ung Ingeniør var han kommet ind ved et Kjæmpesagbruk i Urskogen. Og han saa Bru* ket æte Skogen i sig Mil efter Mil paa alle Kanter, indtil de lange Træbygninger og de him« melhøie Piper og Forbrændovne laa nakne og uten Ly paa den sumpede Prærie med smaa Klumper af Kratskog her og der omkring. Han arbeidet som en Hest, tjente Penge og blev Medeier med Direktørtitel, og hans Chancer var glimrende.

Men saa sa det pludselig Stop i hans Nerve« system. Han kom hjem en Kvæld til sin åme« rikanske Kone og sa, at han vilde reise, og der« til svarte hun: «Gudskelov!» Længe nok havde hun sittet i denne Ørken og kjedet sig. Hun var Amerikaner i 5 Led og kunde altsaa med Gud og Æren kalde sig Yankee. Men Amerika det var for hende Boston, hvor hendes Slægt havde solgt Slaamaskiner med Fordel siden disse udmærkede Indretninger blev op« fundet. Før solgte de Smør og Ost, og For« muen var solid. Naar hun havde fulgt sin Vi«107

king til denne Utpost, var det fordi hun den* gang var forelsket.

Sent Kvælden før havde han været en Tur nede paa Sagbruket; der havde været Arbeiders vrøvl og lidt uroligt en Tid dernede. Han gik over den smale gyngende Hængebro høit oppe under Taket i den svære Maskinhall, hvor huns drede Kjæmpesagblad skar sig hvinende gjennem hundrede Kjæmpetømmerstokker. Da blev han pludselig svimmel. Utenfor ruget Mørket over det øde Land, og de elektriske Lamper hang som bleke Maaner i Rummets tykke, kvalme Luft. Han grep fat i det svaiende Staaltraad* gelænder og holdt sig ved en vældig Viljeans spændelse fast. Da han den Kvæld kjørte ops over til sit Hus ved Sumpen, som med Kunst var lavet om til en liten Sjø, var hans Besluts ning fattet. Han vilde reise. Ikke vente til det var forsent, som saa mange gjorde.

Lidt senere sat han paa den store øde Ves randa med græske Søilerader omkring og tok en CocksTail med sin Frue. Maanen lyste over den evige Ensformighet, og han vred sig af Lede ved dette Billede, som han havde stirret paa saa mange Kvælder og kvælende Sommernætter. Han kjendte hver Linje og hver Skygge i det, og det var ikke et Punkt som længer var ham bes hageligt at se paa.

Bruket som laa foran dem dernede ved de kunstige Vasdrag, hvor Tømmerstokkerne laa og108

ventet paa at komme i Maskinernes Klør, var blit ham et Helvede, og Larmen fra de hvislende, hvinende og skurrende Maskiner fulgte ham i Hælene som rasende Furier og satte Syvmilsfart i alle hans Bevægelser. Han kunde ikke være i Ro et Øieblik. Naar han sat, maatte han gynge. Gynge ustanselig. Der var omtrent ikke andet end Gyngestoler i hans Hus.

Mrs. Haave sa: «Well, Dear; jeg er færdig for Boston, naar du vil.»

Men da han sa: «Nei, Darling; Reisen gjæl« der Norge,» snappet hun efter Veiret.

«Norge ?»

«Ja, Darling.»

«Men Darling, Aftalen var jo» . . .

«Nei, Darling, der var ingen Aftale.»

Og det var sandt; dengang havde hun sagt: «Darling, jeg gaar med dig til Verdens Ende. Evig din.» Men hun var ganske klar over, at Verdens Ende tilsidst skulde bli Boston.

Hun satte sig i Rocking=chair'en og gynget voldsomt. «Til Norge!»

«Ja, Dear, men selvfølgelig bare for en Tid.»

Men i hans Indre lynte en kraftig Ed paa, at ikke alle Helvedes Magter nogensinde skulde faa ham til Boston mer. Han havde vært i Boston; han husket det. Det var Trængselstider og Hazard. Tilsidst Giftermaal. Nei, vilde Darlingen til Boston, fik hun gaa alene.

En ufattelig og ganske ustyrlig Længsel havde109

besat ham fra det Øieblik han havde besluttet sig til at reise. Han kunde slaa det Menneske ihjel, som nu vilde forsøke at hindre ham. Og det kostet ham Anstrengelse at tale roligt og forretningsmæssigt om Tingen. Men hans Frue forstod ikke Stemningsutbrud, og i Aarenes Løp havde han næsten overvundet det, som hun kaldte Urmennesket i ham. Hans vældige Haarmanke var glatkjæmmet og skilt som paa enhver anden Gentleman, hans Dress ikke en Nuance mørkere eller lysere, end Dagens Bulletin foreskrev, og hans Væsen havde ogsaa lykkeligt lempet sig efter det ydre Apparat.

Men i disse Dage gik Naturen over Op« tugtelsen.

Han satte sig ned og søkte at være kortfat« tet og præcis, som det sømmet sig en Business« mand, fortalte hende om et godt Tilbud hjemme« fra, og hvilken udmærket Kapitalanbringelse det vilde være at gaa ind i det internationale Sel« skap, som havde henvendt sig til ham og som drev Fabrikvirksomhet i en af Norges skjønne« ste Fjorde. I Norge kostet Fosser og Skoge ingenting, for Folket kunde ikke bruke dem. Det var endnu saa at si i Uskyldighetsstan« den, o. s. v.

Mrs. Haave regnet. Spurgte og regnet igjen. Husket ogsaa et Besøk paa et Indianerterrito« rium, hvis Stamme havde solgt sine Skoge for110

Ingenting til Sagbruket; det havde været meget interessant. Og Enden blev, at hun sa: «Ja,.Dear; saa gaar jeg med dig — for en Tid.»

Og Harald Haave fra Lillefjord havde nær ropt et himmelhøit Hurra! Endelig, endelig skulde han komme hjem og gjøre Bølger i Gaase« dammen! Her forsvandt han; hjemme kunde han bli en Høvding.

Og nu sat han her i en af Norges Fremtids« bygder og følte sig som en Konge i nyerobret Land. Helt var det desværre endnu ikke ero« bret, men nu var det hans Sak at vinde de Indfødte ved sit Smil, sin Forstaaelse og Gene« røsitet. Han vidste en Del om Menneskene og havde lært at omgaaes alle Racer og Folkeslag. Han delte dem i to, de arbeidende og de snyl« tende; de som vilde frem, og de som sat tungt paa sin Bak og ingenting vilde. Som disse gjen« stridige Bønder heroppe. De sat og ruget over sine rosemalte Pengekister og sit mugne Staburs flesk som Troldene i Fjeldet. Som nu denne Gunnar Præstgard. Men længe skulde de ikke faa sitte der og gumle paa sine tusindaarige For« nemmelser; den nye Tid skulde komme over dem som et Styrtebad og sope ut alt det gamle Skrammel.

Og dertil skulde Fru Eli Runge hjælpe ham. For det var jo det, at hun likesom sat der og var lidt af en Helligdom for denne sentimentale Fossehistoriens Skyld. Det mest upraktiske Vrøvl111

altsammen. Og hun skulde være noget i Ret« ning^af en Tolstoisk Idealist, som dyrket Bøn« derne og derfor

havde faat en vis Indflydelse. Han vidste ikke meget om hende forresten, men saa meget vidste han, at hun maatte være en mærkelig sammensat Dame, for hun havde jo ogsaa i høi Grad en Fortid. Havde engang reist fra Mand og Barn med en Elsker. Nu skulde hun jo altsaa være meget dydig; men om hun saa var Formand i Sædelighetsforenin« gen, saa maatte det da gaa an at snakke med hende. Hun var jo desuten i den farlige Alder. Han smilte og gjæspet ugenert, og Tankerne dvælet en Stund ved behagelige Minder. Han havde kjendt saa mange Kvinder, og han havde fundet, at det var ret som skrevet stod — de var i Sandhet skrøpelige Kar.

Han var ikke egentlig nogen Høvdingskik« kelse der han sat sammensunken i Kariolen, solsøvnig og frokostmæt. Hans Ansigt var gan« ske godmodigt og vilde vært vakkert, hvis ikke Musklerne var begyndt at slappes som paa en der spiser lidt for godt. De brændende brune Øine var underløpne af smaa blaa Poser, som ingenlunde flatterte, og Næsen var for stor.

Han var ikke heller nogen typisk Nordmand. Tvertimot. Hele hans Ydre var af den Art, som ingen bestemt Race angir. Han kunde lettest anslaaes til en Mellem«Europæer med Røtter i Judæa, eller en Nordlænding af blandet Blod.112

— Endelig havde de slidt sig Bakkerne op, og Elis låve rødmalte Hus laa foran dem, over« grodd af gule Roser og Vildvin. Foran Forsi« dens brede Sval laa Haven hældende nedover Sydbakken i en Flom af Sol, og paa Baksiden var et koseligt Tun omgit af smaa velstelte Ut« husbygninger.

Da de kjørte ind paa Tunet, mødte de Marja, som kom fra Huset med et Melkespand. Ge« neraldirektøren hilste venligt og hoppet ut af Kariolen med et par raske Ord til Gutten som skulde vente. Nu var han vaaken med hver Nerve.

«Se her, trøst dig med den saalænge.» Og Gutten fik en hel Pakke Cigaretter stukket i Haanden. Hæ — det var nok noe til hyggelig Kar den Generaldirektøren. Ei hel Pakke!

— Om en Stund sat Harald Haave i Elis lyseblaa Havestue og snakket med ærbødig, dæmpet Stemme og Øine som sa, at han var fyldt til Overmaal med Beundring og Agtelse for den høitærede Kvinde han var saa lykkelig at tale med. Hans Smil kunde undertiden være vakkert og indtagende, og hans Bevægelser var stilfærdig kokette, mens Øinene talte mange Tungemaal. Det brede Ansigt med de tykke Læber og den kjødfulde Næse vilde vært brutalt, hvis ikke Øinenes Smil havde lyst over det.113

Men hans Blik vekslet hurtig og var ikke let at læse.

Han begyndte altid med at se paa en Dames Hænder. Han kunde drive det rene Afguderi med en smal, hvit Haand. Lidt for tydeligt; saa man forstod, at de hvite Hænder forholds« vis sent var kommet ind i hans Slægt. Men helst maatte Hænderne ha Ringe med Perler eller Stene.

En saan liten Haand, som blev nervøs under Blikket, var altid et sikkert Punkt at gaa ut fra. Men Eli havde ingen Ringe, og hendes Hænder bar Mærke af Arbeide. Aha! Altsaa maatte man ta det paa en anden Maate. Han vidste jo forresten, at hun havde demokratiske Tilbøie« ligheter, og at hun levet meget beskedent, skjønt hun havde en Del Formue. Idethele en Dame med mange Ideer.

Eli havde ventet ham; men hun var ikke glad over hans Besøk. Hun forstod ikke, hvor« ledes hun uten at være uhøflig skulde faa sagt ham, hvad hun tænkte om hans Arbeide der i Bygden. Hun havde en Følelse af, at hun maatte begynde med Adam og Eva, saa fjernt var de fra hverandre. Hendes Syn paa Tingene var be« stemt af et stærkt Instinkt og en Del Spekulation. Hun syntes, at alle Tider og Folk havde erfaret saa omtrent det samme, og gjennemgaat omtrent den samme Utvikling. Og af alle Verdens Sy« stemer, Theorier og Hypotheser var et Par smaa

enkle Sandheter blit staaende som skinnende Dia* manter i Bjergenes graa Masse, eller som Guld* korn i Havets Sand. Men hans Syn var bygget utenfra; han rullet likesom paa tusind Hjul gjen* nem Livet. Hans Maal var Magt, saa meget vidste hun om ham. Og den kjøptes for Guld i hans Verden. Altsaa maatte han ha Guld. Men

Magt var en mystisk Ting. En Sygdom og et Surro* gat. Hun beklaget ham. For Surrogater var dyre, som alle indbildte Værdier, og Tilfredshet bragte de vei sjelden.

Han talte vakkert, næsten varmt om Bygden, om Folket og det patriarkalske Samfundsliv; og hun hørte høflig paa ham. Hvilke Omveie vilde han nu mon gaa?

Han kunde sitte i sit nye Hus dernede i Viken og længte herop til disse lysere Riker, hvor Roser og Lavendel grodde som i Sydens Haver!

«Vet De, Fru Runge, saa mange Roser som hos Dem, har jeg ikke set andre Steder end i Californien.»

«Saa ?»

«Ak nei. I min Ørken vokste ingen Roser, kan De tro. Men nu vil jeg prøve. Det var jo i det hele det, at jeg nu gjerne vilde prøve at faa lidt mer ut af Livet.»

«Ja, der blev vei ikke megen Tid til at dyrke Roser derover, efter alt hvad De fortæller.»

«Nei, De kan tro.» Han smilte saart med115

et næsten umærkeligt Suk. Men saa skjøv han ganske tydeligt de Tanker tilside og sa let og med et ganske andet Smil:

«Men siden vi talte om Blomster. Min Gartner kan ikke skaffe mig de blaa Iris, som jeg har beundret i Deres Have. Skulde De ville overlate mig en eneste liten Rot, Fru Runge ? Jeg elsker den blaa Farve.»

«Saa. De har nok Tid til alt, Hr. General« direktør. Men saa gjerne selvfølgelig, Vi har mange af dem.»

«Tusind Tak. Aa nei, De vet ikke alt man maa savne, naar man sitter i en stor Bedrift — i et Plankehus paa en Prærie, som jeg har gjort » Han smilte igjen med det lidt vemodige, klædelige Smil. «Vet De, Fru Runge, at efter Ukens opslitende Arbeide var min Søndagsfor« nøielse at gaa i Kirke. Høre paa en halvdannet Præst, som malte Fanden paa de graa, nakne Væggene.»

«Ja, det kan ikke ha vært overdrevet mor« somt.»

«Nei nei, særlig for mig, som ikke var op« draget slik. Vi gik ikke meget i Kirke hjemme. Og jeg elsker det lyse og vakre, Farver og Livs« glæde. Jeg taaler ikke det graa og uskjønne, og et slikt Jammersminde af en svartklædt Præst kan jage mig til Verdens Ende.»

«Hvorfor gik De saa i Kirke?»

«Hm; De spør saa troskyldig. Jeg gik natur«

116

ligvis for — Arbeidernes Skyld og — for min Hustrus.»

«Ja, naar man ikke gaar i Kirke for Religio« nens Skyld, er det vei i alle Maater en tarvelig Fornøielse.»

«Sig mig, Fru Runge, gaar De i Kirke for Religionens Skyld?»

«Vi gaar i dethele lite i Kirke vi Utbygdin« ger. Veien er lang, og vore Arbeidere for« langer det ikke af os.» Hun smilte. «Men jeg synes allikevel Folk her er gode Kristne.»

«Sikkert.» Han bukket høflig smilende.

«Ja, det synes jeg. De har sine gode uskrevne Love. De gir hverandre Rum; her er ingen Fattige.»

Han smilte og la Hodet paa Skakke. Der var mild Overbærenhet i hans Stemme.

«Er nu ikke det en Smule Overdrivelse?»

«Jeg tror ikke det. Vi har virkelig ikke havt noget socialt Spørgsmaal indtil nu. Alle arbei« der og alle har et Hjem. De dygtigste selvfølge« lig det bedste. Men ingen sulter og fryser, og alle er frie Mennesker. Det er meget

det, Hr. Generaldirektør.»

«Alle arbeider, alle sliter med andre Ord. Og at alle er like, vil vei for Massens Vedkom« mende si like fattige. Like fordringsløse. Ikke sandt? Man maa ikke drive Demokratiet for vidt, Frue.»

«Aa nei, De tar Feil; Folket her er meget117

aristokratiske. Her er ingen De kan by en Tab lerken kold Suppe paa Kjøkkenbænken og en Stol ved Døren. Ingen er saa ringe, at han ikke føler det naturligt at bænkes i Høisætet, naar han kommer i fremmed Hus.»

«Det var nu svært.»

«Ja, det er stort. Vi tænker vist ikke rigtig over saan til Hverdags, hvor stort det er.»

«Kanske. De ser nu saa — kvindelig paa det. Saa enkelt og likesom fra saant fjernt og høit et Stade. Men vi Mænd, som staar midt i Livet, som skal føre Utviklingen fremover, vi kan ikke se det slik. Vi maa ha Fart i Tin« gene, Bevægelse og Drift. Menneskene kan ikke længer sitte hver under sit Fikentræ og drømme.»

Eli smilte.

«Synes De virkelig Folket sitter og drømmer her?»

«Ja, det vil si» . . .

«At de ikke arbeider ? Ser De det lille hvite Hus ved Veien dernede. Det med Kapri* fol over Verandaen. Det tilhører en ung Lærer, som oversætter Shakespeare i sin Fritid. Og Huset har han selv bygget. — Og det røde ved Siden af, som er saa vakkert indhegnet med Rødtjørn, det er Postaapnerens. De har begge lidt Jord, og det er gode smaa Hjem, kan De tro. Dernede midt i Grænden ser De ogsaa vor nyeste Badstue, det er den tredie paa kort Tid i Dalen. Og synes De ikke man her tar villig imot118

alt det som bringer raskere Utvikling? Her er Maskiner og Telefoner i hver Gaard snart, Hr. Generaldirektør; ja like op paa Sætrene. Nei, da synes jeg snarere man er lidt for ivrige til at ta efter. Veldædigheten begynder endog at stikke Hodet frem her; det er ikke noget godt Tegn.»

«Hvad behager?»

Hun rystet paa Hodet:

«Nei, det er et daarligt Tegn, Hr. General« direktør.»

Han trak paa Skuldrene.

«Tja. Men hvad vil De gjøre. Et Samfund kan nu likesaalidt som et Menneske vedbli at være i Uskyldighetsstanden evindelig.»

«Derom vet jeg lite. Tiderne skifter; men kunde ikke Kjærnen bevares? Ialfald, — kan vi ikke la de Mennesker være i Fred, som ikke har Bruk for vor Veldædighet ?»

Han saa paa hende, og hans Blik var mildt bedrøvet.

«Desværre, desværre; Verden kan ikke styres med en saa himmelblaa Idealisme. Livet er haard« hændt, Fru Runge. De vet, den stærkeres Ret. Og hvad er der ikke for Disharmonier i selve Naturen.»

Hun var en Smule utaalmodig.

«Jeg taler ikke om Verden, men om det som foreligger. Jeg taler om denne Bygden og de Mennesker som bor her. Jeg taler heller ikke119

om Naturen, men om alt vort Kvaksalveri. Vi har noget stort og godt her, som vi burde se at bevare. Jeg har ogsaa set lidt af Verden, og jeg vet lidt om Menneskenes Liv paa Jor« den før os. Og det er mer og mer gaat op for mig, at denne lille Bygden mellem Fjeldene endnu eier noget af det Verden vrider sig i Smerte over at ha mistet; noget af det, som er alle store Religioners Kjærne, først og fremst Kristendommens. Det kan ikke betales

med Alverdens Guld!»

Hendes Øine fyldtes med Taarer, og hun syntes hun bad for sit eget elskede Barn.

Harald Haave tiet, fordi han ingenting fandt at si. Det begyndte at dæmre for ham, at han stod overfor Magter han forlængst havde holdt op at tro paa. Og hun fortsatte inderligt og brændende:

«Folk er gode mot hverandre her uten Ord og store Fakter, de hjælper hverandre praktisk og vakkert uten Sentimentalitet og uten Skryt. Fordi det er naturligt for dem. Og fordi de instinktmæssig føler, at det er klokt. Det er deres Form for Selvopholdelsesdrift; de er Sam« fundsmennesker i bedste Forstand, uten Pro« grammer og Systemer, men efter de lyse Love, som er skrevet i sunde Menneskers Hjerter: Alt dette vil De ta fra os. De vet det. Alle vet det. Men hvad kan De gi os som er bedre. Hr. Generaldirektør?»120

«Kjære Frue, De» . . .

«Aa nei, De kan ingenting si mig, som jeg ikke har hørt hundrede Gange. De har ingen« ting at si mig fra Dem selv, jeg vet jo det. Men jeg snakker til Dem ut af mit eget bedrø« vede Hjerte, som Menneske til Menneske, fordi det betyr saa meget for mig dette.»

Hun foldet Hænderne fast sammen og saa frem for sig.

«Jeg elsker denne Bygden; alt det som er mit Liv, har Rot her, og derfor ønsket jeg saa inderlig, at den maatte bli skaanet.»

«Men bedste Frue, jeg forstaar Dem ikke.»

«Nei, jeg tror Dem, naar De siger det. Hvordan skulde de forstaa mig. Og om De for« stod mig, vilde De like ivrig stile mot Deres Maal. Ikke fordi De er ond, men fordi De ikke aner Omfanget af hvad De gjør. De Vær« dier som staar paa Spil, er fremmede for Dem. Men De skal huske, at det er ikke bare Fossene og Skogene De kjøper; det er Folkets Sjæl.»

Han smilte igjen med sit overbærende Smil; det som man bruker til Kvinder og Børn.

«Aa — saa ilde er det vei ikke.»

«Har De nogensinde set ordentlig paa Fol« ket heroppe i Dalen, Hr. Generaldirektør?»

«Ja, det er staute Folk.»

«Har De sammenlignet en Kirkealmue nede i Viken en Søndag — ja for jeg forutsætter De fortsætter Deres Kirkegang ogsaa paa denne121

Side af Havet — har De sammenlignet den med en Kirkealmue længer oppe i Dalen, som jeg vet De ialfald engang har set paa Kirkebakken, hvor vi mødtes. Der hvor Folket endnu er ublandet. Har det ikke slaat Dem, at der er en Forskjel, som gir noget at tænke paa. I disse ydre Bille« der ser jeg ogsaa Folkets Sjæl. Heroppe ser De Billedet af et friskt frit Folk; det andet Billede har en mørkere Tone, Hr. Generaldirek« tør. Blir De aldrig hjertesyk, naar De ser paa det ? Jeg gaar derned undertiden for at se paa Arbeiderne, som jeg har Sympathi for og liker. Især paa deres Børn. Og jeg ønsker jeg kunde ta dem alle med herop og la Solen skinne paa dem. Nei nei, alt som præger dette Folket, bin« der det til denne Jord, har bygget dette Samfund og skapt denne Kultur, det kan ikke betales med alt Deres Guld.»

«De glemmer ganske, Frue, at Bønderne sæl« ger frivillig. De taler som om vi var Røvere.»

Elis Stemme blev stærk og myndig, og hun sa i et Oprør, som hun vanskelig kunde skjule:

«Gaar ogsaa Gunnar Præstgard frivillig fra sin gamle Ættegaard ?

«Han er jo ikke længer Gaardens Eier.»

«Aa neida, det vet jeg. Det er noget som heter juridisk Ret; den har Sønnen. Men den moralske Ret til at sælge denne Gaard, som al« drig har været ute af Slægten, og som hans Fædre har bygget og elsket frem i ydmygt

beide, synes De ogsaa han har den? Nei, ikke mer end nogen Mænd i Herredsstyret har Ret til at sælge Storfossen til Selskapet, om Juristerne skulde finde et uklart Ord i min Fars Testa* mente.»

«Men hvem har sagt Dem, at . . . det er jo endnu slet ikke afgjort, at» . . .

Hun smilte bittert.

«Saa det er ikke afgjort. Aa, nu først be* gynder jeg at forstaa det som foregaar omkring os her. Men en Ting vil jeg si Dem: frivillig gaar aldrig Gunnar Præstgard fra sin Gaard, likesaalidt som jeg gir mit Samtykke til at Stor* fossen sælges.»

«Ja Frue, disse Ting blir det ikke De og jeg, som kommer til at afgjøre.»

Han reiste sig.

«Aa nei, det vet jeg jo godt. Men De re* præsenterer i Øieblikket den Kapital, som kan kjøpe denne Bygden; meget beror paa Dem. Derfor vil jeg be Dem om en eneste Ting: Forcer ikke frem de Planer De nu omgaaes med. Lad os faa lidt Tid. Men fremfor alt: lad gamle Gunnar dø i Fred!»

Hun la sig fremover Bordet i lydløs Hul* ken; det var jo saa haabløst at be et Fjeld flytte sig, og hun kunde jo aldrig faa sagt med Ord, hvad hun følte i dette Øieblik.

Han reiste sig og gik mot Døren. Dette var jo Hysteri.123

«Frue, De gjør mig virkelig saa bedrøvet. . . jeg» . . .

Hun tørret sine Øine og rettet sig, men saa ikke paa ham.

«Jeg ber Dem undskylde. Men det betyr saa meget for mig, dette. Ja, det betyr alt.»

«Ja, jeg forstaar jo saa godt Deres Følelser; men kjære Fru Runge, en slik Idealisme hører ikke hjemme i denne Verden. Men det er sandt, faar jeg Lov at spørge: Kommer ikke Deres Søn, Ingeniøren, snart hjem? Og hvad tror De han som en moderne . . .»

Eli reiste sig og afbrøt ham.

«Min Søn er færdig til næste Jul, og kom» mer da rimeligvis hjem.»

«Saa. Ja, da vil jeg bare ha sagt Dem, at der selvfølgelig vil være Plads for ham ved en af Selskapets Bedrifter, om han skulde ønske det. Han har jo faat den bedste Utdannelse, og desuten er han Deres Søn.»

Han bukket galant.

Eli trak Øienbrynene op, som hun havde for Vane, naar noget kjedet hende.

«Tak. Det er meget elskværdigt. Det skal jeg selvfølgelig meddele ham, skjønt jeg nok trygt kan si, at hans Interesse ikke ligger i den Ret« ning. Han har jo noget ganske specielt han vil. Og med det for Øie har han studeret.»

Generaldirektøren smilte.

«Ja ja. Jeg vilde bare ha sagt Dem det.124

Han er jo heller ikke hjemme endnu. — Det var ellers en god Ide at sende ham derned. Det er ikke sundt at gaa i Ring i et lite Sam« fund altid.»

«Det var for en Del tilfældig. Vi har Ven« ner dernede. Men jeg vilde ogsaa gjerne han skulde faa frit Overblik over Tingene herhjemme. Det faar man bedst paa Frastand.»

Han konverserte nu let og smilende. «Naa ja, er han en ret Nordmand, saa havde han vei heller ikke meget imot at reise ut.»

«Nei. Jeg synes idethele ikke vi murer os saa meget inde, eller gaar saa værst i Ring om os selv.»

«Aa nei, lidt Vikingblod er der jo endnu i os. Men for det meste kryper vi nu sammen over vore Jordhauger med de nedgravede Skat« ter som andre Trold og Tusser. Vi moderne Mænd vil ha Skatterne frem i Dagen, Fru Runge.»

Hun smilte bittert.

«For at gi dem til Mennesker, som aldrig har tat et Spadetak i Norges Jord eller tænkt en Tanke for det Folk, som røves.»

«De er bitter og uforsonlig, Fru Runge, og Deres Ræsonnement er mig ufatteligt. Men siden De nævner Folket, saa vil jeg bare faa Lov at si Dem en Ting. Folket her vil være ganske anderledes godt tjent med f. Eks. at sælge Storfos« sen, som Bygden nu disponerer — takket være125

Dem og Deres udmærkede Far — end om den nu skulde til at pusle og dreie Smørkjærner for Bygdens Budeier. Om et sligt Arrangement overhodet er mulig. Det er jo nemlig meget tvilsomt. Tro De mig, Frue, det hele vil bli Barneværk uten en meget stor Kapital. Saa stor, at den vanskelig kan tænkes reist af Folket i en liten fattig Bygd.»

Eli saa ham i Øinene.

«Vet De, hvad jeg synes, Hr. Generaldirek« tør ? Jeg synes, at naar en Kapital blir saa stor, at den kan kjøpe en fattig Bygd, da er den en Forbrydelse. Og dobbelt, naar den ovenikjøpet er fremmed.»

Hans Smil blev nu stort.

«Altsaa Socialist ogsaa.»

«Det er saa likegyldigt hvad jeg er og hvad De kalder mig. Men jeg kan ialfald forsikre Dem, at de Summer vor Fos muligens kunde indbringe ved Salg, ingenting betyr for mig mot at der drives rigtig mange Smørkjærner. Det er ikke Bokstaven, men Aanden det kommer an paa. De smaa Smørkjærnerne, de fortæller en lang lys Saga de, Hr. Generaldirektør.»

«Nei hør nu, Frue, lidt praktiske faar vi da virkelig være selv her i Norge, Kjæmpers Føde« land. Vi kan ikke sitte og lokke paa Luren og låve Vers til Huldra i Heia, mens Livet bruser utenfor. Og det er mit ramme Alvor, at jeg tror Bygden vil staa sig paa ikke at hindre126

vore Planer. Tænk over Tingen i Ro, Frue, og De skal snart forstaa, at jeg har Ret.»

«Hm, det kan jo saa lite nytte at snakke. Vi taler fra to forskjellige Kloder, og De vil neppe nogensinde fatte, hvor uendelig værdiløse mange af Eders saakaldte Værdier er for mig. Men saa langt det staar til mig, blir det som min Far har villet. Og som jeg vil.»

«Men — ja undskyld at jeg endnu engang nævner Deres Søn. Tror De han i Tilfælde er tjent med dette Arrangement?»

Hun saa ut fra sig.

«Min Søn? Ja, Hr. Generaldirektør; det tror jeg.»

Han trak paa Skuldrene. «Ja ja — saa faar jeg si Dem Farvel, Frue.»

Hun plukket op et Par Rosenblade paa den hvite Bordløper.

«Men saa var det Irisroten?» Hun smilte næsten umærkelig.

«Hvad be . . . aa saa. Ja tak, hvis det passer Dem. Ellers haster det jo ikke med den.»

«Det passer udmærket. Værsaagod — vil De gaa med ut i Haven.»

En Stund senere kjørte han nedover Bak« kerne med den indpakkede Irisrot i Fanget. Han pisket paa den

stivbente Hest, og Slagene gik i Takt med hans Tanker. Det var noget ved den Damen, som irriterte ham indtil Raseri.127

Sjelden havde han følt sig saa fallit; han var ikke engang kommet til at gjøre Kur. Hun vir« ket som en Isbræ, kold og klar — men rimelig« vis med et brændende Krater under Overflaten. Det mærket han, da hun graat. Og da hun var sint ogsaa, skjønt hun jo behersket sig for« holdsvis bra. Trods alt var det allikevel noget ved hende han likte. Hun var da ialfald ikke himmelblaa og langtækkelig som Præstefruen, eller cigaretrøkende Buksedame som Gulliksens Tupsy. — Hei vil du gaa, dit gamle Øk!

Han havde tænkt, at hun kunde tait Fornuft med den Gamle paa Præstgard. Men til det var hun altsaa ikke den rette. Den Olav Præst« gard var ogsaa en Dot, som ikke kunde ordne den Sak selv.

Men imorgen fik han altsaa ta en Tur dit — før han nu reiste til England.

Og saa den latterlige Irisroten. Da var hun infam.

I en Sving gav han Pakken et Puf, saa den trillet i Veigrøften. Han kunde da ikke oven« ikjøpet komme hjem med en Irisrot.

«Du miste noko, skal me ta det upp att?» sa Gutten bakpaa.

«Nei, det var ingenting. Sov bare videre du.» Og Hesten fik et Rap, som satte Stripe over Ryggen.

Men da bet Gutten Tænderne sammen og tok Mod til sig: «Nei no fær du fli meg Svipa;128

me brukar ho ikkje soleis her.» Han havde set sig sint paa dette hele Veien. Og saa skulde han nu faa høre, at han var vaaken.

«Hæl» Generaldirektøren trodde ikke sine egne Øren. Uforskammet Knægt!

«Hvad er det du bræker om der bak? Pas paa at du ikke gjør Hallingkast i Veita, du.»

Og Hesten fik et nyt Rap.

Men Gutten glemte ikke den Turen. VIII.

FAR OG SØN.

Idet store Præstgardskjøkkenet sat Folkene omkring Langbordet og fik sig Mat. Gunnar sat i Høisætet og Liv øverst i Bænken nærmest Faderen. Næst Liv sat gamle Per, som havde tjent paa Gaarden i seksti Aar. Han var kom« men dit som Gjætergut, da han var ti Aar, og nu var han 70, rød og hvit, med gode blaa Bar« neøine, og altid oplagt til Moro. Han havde engang vært gift, men «det er so lengje sea, at eg ikkje hugsar det», sa Per.

Men han havde en Datter, og for hendes Skyld var han «glad for det som hadde vore», endda han likte ikke, at hun giftet sig med en Arbeider, som ingen Heim havde.

«Er det sandt at du hev gjeve Dotter di ei Ku nyst, Per?» sa Gunnar.

«Jamen hev eg so. Dei sat so turt der ned i Bakken.»

«Ho fekk ikkje rar Karen, ho Elsa.»

9 — Hulda Garborg.130

«Nei, jamen kunde han ha vore betre. Han er paa den nye Moten, han.»

«Koss daa?»

«Aa, det er lite Arbeid og mykje Mat det, veit du.»

«Og enddaa meir Drik, er det Von?»

«Ja, han er kje god aa faa utyrst den Karen. Og so skal han kaupe alt han ser. Trur du ikkje han kom heim med ei diger Lampe med altslag Dingel paa her um Dagen.»

«Men den kan daa vera god aa ha ?» sa Liv.

«Nei du,» sa Per; «det er fire Element som øydelegg Folke no for Tidi.» Han la fra sig Kniven og tørket sig om Munden med Haand« baken. «Og det er no fyrst Sepperaforen, og so Komfyrane, og so Lampune og dei fine Klædi.»

«Ja, no skal vei ho Elsa ha Sepperafor og, naar ho hev fengje Ku,» lo Stor«Anne.

«Ja, daa vert ikkje Kui gamal der,» sa Per.

«Tek du ho att daa, kann hende?»

«Ja, det kann du lite paa.»

«Men daa maatte du ta Veslegjenta og, daa?»

«Aa ja, eg hev no greitt slike Tytter fyrr, eg,» sa Per og saa blidt paa Liv, som han havde baaret paa sine Arme saa mangen Gang. «Men no kjem vist Olav kjøyrande, tykkjest eg høyre. Daa fær eg vei ut aa ta Hesten. Takk og Ære for Maten.»

Gunnar la Hænderne sammen og bøiet Ho«I

131

det. «Ja Takk og Ære for Maten,» sa han, og de reiste sig alle.

Gunnar gik ind til sig selv, og Per tændte Pipen og gik ut, mens han mumlet: «Det var svært so tidleg han kjem att fraa Byen idag.»

Da han var ute, sa Stor=Anne, som sammen med Liv ryddet det hvite Potettraug, Smørdallen og Melkebunkene af Bordet: «Per er Gut som bær Aari sine godt, det; han hev kje eit graatt Haar enno, men sjaa paa deg, Lars; du er kvit uppmed Øyro, du, som er berre Gutungen aa kalle.»

«Ja, ta han du, Anne, so vert du berga fyrr du kvitnar, du og. Ellement er det i'n enddaa, og Heim kann han faa for Bankboki si.»

«Takk som byd; men eg vil no fyrst sjaa um eg ikkje fær deg.» Anne saa koket paa ham; de var begge henimot de Halvhundrede.

«Nei Pitlajord,» satte Lars i, «skal eg ha meg Kjering heretterdags, so skal det vera slik ei som han Olav hev fengje. Sjaa no kjem ho ut paa Troppi burti Bygningen og tek imot han. Au, han er nok ikkje rett stø paa Beini idag heller.»

Olavs Frue het Aurora og var født Hansen. Nu var hun i velsignede Omstendigheter, nervøs og lunefuld; klædt i sort Skjørt som stompet op foran, rødbrunt, halværmet Bluseliv og et lite hvidt Opvartningsforklæde paa Maven. Det skid« dengule glansløse Haar laa opstrøket over en tyk132

Skovuldrull og var fæstet op med Perlekammer og mange Naaler. Men alt det af Krøltangen afsvidde Smaahaar, som ikke rakk over Rullen, hang i Frynser nedover Ansigtet og kløddе hende paa Næsen, saa hun hvert Øieblik maatte slaa det væk.

«Det nytter ikkje med Stakk og Oplut no længer, Anne; vil du fri til meg, maa du ha Blusseliv med Krakser og Krabbelurer,» nikket Lars med et skøieragtig Blink i Øiet og gik.

Aurora fulgte efter Olav ind og smaaskjændte. Han bare reiste, han, til Byen og i Møter og Gud vet hvad, mens hun sat her alene og kje« det Livet af sig. Det var ikke det som var Meningen, da hun fulgte ham herut paa Bonde« landet.

«Gid du vilde slaa,» sa Olav; «det var bedre end det evindelige Gnaalet.» Hun vilde til Byen, han vidste jo det, men det saa ikke ut til at skulle gaa saa let med det. Gubben var strid og seig som ei gamal Fururot. Olav stod mellem Barken og Veden; paa den ene Side en Gubbe som levet i Stenalderen, og paa den anden denne

Kjærringa, som plent vilde være Frue og bo i Byen; han var sommetider saa lei af dem begge to, at han tyllet i sig 01 og Brændevin paa Trass.

Nu stod hun der sur med rødgrædte Øine. Hun havde ventet saa. Og hun havde saan Hodepine, at —!133

Men Olav hørte ikke mere paa hende. Han var saa besynderlig fraværende idag.

«Du faar rydde op lidt her; vi faar Gjæster,» sa han.

«Aa pyt, det er vei ikke farlige Gjæstene. Disse Bøndene som kommer ind i Stua med Kaloscher paa sig og labber paa Plyschtæppene, de kan være aa dom vil henne for mig.»

Olav hørte fremdeles ikke.

«Generaldirektøren kommer indom paa Ned« tur; han er paa Breidstøl idag og ser paa Fossen.»

«Generaldirektøren ?!»

Aurora satte sig ende ned.

«Naa skrøner du vei?»

«Som jeg siger,» sa Olav, og gik nervøs om« kring.

«Aa gid; da maa jeg se at faa paa mig noe.»

Hun tok et hurtig Overblik over Stuen og sin egen Person. Ristet den hvite Hardanger« sømsserviet og børstet at Plyschtæppet. La saa den indbundne Boka ved Siden af Vifte« palmen under Hængelampen.

«Aassaa akkurat idag, da det ser slik ut her! En faar ikke Tid til aa ha det som Folk.»

Olav satte sig tungt i Sofahjørnet.

«Han vil snakke med Far. Men la mig faa et Glas 01; jeg er saa svinagtig tørst. Ta et Glas til dig sjel og.»

Aurora hentet Øllet i stor Hast, distrait blev hun staaende og tømte sit Glas, mens134

Tankerne havde travlt. Hvad for en Kjole mon hun skulde ta paa?

«Far skjønner ikke det, at jeg vil gjøre det bedste for'n ;» sa Olav, da han havde drukket og sat Glasset haardt fra sig i Plyschen. Reiste sig saa og gik nervøs omkring.

«Nei skjønner han det?»

Aurora blaaste. «Han kunde da faa sine bedste Dager, han, naar han fik Kontanter iste« denfor aa gaa og slite med alt dette Tung« arbeide her!»

Nu begyndte hun ogsaa at gaa omkring. Men da de mødtes, kastet hun sig om Halsen paa ham og fik et Graateanfald. «Men jeg trur ikke paa det, Olaffen min; jeg trur ikke paa det!»

Olav gjorde sig lempelig fri. «Saa. Naa faar du klæ paa dig.»

Hun snufset og snøt Næsen i et Lomme« tørklæde som ikke netop var rent. «Ja. Uf, jeg er blit saa nervøs at. Du skal ikke bry dig om det. Det er bare . . .»

Men Olav var alt ute.

Hun ropte efter ham:

«Skaln ha Mat?»

«Nei da; bare en Pjolter.»

«Aa Gudskelov.» Saa fik hun flye op og finde frem en Kjole. Og saa kreppe Forhaaret

lidt, saa det dækket bedre--.

* *

*135

Da Generaldirektøren lidt senere gik over Tunet til Gunnar efter en flygtig Visit hos Olav, stod Aurora igjen med røde Kinder og bankende Hjerte. Det var gaat saa fort, at hun næsten ikke sanset det; han vilde ikke engang ha en Pjolter. Det var næsten ærgerligt; for hun havde baade Selsersen og de nye høie Glassene beredt. Og han ikke saa mye som saa paa hverken Boka eller Viftepalma. Men paa hende havde han set. Og Øiner hadde'n, aa gid! Slike nyde« lige Øine som han havde! Aa slik som han sa: Farvel Frue! Hun saa paa sine Fingre; det var likesom hun endda kjendte Haandtrykket. En kunde nok forstaa, at ingen Kvinder kunde staa sig for han, som Folk sa.

Men om han fik noe Raad med Gubben? Tænk at disse Gamlingerne heroppe skulde lægge sig iveien for en saan Mand. Han gik der saa høflig og dannet og bød dem store Penger for nogen Jordlapper og smaa Skogteiger; men dom bare vrei sig undaf og var vrange.

Hun saa sig i Speilet over Sofaen, uf, hun var saa varm, saa — —.

* Se

«

Inde i Gunnars gamle Aarestue sat Harald Haave og pratet, lun og smaakoselig og like« frem; ingen skulde si, at han kom som en Ge« neraldirektør.

Han begyndte med at snakke om den eien«136

dommelige Stemning i disse gamle Stuer, om Hyggen ved at ha en aapen Ild, et Husalter at samles om i de lange Vinterkvælder.

Han sat i en bred Kubbestol fremme paa Gulvet. Gunnar havde sat sig i Høisætet, og Olav stod lænet mot Skapet ved Døren.

«Ja, eg likar meg her,» sa Gunnar; «og er so du likar deg, du og, so er det vei minst for aa faa ei slik Stove for deg. Det vantar deg daa visst ikkje Skog.»

Harald Haave smilte godmodig.

Det var nok saa. Men Hr. Præstgard maatte tro, at en Mand i hans Stilling havde liten Tid til at tænke paa Hygge. Paa Ro og Hvile. Og slike Hus var jo til at hvile og være i Ro i.

Men da mente Gunnar det maatte være ei Slavetenest Direktøren hadde, naar han ikke fik Stunder til aa vera i Ro og kvile i sin egen Heim. «Kvi byggjer de daa gjilde Hus? Eg tenkjer Huset dit kostar meir enn heile Præst« gard.»

Harald Haave smilte. «Ak ja, De kan tro, at for min Skyld var det aldrig bygget. Det er Stillingen, ser De; man skal repræsentere, ta imot en Mængde Gjæster og saa videre.»

«Ja, eg skynar det.» Gunnar rettet sig og la Hænderne paa Bordplaten. «Du skal vera som eit forgyldt Skilt, aa kalle.»

Generaldirektøren lo en Smule kjøligt. «Tja. — Naa, et Spøk, et andet Alvor . . .»137

Gunnar sat i Høisætet som huggen i Sten, fast og rank. Og der var noget i hans Blik som generte Harald Haave, saa han stanset og ledte efter Ord. Det pleiet han ellers ikke. Denne Mand sat der som vokset ut af Omgi* velserne, og der var en Tyngde i hans Ord som virket ubehagelig. Gunnar fortsatte sin egen Tankegang; saa ikke paa nogen af de andre, men fæstet likesom Blikket paa et Punkt langt borte: «Et Skilt for Framandkarane, som vaagar Millionarne sine for Velferdi til Folke i denne vesle norske Fjordbygdi.»

Der trak mørke Skyer over Generaldirektør rens Pande.

«Som De vet, Gunnar Præstgard, saa var det min Tanke at faa mere norsk Kapital ind, og efterhvert løse ut

ialfald de fleste af Frem« medkarene, som De siger. Men Folket her er vanskelige at faa med. Jeg mente jeg burde støttes i mit Arbeide her; men istedet lægger man mig Hindringer iveien.»

Olav begyndte at bli nervøs. Han gik hen og satte sig i Stuens mørkeste Krok.

Gunnar sat som før. Urørlig. Men det spillet et lite Smil om hans Mund.

«Det er stort gjort av deg. Men slik som de no legg i Veg og vil kaupe heile Bygdi, — tænkte du det kunde gjerast for norske Pengar, so er du meir godtruen enn du ser ut for.»138

«Min Tanke var det. Men da maatte jeg ha faat ganske anderledes Hjælp, som sagt.»

«Hjelp hev du daa sagte fengji, munarleg Hjelp og. Du hev kaupt mange Gardar for billig Pris no; og det er snart ikkje ein Bonde her, som eig Skog længer. Bygdi vert meir og meir folketom; men Byen og Værket veks.»

Nu begyndte Harald Haave at miste Taal« modigheten.

«Ja, der er jo en Del som forstaar sit eget Bedste, det er sandt; men ingenlunde alle. At det mer og mer blir raadløst med Bondeslitet paa den gamle Maaten, det burde hvert Menne« ske kunne forstaa.»

«Ja det er noe alle maa skjønne,» vovet Olav nu at skyte ind.

«So?» Gunnar smilte haanligt. «Kva kjem det seg af daa?»

Generaldirektøren trak paa Skuldrene. «Det er Tiden, Hr. Præstgard; det er Tiden. Tusind Ting som vi ikke raar for. Vi kan ikke stanse Strømmen, mer end vi kan stanse Jordens Gang om Solen.»

«Hæ. Tidi? Det er me som er Tidi,» sa Gunnar. «Du og eg og alle andre som ser og tenkjer. Tidi er som me gjer ho.»

Generaldirektøren rystet opgit paa Hodet. «Aa, De tar saa ganske feil, Gunnar Præstgard. Vi er jo bare Smaasten paa Stranden; de store Bølgerne ute fra Storhavet ruller os hit og dit; vi har bare at følge med og finde os tilrette.»139

«Den som hev Røterne fast i Jordi, legg seg ikkje paa Strandi til Byte for alle Baarur,» sa Gunnar, «og me Bøndar hev noko som de farande Folk hev mist. Me hev Ættekjensle. Der er stor Magt i den, du!»

Han sa det stærkt som en Trosbekj endelse og slog Haanden tungt i Bordet.

Harald Haave reiste sig. «Ja, ja, Hr. Præst« gard; det er godt og vakkert altsammen. Men jeg siger Dem endnu en Gang, at nu har denne Bygden sin Besøkelsestid. Og det beror paa dere ledende Bønder her, om den skal gaa en glim« rende Fremtid imøte, eller falde tilbake i Stil« stand og Glemsel.»

«Hm.» Gunnar rokket frem og tilbake; han samlet sig likesom til at svare; men Harald Haave afbrøt ham.

«Ingen vet bedre end jeg og erkjender vil« ligere, at dere Bønder ogsaa har Værdier at for« svare, som dere med rette er stolte af; men jeg haaber og tror, at det nye vi bringer i Stedet, ikke er ringere.»

Nu reiste Olav sig ogsaa; dette gik Pokker ivold. «Ja,» sa han, «en faar følge med Tidi og ikke grave sig ned i det gamle til det er for« sent at komme op igjen. En kan ikke stanse Utviklingi.»

Gunnar sat som før med fjernt Blik. «Eg kjenner ein som tala anleis eingong. Ein som140

tala Tidi imot og sa: «Gjer mot andre som du vil at andre skal gjera mot deg.»

Han skjalv i Stemmen.

Harald Haave laget sig til at gaa. «Det prø« ver vi alle.»

Gunnar reiste sig i sin fulde Høide foran ham.

«So? Kva vilde du, Generaldirektør, segja, um eg kom ind i Heimen din og sa: No fær du ut, for eg vil byggje ein Guanofabrik der Huset ditt ligg, og gjera Hagen din til ein Hel« vitespøl som skal drepa alt det som veks og gror ikring deg, og øydeleggje alt det som er din Hugnad i Verdi? Kann hende du vilde like det? Eg veit ikkje

koss farande Folk ten« kjer. Du er ikkje vaksen upp i Huse ditt; Ætti di hev ikkje butt der; Far og Mor di hev ikkje døydt der, og du hev ikkje Røterne dine i den Jordi det stend paa. Ikkje heller hev du lagt din Sveite og ditt Hj arteblod i Arbeide der; du kjenner ikkje kvar Stein og kvar Stubbe i Skogen som stend ikring det. Du er ein Ar« ming, som hev reke fraa Strand til Strand alle dine Livedagar, ein Heimlausing, som berre hev ein Gud, og det er Gullet du dyngjer ihop! Kann hende du ikkje vilde syte, um du vart utkasta fraa din Heim; du kann so lettvint finne deg ein annan av same Slage. Men eg vert verande her, so lenge Gud unner meg Liv.»

Han var hvit af Vrede; for han vidste, at141

Sønnen, som stod her, forlængst var fanget i denne Mands Garn. Han vidste, at Olav havde solgt sig. Men han havde sit Føderaad, og saa klok havde han været, at han havde faat sat i Dokumentet, at han skulde «ha det paa Garden i sin Livstid.» Han havde set hvordan det gik med Per Ranvik, som maatte ut af det Hus han var født i. Og flere med ham.

Generaldirektøren gik baklængs mot Døren; dette Menneske kunde være farligt. Aldrig havde han set en Mand vokse slik for sine Øine.

Da gav Harmen Olav Mod; han gik frem mot Faren og sa: «No fær du styre deg, Far; du veit ikkje kva du segjer. Dette kjem du til aa trega; for no skal eg segje deg det, at du vert ikkje meir spurd, for — Garden er seid.»

Da flk Olav en Ørefik, saa han tumlet mot det gamle Vægskap.

«Ut!» ropte Gunnar. «Uti» Og hans Mund skjalv som i Krampe.

— Otte Dage senere var Olav og Aurora reist fra Præstgard.

Men Gunnar var ikke lik sig mer. Han sat inde i Stuen Dagen lang taus og utilgjængelig, og paa alle Spørgsmaal svarte han bare: «Eg vert verande her.»

* * *142

Saa en Dag ut i Marts, da Vaaren begyndte at melde sig med Barflekker og blaa Vand« pytter i Solbakkerne, kom Olav kjørende til Præstgard igjen. Det var første Gang han var i sin Fars Stue siden dengang han fik saa varm en Afsked; og han var noksaa het i Hodet, da han steg over Dørstokken. Han likte ikke syn« derlig sit Ærind; men nu var der ingen Vei omkring. Tiden nærmet sig da han skulde levere Gaarden, og der maatte gjøres en Ord« ning med den Gamle.

Olav var blit Vagtmester ved et af Anlæg« gene — foreløbig. Det var et ganske makeligt Arbeide; men det var allikevel som han ikke rigtig vilde trives. Tingene havde idethele ut« viklet sig ikke saa lite anderledes end han havde tænkt. Generaldirektøren var pludselig reist til Amerika i Forretninger og havde tat sin Frue med, saa det store Hus dernede stod dødt og øde. Det var ogsaa blit en foreløbig Stans i Arbeidene med de nye Fabrikbygninger; og en Del Arbeidere var opsagt. Det hele havde ikke noget større paa sig; men det var likesom Hu« møret var blit mattere dernede, og der hørtes Klager over forskjellige Ting.

Olav havde ogsaa havt Krangel og Ubeha« geligheter med nogen unge Mennesker, som han havde maattet melde til Lensmanden for Sten« kastning og knuste Ruter i Fabriken. De lovet at hevne sig, og han følte sig aldrig helt tryg.143

Men Aurora var tilfreds. Og saa var der kommet en liten Gut. Han fik begynde med at fortælle det; det kunde kanske gjøre Gubben lidt mildere tilsinds. Et Fremskridt var det jo ogsaa, at han halvt om halvt var lovet, at Au* rora og han skulde faa overta Ledelsen af det nye Hotel, som Direktionen skulde aapne til Sommeren i Viken. Ja, det skulde ingen vite, at det var Direktionen. Den gjorde det med store Ofre for at sikre Bygdens Folk et hyggeligt Opholdssted, naar de kom til Viken; men det skulde gaa i Værtens Navn. Og han trodde nok det gik i Orden. Saa han havde et og andet at fortælle. Selskapet eiet ogsaa det meste af den lille Avisen, som i Vaar var startet paa Stedet, og den vilde bli god at reklamere i for det nye Hotel, som kunde bli en fin For* retning. Alt dette havde Generaldirektøren sat i Gang. Men han var ikke den Mand som likte at stille sig tilskue og ta imot

Tak og Vei* signelser. Han krøp beskeden i Skjul bak Bon* deryggene. Til det var de gode. Ellers be* kjendte han gjerne mellem gode Venner, at Bøn* der var ham en Gru — hele Racen, baade Ryg* gene og de raggete Forsider.

Han havde ikke faat megen Respekt for dem i denne Tid heller; den berømte Bonde*Fornem* het og Stolthet saa han lite til. De bet paa Guld* kroken omtrent saa fort som den blev kastet ut, akkurat som andre dødelige. Undtagen Gunnar144

Præstgard altsaa og nogen faa andre. Sandt at si saa likte han de Karene bedst. Men de var ham besværlige, og maatte altsaa knækkes.

— Gunnar tok imot Olav med stor Ro; han havde ventet dette Besøk; han vidste jo hvad det gjaldt. Tiden var kommet.

«Du kjem aaleine idag,» sa han, og et gan* ske lite Smil spillet om hans stærke Mund. Han sat i den brede Armstol ved Aaren og røkte paa en nytændt Pipe.

«Eg gjer so,» svarte Olav stille; uvilkaarlig glemte han at knote, og Ordene kom likesom saa smaa og ydmyge.

Han blev staaende ved Døren og traakket nervøst i den friske Ener, som laa strødd tykt omkring Dørstokken.

«Sitnedpaa; du hev vei ikkje slik Braahast.»

«Aa nei, ikkje plent det.»

Han satte sig paa Langbænken med Ryggen mot Bordet.

Det blev en Pause. Gunnar tok et Par kraftige Drag af Pipen; saa sa han i let Samtaletone:

«Det tek til aa vaarast no. Føre er vei ikkje rart lenger nedmed Osen heller?»

«Aa nei, det er noko tungt vorte, blautt og barflekkutt.»

Gunnar tok atter nogen Drag.

«Tømmerkjøringi til Anlæggi fær ille med Vegane. Dei var ikkje bygde til Stordrift.»

Nei, det var saa. Olav sat og værket paa145

Bænken. Han syntes den gamle vokste og blev til et vældigt urokkeligt Fjeld, slik som han sat der ubevægelig, med det skarpskaarne Profil mot Ilden.

«Og du — trivst i Byen?»

Olav sank sammen som under et Slag. I samme Øieblik følte han, hvor uglad han var. Og Ordene fødtes saa langt fra hans Hjerte, da han svarte: «Eg kann ikkje anna segja. Me hev det bra. Du ... du skulde sjaa ned« over.» For første Gang forsøkte han at se Faderen i Øinene: «Me hev fengje ein liten Gut.»

Da hørte han Gunnar knase Kridtpipens Rør med sine Tænder. Han havde endnu Tænder til at tygge Flint med, stærke og kort« slidte som paa en havreforet Hest.

Nu forstod Olav, at det han skulde si, maatte siges fort. «Me tenkte um du vilde fylgje'n til Kyrkja, og so kann hende du . . .»

Gunnar hørte ikke. Han saa frem for sig med Øine som blankt Staal.

Olav skyndte sig: «— kan hende du kunde finne deg ein lugom Stad dernede. Eller var so du heller vilde det, so veit du me kunde flytje denne Stova; for den kann me faa att. Flytje ho dit du helst vilde. Paa Sætri, eller . . .»

Gunnar hørte ikke paa ham.

«So du hev fengje deg ein Son no, Olav

10 — Hulda Garborg.146

Præstgard. Ein som kann ta Arven etter deg her, naar du vert trøyt. Og halde Ætti uppe.»

Olav vilde si noget, men kunde ikke finde Ord, og Gunnar fortsatte. «Hæ — no kann du gaa ned og fortelja Sonen din, at du hev stole fraa han alt det, som Æt etter Æt hev arbeidt upp til han. At du hev stole Jordi under Føtane hans, liksom du vil ta Take burt yvir Hovue paa Far din.»

«Far!» Det kom bønligt, men paa samme Tid truende. «Far, du fær ta til Vite no.»

Men Gunnar holdt paa. «Du trur eg er aaleine no. Ein gamal Føderaadsmand, som ingen bryr seg um. Men eg skal segje deg det, at eg er ikkje aaleine her i Garden.» Efterhvert som han talte, kom der en Pathos over hans Ord, som fjetret Olav til Bænken, der han sat. De faldt som tunge Hammerslag, og det blev stille og høit under Loftet som i en Kirke.

«Eg er ikkje aaleine, for dei stend ikring meg no, alle dei, som hev budd og bygd her paa Garden, og det skal vei syne seg kven som er sterkast, du eller me.»

Olav saa ned, og Stemmen skalv. «Vil du ta det slik, Far, so vert det vondt for os baae. Der er ingen Veg attende; det veit du. Du fær hjælpe meg no, so dette kann gaa stillt og søt melegt av. Du kan faa dine bedste Dagar her» etter. Me er viljuge til aa gjera alt du ynskjer.»

«So lat meg i Fred; det er det einaste eg147

ynskjer. Eg vert verande her. Og Liv vert her. Og vil du lyfte Take av Stova, so fær du gjera det. Men Gud hjælpe deg for alle deim som vaknar av fyrste Hamarslage.»

Olav reiste sig.

«Slikt er ikkje vitug Mands Tale. Eg hev gjort det egkann. Den 15de April skal Husivera tome.»

Gunnar sat og saa ind i Ilden. Stormen i hans Sind havde stilnet, og i sit Indre følte han sig som alene for Guds Ansigt. Tiden var kom« met. «No fær du greie det for meg, Gud,» hvisket det i hans blødende Hjerte. Hans Sorg var slik, at Tankerne kom bort i Taake. Men en eneste Forestilling var klar i ham; Gud maatte ta ham nu, for nu var han færdig. Ja, hvis Gud vilde ta ham nu, saa var han god.

Olav gik mot Døren.

«Ja no bed eg deg for sidste Gongen um eit Svar. Kva vil du gjera?»

Gunnar sat som før.

Hænderne havde han foldet fast, og hans Blik var langt, langt borte.

«Eg segjer du fær svare no,» gjentok Olav. «Kva vil du me skal gjera?»

«Eg hev mi Føderaad her paa Garden mi Livstid,» sa Gunnar som for sig selv. «Eg vert verande her. Resten fær Gud greie.»

«Ja so fær du sjøl ta Ansvare. Paa Gar« den er sjølvsagt det samme som af Garden,148

segjer Juristane, og 15de April skal Husi vera tome. So fær du liva so vei.»

Og Olav gik hurtig uten at se sig om, sprang op i Slæden og pisket paa Hesten.

I næste Øieblik var Liv inde hos sin Far. Hun kastet sig paa Knæ og graat med ham; hun vidste jo altsammen.

Ute var det bælgmørkt. Men det var gam* mel Vei. Olav kjendte hver Sten og hvert lite Søkk paa det store Tun, hvor han havde tumlet sig i Lek fra han kunde staa paa sine Ben, og han kjendte hver Sving i Veien langs Elven, saa han kunde gaa den i Blinde.

Men fra Gaarden og ned til Storveien gik en Gjel med svære Eketrær paa Siderne; der var Mørket dobbelt tykt, og Høst og Vaar var Luften raa og graakold mellem de vældige Trær.

Sneen havde ikke længer den friske Hvithet, som lyste op, og Olav holdt Tømmerne stramt, da han kjørte ind i

Ekealléen.

Men med det samme de var kommet ind mellem de første Trær stanset Hesten med et Ryk, steilet og slet i Tømmerne, og Olav saa et Syn, som fik hans Blod til at stivne. Op efter de første Træstammer stod en lang, hvit Skikkelse med Hænderne korslagt over Brystet og bøiet sig sagte mot ham. I de næste to Trær stod to andre; de rakte Hænderne truende imot ham. Og der var endda to og to til; og han149

syntes tilsidst han saa en endeløs Række af truende Hænder imot sig.

I hans Hjerne suste det og sang: Eg er ikkje aaleine her! Dei stend ikring meg no alle dei som hev budd og bygd her paa Garden!

Saa satte Hesten ut, og i Svingen mot Stor« veien blev Olav kastet av, og det vetskræmte Dyr rendte i strakt Gallop videre. Skumvaat med to af brukne Skjæker kom den farende alene ind i Gaten i Viken og blev endelig stanset der.

Men næste Morgen blev Olav fundet. Hans ene Tinding var slaat ind mot Stabbestenen. IX.

«MORS DAG».

I et lite landligt Gasthaus langt nede i en af Tysklands Universitets« og Skolebyer sat fire unge Mennesker og spiste Middag. Fra den dampende Kjøtsuppe med de lækre stedegne Le« verboller steg en stærk krydret Duft, som bredte sig i det lavloftede Rum og blandet sig med Havens høstlige Lugt, som strømmet ind gjen« nem det aapne Vindu.

De sat paa høiryggede Træbænker ved et hvitskuret Træbord, og havde Utsigt til Havens ene Hjørne, hvor to vældige gule Græskar lyste paa en Affaldshoug under den mosgrodde Mur. De kunde ogsaa se en Del af det høst« vaate, forpjuskede Blomsterbed med violette Høstasters, Vinterfloxen og de selvsaadde Ring« blomster, som vokste tæt i Bunden, lysende som smaa Soler. Og saa Topperne af de røde Stokroser under Vinduet, med brune, visne Blade og Knopper som raadnet indefra. Men151

Kaalhaven, som bredte sig nyttig og næringsrik mellem Bedene, kunde de bare lugte.

De fire unge spiste undertiden sin Søndags« middag her i Utkanten af den gamle Skoleby, som trods sine 200,000 Indbyggere havde bevaret saa meget af Landsbyens Præg og Hygge.

«Zum Löwen» var bekjendt for sin gode Mat, og mange af Byens nogenlunde velstillede Studerende fra Universitetet og den tekniske Høiskole tok Turen derop naar de kunde afse Tid til Veien.

Men de fire var Carl og Kaare og deres to Veninder, Miss Marie Egersen fra Californien, og en tysk«russisk Dame fra Østersjøprovinserne, som blandt Studenterne kaldtes la Glu. Men hendes kristne Navn var Lisa, og da hendes Smil var uutgrundeligt og farligt, het hun selv« følgelig officielt Mona Lisa. Et Navn som hun ingenlunde mislikte.

Mona Lisa var en mørk Skjønhet, slank og smidig med et vældigt blaasort Haar, som laa tungt om hendes Pande og nedover Ørene og var opbundet i en lang løs Knute i Nakken. Det var likesom Tyngden var for svær, saa hun altid maatte gaa med Hodet lidt bak« overbøiet. Halsen var lang og fin, og Laa« gene laa tunge og trætte over de store, sorte Øine.

Men hendes Hud havde det mat gyldne Skjær som hvite Liljer faar i Sol. Naar hun sat152

tilbakelænet i et mørkt Hjørne, slik som hun likte saa godt at sitte med sin dampende Cigaret, da kunde hun virke uhyggelig blek bak Røk* skyen.

Miss Egersen var hendes Motsætning i alt. Liten og askeblond med graa, snille Øine bak Briller som likesom var saa altfor store for det lille Ansigt. Hun var født af norske Forældre i Amerika og talte et troskyldigt, stærkt Sta* vangerfarvet Norsk. Ogsaa Mona Lisa kunde en Del norsk, for hun havde engang været i Kjø* benhavn og besøkt en Studiekamerat, og des* uten var hun Filolog og havde, som hun sa, lagt sin Elsk paa Kaare Runge for Ibsens

Skyld, som hun nu nogenlunde havde lært at læse paa Originalsproget.

Og Carl var «gammel Nordmand», saa nu blev det etslag norsk Sprog de talte disse fire Mennesker som sat her sammendrevne fra alle Verdenshjørner.

«Huf, luk Vinduerne», sa Carl. «Jeg fryser.»

«Er du gal, Gut; her er jo stekende varmt i Sola.»

Kaare havde en Rædsel for lukkede Vin* duer; han kunde ikke puste i slik Varme og Tobaksrøk, som de andre trivedes saa udmær* ket i.»

«Isbjørn,» furtet Carl. «Og saa lugter det Lik fra Haven.»

«Fy, Hr. Carl», sa Mona Lisa gysende.153

«Men koldt er det.» Hun smilte sit bevidste Smil mot Kaare: «Ikke sandt, Viking, for min Skyld lukker De Vinduet?»

«Selvfølgelig.»

Kaare reiste sig og lukket. «Men da maa jeg snart rømme.»

«Indbildning,» blæste Carl.

«Læs Platon: «Die Dinge dieser Welt, welche unsere Sinne wahrnehmen, haben gar kein wahres Sein: sie werden immer, sirid aber nie.y> Altsaa er her ikke varmt. Og altsaa er her ikke Tobaksrøk.»

«Og altsaa er her ikke kaldt, naar Vinduet staar oppe,» sa Kaare.

«Ak nei selvfølgelig,» sukket Carl; «men Damerne ønsker det altsaa lukket.»

Mona Lisa nikket.

«Aa, men ikke jeg, kan jeg fortælle dig,» sa Marie. Hun sa du til alle Mennesker, naar hun talte Norsk; det var jo ganske enkelt you. Derfor var de blit enige om at si du gjensidig, hun og Herrerne. Men til Mona Lisa kunde ingen af dem si du.

«Jeg ligger paa Porchen — Verandaen, vet du, baade Nat og Dag hjemme.»

«Ikke om Dagen vei, lille Miss Mary?» Mona Lisa smilte som til et Barn.

«Aa, du vet vei hvad jeg mener.»

«Ak ja, Liten; jeg forstaar Dem. De er jo154

saan en Viking-Efterkommer. Kjæk Jente, Hurra for Norge.»

Hun strammet sig og satte koket Trut.

Men hvert Ord hun sa, og hver af hendes slangemyke Bevægelser var likesom bare for Vikingen ved hendes Side. Han følte det som hun smøg sig indtil ham, og hun spandt ham ind i en Væv af bløte dragende Blikke, Smil og varme, myke Hænder. Han følte sig som hypnotiseret af hendes Nærhet, bastet og bundet af usynlige Baand. Slik var det altid. Helst naar de var sammen paa hendes lille Hybel, hvor hun ofte inviterte dem til sig, og hvor hun forstod at gjøre det saa forunderlig stemnings« fuldt i Skjæret fra de orientalske Lamper. Det kunde bli til en Pine, saa han syntes han maatte slaa hende — eller kvæle hende i et brændende Favntak.

Men naar han var sluppet løs fra hendes Fortryllelse, tænkte han ganske klart og enkelt: jeg er for stærk og sund til dette; jeg maa bort fra hende, eller —

Nei! Bare ikke begynde at gaa paa Akkord med sig selv. Han elsket hende ikke; Punktum.

Mona Lisa havde spist, og nu trak hun sig op i sit Hjørne med Benene paa en Stol som hun pleiet.

Carl citerte smilende: «Ein Weib, dass geråde gebaut ist, und schöne Füsze hat, ist wie die goldenen Säulen auf

den silbernen Stuhlen.»155

«Uf, Hr. Carl.»

Hun gøs igjen.

Carl og Mona Lisa lignet hverandre paa* faldende. Han var ogsaa mørk og høi, men var endnu blekere, og hans Holdning var daarlig, som hos en der sitter for meget inde.

«Hvorfor gyser De for Jesu Siracks Ord, Mona Lisa? Jeg trodde de var velbehagelige for Dem, eftersom Kvindens Væsen er Forfengelighet.»

Carl drak ut sin Seidel og smeldte med Laaget efter en ny.

«Uf nei, drik ikke mere 01,» sa Kaare, «ellers faar vi hele Schopenhauer til Kaffien. Den store Amére du tok før Maten, har git dig Blod paa Tand, og da er du farlig.»

Carl smeldte igjen demonstrativt med Laaget, og Værten, den gemytlige Gambrinus bak Disken kom og fyldte. Han bad om Undskyldning, havde vært optat et Øieblik med at levere Middagsøl til de hentende i Gluggen, ellers slåp man nok at banke to Gange hos ham.

«Vet du,» fortsatte Kaare, «jeg glæder mig sind* svakt til du skal komme hjem og træffe Tante Louise. — Det er en gammel herlig Tante jeg har, som bor hos min Mor,» forklarte han de andre. «Carl kjender hende fra han var i Norge som Gut. Hun vil altid skrive en Athandling om Filosofi og Mavepine. Hun paastaar, at hvis der var færre daarlige Maver, saa vilde det være umaadelig meget mindre Filosofi.»156

Mona Lisa smilte og tok imot en Cigaret, som Carl bød hende.

«Er ikke den Viking væmmelig,» sa hun, «har ikke De ogsaa Lyst til slaa ham manchmal?»

«Slaa en Nordmand nytter ikke,» sa Carl; «han slaar saa verteufelt haardt igjen. Vi har boxet sammen; men jeg maatte slutte, for han knækket alle mine Knoker.»

«Nei, men jeg har Lyst til at slaa dig,» sa Marie til Carl, «for du snakker altid saa umo= ralsk.»

«Jeg?» Carl satte et uskyldigt Ansigt op.

«Ja du gjør. Du haaner, og siger saa mange stygge Ting, som jeg ikke forstaar.»

«Ak, lille Marie, naar du ikke forstaar dem, hvordan kan du da vite, at de er stygge.»

«De vet, Hr. Carl, Kvinder er saa ulogiske; vær ikke saa streng,» sa Mona Lisa fra sit Hjørne.

«Nei, Mona Lisa, Kvinder kan ikke være ulogiske, likesaalidt som de kan være umo« ralske».

«Ah? Forklar Dem, min Herre?» Mona Lisa lukket Øinene og beredte sig til at belæres.

«Aa kjære, vet De ikke det,» sa Kaare; «de er naturligvis alogiske og amoralske.»

«Nei nu maa vi ha Kaffe,» sa Marie og saa paa sit Ur; «jeg maa snart gaa.»

«Skal Liten paa Søndagsskole?» spurgte Mona Lisa.157

«Nei, jeg skal i Kirke.» Marie sa det ganske alvorlig og likefrem.

«Hvad behager?»

Nu slog Mona Lisa Øinene helt op og bøiet sig fremover mot Marie. «I Kirke? Skal De døpes, konfirmeres eller giftes?»

Men Marie fortalte rolig, at det var den Dag som de i hendes Ståt kaldte «Mothers Day;» en Dag, da Mødre og Barn gik sammen i Kirke og Præsten talte over det fjerde Bud, men sær« lig om Mødrene, de opofrende og kjærlige, som var Hjemmenes Grundvold, og om Barnets Pligter mot dem.

«Barn har ingen Pligter; Barn har ikke bedt om at fødes,» sa Mona Lisa, og nu var hun mørk og haard.

Kaare saa paa hende og tænkte: Nu kunde hun være 30 Aar. Hun var med en Gang for« andret, og saa ut som en der har gjennemgaat meget.

«Jeg tror ikke du har Ret i det,» sa Marie. «Mødrene har ikke heller bedt om at bli Mødre; men hvad gjør de ikke for os. Vi holder meget af vore Mødre, vi derover, og er vi ikke hos dem paa Mothers Day, saa tænker vi paa dem og takker dem i Breve, og vi gaar i Kirke den Dag, selv om ingen Præst taler til os om det fjerde Bud.»

Mona Lisa sat taus og lukket som en Sfinx, og Carl smilte af den naive Skik; men158

hans Smil var vekt og vemodigt. Han havde mistet sin Mor saa tidlig.

«Jeg synes det er en vakker Skik,» sa Kaare alvorlig. «Og jeg synes det er vakkert at du husker Dagen, om du er borte.»

Saa fik de Kaffe. Carl bød Marie en Cigaret.

«Ja Tak. Nu har jeg næsten lært at røke.»

«Men ikke drikke.» Carl rystet spøkefuldt paa Hodet; «det er en stor Feil, Marie. Dyden kan overdrives. Se paa Kaare, som hverken røker eller drikker; er det ikke irriterende?»

Marie sat altid med sit Glas Isvand til Middagen, og Kaare drak ingenting eller Melk, som han var vant til hjemme.

«Hvorfor vil du ikke røke,» sa Marie til ham; «blir du syk?»

«Ja, det tror jeg,» sa Kaare. «Jeg røkte en« gang et Stykke Spanskrør paa Skolen for at vænne mig til, men da blev jeg syk. Det var en flau Situation. Siden saa Mor og jeg engang to otte—ti Aar gamle Gutter, som stod ynkeligen bøiet mot et Gjærde, bleke og tilsyneladende halv« døde, med hver sin halvrøkede Cigaret i Haan« den. «Stakkar, se dem,» sa jeg farisæisk. «Ståk« kar?» sa Mor. «Nei de skulde ha Juling, naturligvis. Eller rettere, Forældrene skulde ha Juling. For næsten al den Juling Barna faar, skulde Forældrene ha.»

Marie lo. «Det var en morsom Mor.»

«Ja Mor er saa impulsiv og fort.»159

«Fik du Juling sommetider da?»

«Nei. Mor er af dem som tar Julingen selv.»

«Har hun tat den Juling du skulde havt?»

«Ja.» Kaare saa frem for sig. Saa smilte han pludselig. «Forresten engang fik jeg en Ørefik.»

«Hvad havde du da gjort?»

«Det var da jeg var 6 Aar. Jeg stod ute paa Tunet hjemme og forlystet mig med at si Fan! saa karslig jeg kunde, fordi Katten ikke vilde lystre mig. Da kom Mor, og hun blev saa forskrækket som hun skulde set den paa« kaldte Herre lyslevende foran sig, og jeg fik for første— og forhaabentlig sidste Gang — en Ørefik saa friskt og fort, at jeg næsten tumlet; jeg kvak saa jeg har ikke sagt Fan siden, før nu. Slik er hun. Ikke noe Hængehode. Hun lo siden selv over sin Forskrækkelse. Men hun syntes det lød saa simpelt og fælt i min vesle Mund.

Marie maatte le; men Mona Lisa sat og saa drømmende og taus hen for sig med halvlukkede Øine. Haanden med den halvrøkte Cigaret hvilte paa Bordkanten; en liten tynd blaa Røk« søile steg op fra den.

Kaares Øine blev pludselig fanget af denne hvite Haand, og han blev distrait og nervøs. Hun var en Gaade han ikke kunde løse.

De sat tause en Stund, hver i sine Tanker. Marie tænkte paa sin Mor. Idag var hun Gjæst160

i sit eget Hjem, blev opvartet af de unge og fik Huset fuldt af Roser. Vældige Vaser med langstilkede American Beauty. Og «Mothers Cake» med Stjernebanneret paa Toppen. Og i Eftermiddag gik hun i Kirke med alle sine

Barn. Endog John, som var Bankmand og forlovet, gik i Kirke med Mor den Dag.

Saa sa hun henvendt til Kaare: «I will tell you — min Mor er ogsaa storartet. Far var syk, mens mine Søsken og jeg var smaa, og vi var ikke rike. Men saa flyttet vi ned i en Gate, hvor der bodde næsten bare Norske, og Mor begyndte at låve saan Mat som Norske liker. Mest var det Sylte« labber og Blodpølse og saant. Og den første Tid maatte Mor staa i Back«Yarden og skolde Griselabbene. Det var værst om Vinteren, da var Hænderne som tykke, blaa Puter. Men saa begyndte det store Slagteriet at sælge skol« dede Labber, og da blev det bedre. For saa kokte bare Mor dem.»

Hendes Venner hørte stille paa hende.

«Uf ja,» sa Kaare, «Guldet vokser nok ikke paa Trær i Amerika heller.» Han blev mer og mer nervøs. Mona Lisa ventet et Svar fra ham. Hun vilde se ham hos sig ikvæld — alene. Og nu sat hun der og likesom suget ham til sig med hele sit Væsen. Hendes mindste Bevægelse spurgte : Kommer du?

«Aa nei,» fortsatte Marie. «Men saa blev Far frisk, og vi begyndte at gjøre Business i Fisk161

fra Alaska. Laks og saanne fine Ting. Og nu har Mor Automobil.»

Hun smilte stolt og lykkelig.

«Og jeg faar lov at studere Sprog hernede dette Aaret. Det koster mange Penge. Men tænker du Mor kan være borte fra Butikken en eneste Dag? No 1 Hun maa derned en Tur hver Morgen. Vi bor ikke dernede nu; vi bor paa Broadway ved Laken. Ved Sjøen, vet du. Der kan du tro det er pent.»

Carl drog lange tankefulde Drag af Cigaret« ten. De var alle stillere end de pleiet.

«Ja, Kvinderne kan trække til Reden. Ribbe sit Bryst for Ungerne; det er Instinkt.»

«Du mener altsaa det er ingen Dyd?»

«Han mener det er ikke Dyd an und für sich,» sa Kaare med et lite distrait Smil.

«Ja det er det samme hvad du mener,» sa Marie, «men det vet jeg, at min Mor er den bedste Mor i Verden. Saan som hun har vært mot os fire Søsken!»

«Ja, din Mor har sikkert vært storartet,» sa Kaare; «det kan vi nu se bare paa dig, det; men hun er ikke værst, min heller.»

Marie lo hjertelig. «Nei, det kan jeg se paa dig det!»

Carl tømte sin Seidel og sa tankefuld:

«Din Mor har da vist trods alt vært lykkelig. Det var ikke min. Men Ulykken gjorde hende til et stort Menneske. Hun resignerte saa vak«

11 — Mulda Garborg.162

kert. Der kom en næsten mandig Ro over hende.»

Kaare kunde ikke la være at kremte bitte lite Gran. Naturligvis mandig.

Carl lot som han ikke hørte det.

«Resignation er ingen Ulykke,» sa hun, «det er en god Hvile.» For naturligvis var hun Pessimist igrunden. Mor var klok.»

«Ja. Og saa vakker som hun var,» sa Kaare. «Jeg husker hende godt fra sidste Sommer dere var i Norge. Hun lignet paa en forunderlig Maate...»

Han stanset pludselig.

«Hvem lignet hun?» spurgte Carl.

Kaare slog det bort. «Aa — mærkelig nok dig.» Han mente Mona Lisa.

Carl svarte ikke. Han nikket til Værten. Vilde ha en ny Seidel.

«Nei stop nu,» sa Kaare; «vi maa gaa. Det er snart Kirketid.»

«Du skal vei ikke i Kirke?»

«Jeg havde ikke tænkt det. Men forresten, hvorfor ikke. Nogen maa jo følge Marie.»

Mona Lisa løftet sine Øienlaag.

«Tak» sa Marie, «det var snilt.»

Saa reiste hun sig og saa paa Carl.

«Har Dere aldrig en «Mors Dag» her?»

«Nei. Det vil si, vi har jo alle Sjæles Dag; da faar de døde Mødre en Krans — hvis man har Tid til det. Og husker det.»

Han saa trist frem for sig.163

«Stakkars dig,» sa Marie troskyldig.

«Kan du ikke bli med?»

«I Kirken?» Carl rystet paa Hodet. «Nei, jeg hader Kirker. I Pensionsskolen blev vi kommanderet i Kirke hver Søndag. Og til Andagt i Forelæsningssalen Morgen og Aften. Det var fælt.»

«Du havde det ikke morsomt der?»

«Morsomt? Nei. Alt det et Barn kunde synes var morsomt, var strengt verboten. Men vi lærte jo at lure os til en Del Moro.»

Marie nikket. Hun havde saan Lyst til at stryke ham over Haaret, eller paa anden Maate vise, hvor hun syntes Synd paa ham, fordi han var saa ensom. Men hun turde jo ikke.

«Ja, nu maa vi gaa da.»

Kaare reiste sig ogsaa.

«Hvad skal dere gjøre ikveld?» sa Carl.

«Jeg skal skrive til Mor,» sa Marie.

Mona Lisa syntes at vaagne af en Halvdrøm, hvor man hører alt som foregaar omkring sig uten at delta i det.

«Skal De skrive og si, at hun er den bedste Mor i Verden,» sa hun til Marie og smilte bittert.

«Ja det skal jeg.»

«Og at De inderlig ønsker De engang maa bli en likesaa god Mor, som hun har været.»

«Ja, just that.»

«Ja ja.»164

Hun reiste sig.

«Jeg har ikke kjendt nogen Mor jeg kan læse Bønner for, og har ingen at si saa pene Ting. Men jeg gaar med i Kirken allike vei — for Selskaps Skyld.» Hun saa ut i Havens gyldne Glans med store, vaate Øine.

Kaare holdt paa at utbryte: Gjør det ikke Men han tvang sig.

«Ja kom,» sa Marie; «det var morsomt. Men skal du sitte her alene?» Hun saa venlig paa Carl.

«Nei, kom du ogsaa,» sa Kaare.

Carl rystet paa Hodet.

«Naa ja, saa kan du jo sitte og gruble over om Dyden an und für sich er tilstrækkelig til Livets Lyksalighet, til vi kommer igjen.»

Carl reiste sig slapt.

«Ja forresten. Jeg gaar med — et Stykke ialfald. Saa kan vi aftale om Augsburgturen. Vi maa jo ned og se Huset hvor Luther spiste Bratwurst.»

«Ja kom,» sa Marie. «Og vet du, hvad jeg er lei for? At ikke din Mor er begravet her, for saa skulde vi gaat til hende med Blomster.»

Carl saa vemodig paa hende.

«Tak skal du ha. Det var vakkert tænkt af dig.»

Saa gik de.

* *

sü165

Mona Lisa gik taus en Stund ved Kaares Side. Saa sa hun med dæmpet Stemme.

«De har ikke svaret?»

«Nei.»

Han saa bort.

«Hvorfor ?»

«Fordi —» han stanset pludselig.

«Fordi jeg ikke kan svare som De vil.»

«Ikke kan? Og hvorfor ikke?»

«Fordi jeg ikke vil. Tilgiv mig.»

Hun lukket Øinene et Øieblik, og knyttet en liten hvit Haand, saa de spidse Negle skar sig ind i den tynde, fine Hud.

Saa sprang hun hurtig hen til Carl, tok hans Arm og sa: «Hør, Hr. Carl; skal ikke vi to heller gaa og ta en Absinth?»

Carl snudde sig uvilkaarlig og saa paa Kaare, som gik der med sænket Hode. Aa saaledes. Altsaa.

Og han sa: «Jo, egentlig klær det os vist bedre.»

Og trods Maries Protester gik de.

— Kaare var ikke glad. Det var som om han havde lukket Døren for sig til en stor og straalende Fest, og da han kom ind i den gamle vakre Kirke og hørte Orgelet og Salme« sangen, vilde han helst graate.

Men gjennem det store Buevindu med Glas« malerierne oppe i Koret gled Solen pludselig ind, og det var som blev det kastet Kaskader166

af røde Roser ind i Rummet. Samtidig bruste Orgelets Toner med fornyet Styrke under Hvælvet. Det hele var som en Aabenbaring af noget over« jordisk stort og vidunderligt, og han bøiet sit Hode som under Kjærtegn af uendelig ømme og varsomme Hænder. Det var Mors Hænder, og ingen andens i hele Verden; han følte hende saa levende hos sig i dette Øieblik, at han uvil« kaarlig hvisket Mor!

Og i samme Stund løsnet den kvasse Klo, som havde holdt saa pinefuldt om hans Hjerte, og store, varme Taarer

fyldte hans Øine.

Han sat slik hensunken i den forunderlige Stemning derinde, til Sangens og Orgelets Toner pludselig forstummet. Da rettet han sig op som befriet fra en stor Byrde og sa til sig selv:

«Mors Dag» frelste mig.»

*

Om Kvælden gik han hjem og skrev et langt Brev til Eli; det længste og inderligste han nogensinde havde skrevet til hende. En lang Tid havde det været ham umulig at skrive, men nu var det som han helst maatte telegrafere, — si« den han ikke selv kunde flyve over alle Fjeld og sætte sig hos hende og si de tusen Ting, som han nu pludselig havde paa Hjerte. Og der var Ro og mandigt Mod paa Fremtiden i hver Linje. Det uklare var borte. Han havde167

tat det frem i Lyset, i det Lys hun havde tændt for ham hin Kvæld ved Tjernet, og han var kommet igjennem det. Ut af Taaken. Han var fri og glad. Ja, han maatte si hende idag, at hun var den bedste Mor i Verden, for idag var det den Dag, da alle havde Lov at si sine Mødre dumme Ting.

Og han fortalte om Marie og om «Mors Dag,» om Kirken som var saa vakker, om San* gen og Musiken og Roserne som blev kastet ind til ham.

Og han endte med at si: «Min lille ameri« kanske Veninde har lært mig meget idag. Hun er saa naturlig og god. Saa troskyldig, skjønt hun er lærd som en Professor. Vet du, hun kan stundom minde mig om Liv. Hendes største Ønske er at bli en likesaa god Mor som hendes egen har været; det siger hun ganske likefrem. Hvis jeg havde været Pike, vilde jeg ønsket det samme; men nu faar jeg nøie mig med at ønske jeg kunde bli saa pas til Kar, at du kunde like mig lidt fremdeles.» —

— Da Kaare fved Midnat havde sluttet sit Brev og skulde gaa iseng, banket det paa hans Dør. Det var Carl. Han var blekere end vanligt, og hans Øine var slørede efter Absinthen.

«Naa, kommer du nu først hjem?»

«Ja; det blev sent. Skal du lægge dig?»

«Havde tænkt det. Jeg har skrevet et langt168

Brev, og det er anstrengende.» Han tok Slipset af og løste Snippen. «Vil ikke du iseng?»

«Faar ikke sove.»

«Nei, naar du drikker Absinth om Kvælden; drikker man ikke det for at vaagne?»

«Jo, det gjør man vist. Vi har forresten drukket alt mulig.»

Han kastet sig i Sofahjørnet.

«Pas dig, den staar paa tre Ben bare.»

Carl lettet sig uvilkaarlig.

«Naturligvis.»

Kaare fortsatte at klæ av sig. Stakkars Carl ; han havde det nok værre end nogen vidste!

«Faar jeg Lov at tænde en Cigaret.»

«Værsaagod.»

Carl tændte. Og pludselig sa han irriteret: «Haster det saa med at lægge sig i den kjedelige Sengen da.»

«Nei — kanske vi skal ta en Domino?»

«Gider ikke. — Du, hun er forfærdelig en« som, hun ogsaa!»

Kaares Hjerte begyndte at banke. Aa gid han nu vilde tie med hende.

Men Carl maatte snakke.

«Har hat det akkurat som jeg. Forældreløs. Pensionatliv. Først i Hernhuterskolen i Hjem« byen otte lange Aar. Det var forresten en ud« mærket Skole, siger hun. Det kan jeg ikke si om min Dressuranstalt. Og hun var da ialfald i sin egen By.»169

Kaare satte sig paa Sengekanten.

«Ja, det var værre for dig. Du skulde kom« met hjem til os, som Mor vilde.»

«Det vilde jo ikke Far. Jeg skulde op* drages katolsk. Og han skulde jo kunne se mig et Par Gange om Aaret.»

«Tja.» —

«Vet du, hvad vi har gjort ikvæld? Vi har læst Renan sammen. Det vil si, hun har læst. Af hans Erindringer. Jeg liker at høre hende læse. Stemmen er saa mvk og dæmpet. Saa behagelig. Har du lagt Mærke til det?»

«Nei.» Kaare sa det tvær og fort. Nu fik han forstaa.

«Vi læste Partiet om Skoleaarene i Inter« natet. Du kan tro det er underligt. Det er ganske som det var mig selv. Jeg kom jo ogsaa fra Friluftsliv og landlige Forhold. Bedstefars Fabrik laa midt i Tauberdalen. Vil du høre hvad han siger. Jeg har Boken med ?»

Hans Øine var blanke og hans Hænder skalv, da han trak det mørkeblaa Bind op af Lommen.

«Gjerne,» sa Kaare. Han skulde gjerne høre hele det gamle Testamente, bare han slåp at høre om hende.

«Bare nogen Linjer. Du vil forstaa hvad jeg føler ved dem. Jeg vet ikke, men jeg er saa Teufels sentimental idag. Det var disse Maries Barnehistorier. Har maset med Mor og170

alt det der hjemme. Ja, hør nu hvad han skriver om den første Tid han var i Pensions« skolen:

«— Det blev den alvorligste Krise i mit Liv. Den unge Bretonner lar sig vanskelig omplante. Den levende Afsky jeg følte for Skolen, sam« men med en fuldstændig Forandring i Levevis, skaffet mig det frygteligste Anfald af Hjemve. Internatet dræpte mig.

Erindringen om det frie og lykkelige Liv jeg indtil nu havde ført med min Mor, gjennem« trængte mit Hjerte. Og jeg var ikke den eneste som led. Institutets Chef havde ikke beregnet alle Konsekvenser af sin Handlemaate mot os. Han var bydende som en General, men holdt ikke Regning med alle de syke, saarede og døde blandt de smaa Rekrutter. Vi med« delte hverandre vore Sorger, og min bedste Ven, en ung Mand fra Constances, overflyttet som jeg, et Hjertemenneske, som isolerte sig, og ingen« ting vilde se og høre, døde.

Savoyarderne kunde endnu mindre akklimati« seres. En af dem, ældre end jeg, betrodde mig, at han hver Aften med Øinene maalte Høiden fra Sovesalen i tredie Etage og ned paa Brostenene i St. Victorgaten.

Tilsidst blev jeg syk, og det saa længe ut til at jeg var fortapt! Bretonneren i mig forvildet sig ind i en uendelig Melankoli. Den sidste Aftens Angelus«Ringning, som jeg havde hørt171

over vore elskede Bjerge, og den sidste Sol* nedgang jeg havde set over Bretagne, stod for mig Dag og Nat. —»

Han la Boken ned, bøiet sig fremover Bordet og graat.

«Det er min Historie. Min Historie, Kaare.» —

Kaare reiste sig og gik op og ned.

«Det er uhyggeligt. Fælt og trist.»

Hans egen lykkelige og frie Barndom stod for ham i ny Glans. Stakkars Carl!

Saa rettet Carl sig.

«Endnu et Par Ord skal du høre. Sæt dig. Det er ganske kort; men det er saa godt. Saa klart og rigtig.»

Kaare satte sig igjen, og Carl læste videre.

«Min Bretagne*Kristendom lignet ikke den jeg fandt her, mer end et Stykke grovt Klæde, haardt som Træ, ligner et Stykke myk Satin. Det var ikke den samme Religion. Det var en Kaliko* og Kattun* Religion, Parfym* og Sløife*Gudfrygtighet, en Vokslys* og Blomster* pottefromhet, en Dame*Theologi, med en ude* finerbar Stil. —»

Han kastet Boken i Bordet.

«Ja, slik var det. Slik og ikke anderledes. — Men du er træt.»

Han reiste sig.

Kaare gik henover mot ham.172

«Nei, jeg er ikke træt. Du maa gjerne sitte. Men kanske det er bedst ... du er træt.»

Carl tok Boken og gik; Kaare fulgt til Døren for at laase efter ham.

«Du?»

«Ja ?»

«Det er altsaa afgjort, at du blir med hjem til Jul? Jeg skulde like det. Og Mor vil bli glad.»

Carl strøk sig over den høie, bleke Pande og rettet paa Lorgnetten.

«Til Jul? Ja, en Vinter deroppe. Men jeg vet ikke.»

«Vet du ikke?»

Carl saa bort:

«Nei, ikke nu. Det kommer an paa — saa meget. Men hils Tante Eli og sig, at jeg længes derop. — Ja, godnat, og Tak for jeg fik sitte lidt. Du er jo ganske blaafrossen. Disse Høst« nætterne er saa raakolde hernede. Taaken ligger som et Mareridt over Sletten. Forbandet Klima. Ja godnat.»

«Godnat.»

Kaare krøp gysende under den blaablomstrede Dyne.

Ikke nu? Nei nei. Saa er Grunden bare en.

Og han blev liggende lysvaaken og tænke paa Mona Lisa. Undertiden var hun en Slange, undertiden et Lam. Nei, hun var som Taaken derute, som et Mareridt. Der var Troldom i

t173

hendes Blik, Troldom og Djævelskap. Men ikvæld havde han kastet Staal over det; det havde ikke mere Magt over ham. Amen.

Men om Natten drømte han, at han trak Carl op af en dyp Brønd, mens denne citerte: «det blir altid, men er aldrig. —» x.

TRE BREVE.

Da Eli havde læst Kaares sidste Brev, som var skrevet paa Mors Dag, løsnet en stor Angst i hendes Hjerte, og hun graat stille Taarer over det af Glæde.

Hun havde maattet vente saa længe paa Brevene den sidste Tid; og mer og mer ner« vøse og fulde af Uro var de blit. Nu for« stod hun først, hvor ræd hun havde været; paa alt kunde hun jo se, at han gjennemgik en Krise.

Og nu kom dette som Vaarregn over hendes Hjerte midt i Høstens Mørke, og midt i alt det onde og uhyggelige

som hændte omkring hende i denne Tid.

Netop i disse Dage var der Forhør over 5 af de Gutter, som hin Kvæld i Vaar havde skræmt Olav Præstgards Hest med saa sørgelige Følger. Den sjette, som havde angit dem en Kvæld de var blit Uvenner, var rømt, og vilde175

vei neppe nogensinde mere la sig se. Det var den Bande, Olav havde maattet melde for Hær* værk paa Fabrikken.

Siden Olavs Død var det ogsaa daarligt med Gunnar; Eli og hans andre Venner i Bygden var derfor hos ham saa ofte de kunde.

Og med Fossen var det spændende. Rets« saker var under Opseiling, og Folk i Bygden husket ikke længer hvad Arbeidsro var.

Eli læste Brevet en Gang til og blev sittende længe i lykkelige Tanker. Hendes Øine hang ved den lysende Stjernehimmel derute, hvor Jupiter lyste med glitrende Straalekrans som en liten Nattens Sol. Midt over Dalen stod den som et Tegn og et Mærke for Menneskene.

Hun saa ind i dens gyldne Glans; og med en Gang var det som Kaares Øie smilte til hende gjennem den.

Da gled der et varmt Smil over hendes An« sigt; og hun stirret op i det skiftende Lys, til Øinene sved. Og alle Stjernerne omkring blev smaa og dunkle; bare hendes Stjerne lyste.

Da reiste hun sig og tændte Lampen paa sit Skrivebord. Hun maatte takke ham for Brevet nu, mens han var hende saa nær og hvert af hans Ord var levende for hende.

Hun begyndte at skrive, og Ordene strøm« met fra hendes overfyldte Hjerte, saa hun kunde ikke faa Pennen til at fange dem fort og sik« kert nok.176

«Kjære, elskede Kaare!

Tak, Tak for dit sidste Brev, skrevet paa «Mors Dag»!

I samme Øieblik den sidste Linje er læst, maa jeg svare dig. Tak for alle de kjærlige, gode Tanker, som strømmer imot mig fra hver Linje og hvert lite Ord, og Tak fordi du fors tæller saa vakkert og tillidsfuldt om alt dernede, men først og fremst for alt om «Mors Dag» og Besøket i Kirken! Hils din lille amerikanske Veninde tusind Gange fra en taknemmelig Mor; jeg synes dere var to grundtækkelige unge Mennesker den Dag.

Jeg har netop tat ind de sidste røde Klaser af Hyld og Rogn og pyntet Stuen med. Og mellem de røde Bær har jeg stukket gyldne Blade af Løn og Osp, som vi pleier paa denne Tid af Aaret. Det er saa vakkert med alle disse Høstens Farver i den blaa Stue ; du husker det nok; og for hver Gren jeg ståk bak Ram« mer og Speil, tænkte jeg: «Mon de nu vil holde sig til han kommer?»

Og ute er det saa festligt med den nye hvite Sne paa Fjeldene. Her er jo nemlig snart Vin« ter, mens du dernede vei endnu længe kan fryde dig over den gyldne Høst, som er saa deilig overalt i Verden — men deiligst her i Sirildalen!

Mens jeg i Sommer har sittet her og ventet177

paa dine Breve — ja, for du forstaar nok, at jeg ofte har ventet med Længsel — har jeg tænkt paa mange Ting. Her har vært nok baade af ondt og godt at spekulere paa; ikke mindst af ondt nu den sidste Tid.

Men som vei er, tar man alt roligere med Aarene; der blir efterhvert forholdsvis faa Ting, som pisker Bølger op i ens Sind. Min Filosofi er blit noksaa enkel: «Sandheten er vei, at Sola gaar tilbake og vi med den,» som Tante Louise siger; «men det kan jeg ikke gjøre noget ved, og altsaa planter jeg Kaal og røker min Pipe.» Og af og til forsøker man kanske at rydde lidt Vei for den Sol vi endnu har, saa den kan slippe ind i Krokene og skinne paa de lysskye og indestængte.

Som du forstaar, er det nok ikke bare Fest du kommer hjem til. Først maa jeg si dig, at det ikke ser synderlig lyst ut for vor Sak i Øie« blikket; du er ung og skal grundlægge dit Liv nu, derfor maa du ha fuld Klarhet over hvad

du gaar til. Du vet, at du rimeligvis blir til« budt en Post — formodentlig hvad man kalder en Fremtidspost — ved Værket, naar du blir færdig, og kommer altsaa til at staa overfor et Valg snart. (Du ser jeg gaar ut fra, at du ikke dumper. Det vilde forresten være tilpas til mig, om du strøk med Glans, slik som jeg altid har skjældt over Eksamensvæsenet. Men det du skrev: at du ikke læste, betyr vist ingenting?) Og

12 — Hulda Garborg.178

dette Valget skal du altsaa gjøre ganske it, nu da du er en ældre Herre og har de Kid« skaper, som kan gi dig Overblik over Tingie.

Kranglerierne om Fossen og Vandretteog Skogretter og alle disse forfærdelige Ting an ta lang Tid; ialfald mener Sverre det. Og :lv i bedste Fald vil det ta en Tid, før du an komme i Arbeide med vore Planer, d. e. frst og fremst med den kommunale Kraftstation

Fremtidsutsigterne er altsaa foreløbig ke glimrende paa den Vei.

Og nu skal du se paa det alt fra dit St;d« punkt, uten at tænke paa hvad vi andre meer.

Generaldirektøren har sagt, at vor Piarer Barneværk, og at Selskapet, hvis det faar rie Hænder, vil kunne skaffe Bygden al den laft den har Bruk for, nye Veie og mange aire Herligheter paa langt fordelagtigere Vilkaar,nd om den selv skulde klusse med alle disse lig. «Frie Hænder» vil altsaa si Frihet til at stte den ældste og bedste Del af Bygden, b a. Præstgard, under Vand.

At vore Planer er Barneværk, tror jeg ke; Sverre og mange andre kyndige Folk siger iget andet. Men alt dette skal du vite.

Bare en eneste Ting vil jeg si dig, sbnt jeg har [sagt det ofte før: Tænk fra Tingles Rot og ikke fra deres Top. Men Roten afien Ting du nu skal tænke paa, er Folket i ril«179

dalen, mens Toppen bare er et eneste lite Men« neskeliv.

Netop nu er der et lite Pusterum her forre« sten. Generaldirektøren er bortreist — man siger til Frankrikke eller Amerika, og enkelte ymter om, at det skal være noget iveien etsteds. Men ingen vet noget. Og om nogen skulde vite Be« sked, saa tier de ialfald. Sikkert er det, at Arbeidene heroppe i Sirilla er utsat en Tid, saa Gunnar nok faar Lov at bli i Ro Sommeren over paa Præstgard.

Men over Olavs Del af Præstgardsformuen raader nu Aurora Hansen. Hun har kjøpt sig Villa i Viken, «opretstaaendes Pianoforte» og nye Sæt «Plyschesmøbler» i den Hensigt at ta imot Logerende. Saa er hun ute af vor Saga.

Men med Gunnar har det vært noksaa skralt, siden Olav kom saa sørgelig afdage. Han gaar rundt dernede uten Ro og Hvile. Stakkars Liv, som gaar der og ser paa altsammen og venter paa at Gaardens Dødsdom skal fuldbyrdes. Hvis da det hele blir noget af. Det er for fælt til at jeg kan tro paa det, og jeg synes ikke det er muligt andet, end at noget maa ske, som kan forhindre det. Dernede laa Storgaardene fra ældgammel Tid — vor Bygd er jo en af de ældste i Landet —, og derfra grodde Dalens Vei« stand og Kultur op; det er modige Mænd, som vover at drukne alle disse Herligheter, som Gud har bevaret i tusind Aar. Og det for den180

simpleste Vindings Skyld. Men det som for« bauser og bedrøver mig mest, er at Folket selv lar det ske. Det er det som undertiden faar mig til at lægge Hænderne i Fanget og si til mig selv: Det nytter ikke; den Tid er altsaa kommet, da dette Folk skal utryddes af Jorden. Men ikke før er Tanken tænkt, før hele min Sjæl reiser sig i Oprør. Skal et Folk, som endnu er friskt i Bunden og hvis Livsinstinkter endnu er saavidt stærke, rolig la sig utrydde? Ja selv være med at grave sin Grav!

Som du vet, løste Olav sine to Søsken ut, da han overtok Gaarden, og økonomisk lider ingen af dem Nød. Men baade Jon, som er en bra Kar, og Liv, vilde gjerne gi alt hvad de eiet, om de kunde redde Gaarden. Ikke bare for Gunnars Skyld; men ogsaa for sin egen. Men om det er der nok lite Haab desværre.

— Nu vet jeg du har en travl Tid, og du skal ikke svare paa dette. Bare to Ord paa et Kort, saa jeg vet du har faat

det, og saa to Ord senere, naar Afreisens Dag er bestemt.

Det er sandt, der er blit fin ny «Kai» i Viken, som Dampskibene lægger til ved nu, saa du skal slippe at gynge iland paa den gamle Træbrygge. Men baade paa Kaien, og mer og mer ogsaa paa Skibene og nede i «Byen» er det føleligt, at vi Bygdefolk er blit likesom lidt «paa Naade.» Altid faar vi høre: «Naa, er dere ikke glad for den fine Kaien, Værket har git dere?» Eller181

ombord i Skibene: «Ja, nu sitter dere godt og bekvemt her, — takket være Værket.» Og alle som hører Værket til, føler sig selvfølgelig som Eiere, blir serveret først og tar de bedste Plad« sene. Man taaler os; ikke mer.

Og nu bare en varm Hilsen fra Tante Louise og gamle Marja. Den sidste er fuld af Omsorg og Bekymringer for os begge, som i den Tid da hun bar os paa sine Arme, og de har alle« rede begge begyndt at berede sig til Julaften. Marjas Rok surrer langt utover Kvældene, og de nykardede, dunlette hvite Uldtullerne ligger som høie Dyner i Kurvene og gjør det vakkert og vinterkoseligt i den store Arbeidsstuen. Hun spinder baade til Vadmelsvæv og Binding, noget grovt og stærkt, noget fint og mykt til nydelige Vaatter og andre Kjærlighetsgaver. Og jeg satte igaar op min lille Væv her i Stuen, «Luxusvæ« ven», hvor jeg i smaa Fristunder skal more mig med at væve Vinterens Drømme ind i et Væg« tjeld til en god Ven. Jeg har selv lavet en Teg« ning, som jeg er stolt af. Du aner idethele ikke hvor travlt vi har. Haven har næsten tat Livet af os i Høst, og vi griner ofte, naar vi sliter som værst med Indhøstningen eller Ar« beidet i den tunge vaate Jorden; men du Ver« den, hvor vi elsker det altsammen! Og du Verden, hvor vi sover; og hvor Maten smaker, naar vi kommer krækendes ind — sommetider næsten paa alle fire af Træthet. Vi er jo gamle Damer, ser du.182

Jeg liker idethele Høsten. Baade Slitet og den forunderlige Hvile, naar alt er i Hus og Jorden ligger nypløidd og færdig for en ny Vaar. Og naar det rigtig regner og stormer og, som du siger, er «godt Veir ute til at være inde i», da tuller jeg mig ind i et godt varmt Striktør* klæde og kryper sammen ved Peisen i en Stem* ning, som jeg ikke kan forklare. Der falder en forunderlig Ro over mig, og jeg blir et lite Fnug, som af Elementerne utenfor er blæst ind i denne lille lune Krok. Det blir saa stort og stille omkring mig, saa høitidsfuldt; milde, vemo* dige Tanker kommer og gaar, og jeg ser mot Vinteren som mot en god Hvile. Jeg trænger disse ensomme Høstkvælder med mig selv, og midt i Vaarens og Sommerens brusende Liv kan jeg ofte længes efter dem. I slike smaa Stunder er man likesom saa nær det store, ukjendte og vældige, som vi føler, men ikke fatter. Det som vi kalder Gud. Og det er godt en Gang imel* lem at være det vældige nær og tænke ydmyge Tanker. Ser du, derfor liker jeg mig nu, naar Kvældene blir mørke og lange.

Og naar saa Solen snur og Dagene længes, da kommer jo du!

Og saa faar jeg endelig si dig Godnat. Endnu engang Tak og Ære for dit Brev, og endnu tusind Gange velkommen hjem!

Dennegang maa det ogsaa bli Alvor, at Carl kommer og spiser Julegrøt med os; hils ham183

hjertelig og si det. Han maa ikke rent svigte sin ældste og allerbedste Veninde.

Reis nu lidt godt og bekvemt opover; efter Eksamensstrævet trænger du det — og du maa ikke komme altfor mager og utslidt til.

Din gamle Mor.

Otte Dage senere kom følgende Svar fra Kaare:

Kjære Mor!

Jeg er fornærmet paa dig. Hvordan kunde du et Øieblik tænke dig, at jeg vilde ha nogen «Fremtidspost» paa Værket. Skulde disse 4—5 Aarene ha snudd op ned paa alle Begreper hos mig og utslettet alt det jeg er opdraget og op« vokset i, da var det et uhyggeligt Resultat. Jeg behøver ingen svimlende Pengesummer for at leve godt derhjemme, og jeg skal bygge ut Stor« fossen for Sirildalen og ikke for fremmede Penge« jøder, om jeg saa skal klore Steinen ut af Fjel« det med Fingrene! Der maa da være Mening i alle Ting; Fossen var vor, og vi har git

den til Bygden paa visse Betingelser, og Bygden har tat imot den paa disse Betingelser; det er da vei for Pokker — Omforladelse — greit nok. Og skal det absolut være Krangel allikevel, saa skal jeg slaas med dem, saalænge jeg har Skjorte paa Kroppen og Kongens Mynt i Lommen. Du vet jeg er baade Floretfægter, Kaardesvinger og184

Boxer. Ved et af disse udmærkede Vaaben o g Systemer skal det vei lykkes mig at lægge Kapi« taltroldene i Bakken. Hvad i Alverden har de med vor Bygd at gjøre? Kapitalen er Verdens simpleste Vaaben, naar den brukes slik som Selskapet i Viken nu vil bruke sin. Deres hele Handlemaate og Tænkesæt er diktert af den værste Materialisme. Og Materialismen er den sørgeligste Verdensanskuelse jeg kan tænke mig; hvordan skulde jeg pludselig vanslægte saa paa dig og mine Bedstefædre og Bedstemødre, at jeg skulde være blit en benet Materialist, som sat og regnet ut, om jeg tjente mest med at tjene Gud eller Satan?

Tror du virkelig det betyr saa lite, at ens Liv, saan som mit, er grundlagt saa at si paa en Ide? Du som selv har opdraget mig til det. Nei, Mor; det er bare din aldeles utidige Loy* alitet — som igrunden er ganske imot din Natur; det er det rareste.

Gaar du derhjemme og blir nervøs, saa du ikke længer helt tør stole paa dine Følelser? Det maa du ikke, Mor. Du føler altid rigtig, selv naar du ikke tænker rigtig. Jeg synes du før har vært modig som en liten Napoleon, og du maa heller gi mig en Ørefik igjen — jeg fik engang en saan deilig frisk en, fordi jeg sa Fan, husker du — end at snakke saa undfaldent som du gjør i dit sidste Brev! Huf, Mor, tænk jeg har været ordentlig sint paa dig. Men sintere185

endda har jeg vært paa de overmodige Herrer, som bryter ind i vor Bygd og vil utrydde os, som om vi var Vilddyr eller Negre.

Men vi skal vei vise dem, at vi endnu er Herrer i vort eget Hus! Nu slog jeg i Bordet, — men det skulde jeg ikke gjort, for det skvat Blæk paa et stort Ark med vidtløftige mathema« tiske Beregninger, som jeg altsaa nu maa skrive om igjen. Altsaa burde jeg slutte; men først maa jeg snakke lidt med dig om Carl.

Han takker dig saa meget for Indbydelsen, men siger, at han ikke kan komme, undtagen du utstrækker din Elskværdighet til ogsaa at indbyde en Veninde han ikke vil reise fra. Det er en tysk^russisk Dame, som vi kalder Mona Lisa; — hun har altsaa et hemmelighetsfuldt Smil, forstaar du. Og han ber mig si dig like« frem, at de er blit enige om at holde sammen saa længe de kan. Altsaa etslags «Samvittighets« ægteskap». Men af «praktiske Grunde» hemme« ligt. To utviklede, modernt tænkende Mennesker kan ikke binde sig paa anden Maate, mener han. Og han tror, at du er likesaa fordomsfri i disse Ting, som han er viss paa hans Mor vilde vært, om hun havde levet, og vil ta imot Lisa, som altsaa er hendes kristne Navn, som om hun var hans officielle Hustru.

Hun er filologisk Student, og meget vakker. Jeg kjender hende ogs-a; vi har vært meget sammen vi tre. Han mente hun kanske kunde186

bo paa en Nabogaard. Men om du vil motta hende i dit Hus altsaa.

Saa, nu har jeg sagt det, slik som han har bedt mig om det.

Men fra mig selv vil jeg si dig, at jeg er ræd for Carl. Han ser ingenlunde fri og modig ut, som den der trodser Verden for en Ide. Tvert« imot. Jeg synes mere han ligner vor Ven Ola, du husker, da han var kommet i Skade for at forføre Anne, som han saa usigelig nødig vilde ha med sig hjem.

Og jeg er saa ræd, at du kanske ikke vil synes om hende, og at det vil bli pinligt af den Grund ogsaa, ikke mindst for Carl.

Min første Tanke var at si ham dette; men jeg kunde ikke. Jeg vil jo saa nødig saare ham. Og vi er saa lite sammen nu. Han er flyttet bort herfra, nærmere Universitetet. Her var ikke saa bekvemt for ham som for os Høiskole« Studenter. Og nu faar du være saa snil selv at skrive til ham som du synes og vil. Selv er han viss paa du vil finde alt i Orden. Han er ellers fremdeles stærkt optat af Platon og Scho« penhauer og mener det alvorligt med sin pessi« mistiske Livsanskuelse. Naar han altsaa ikke ser mere lykkelig ut i sin nygifte Stand, er det vei

ogsaa tildels fordi han betragter den som et Syndefald.

Jeg har før ofte havt lidt vanskelig for at ta ham alvorlig, og jeg har ærtet ham noksaa187

meget. Men nu gjør jeg det ikke længer; for nu synes jeg Synd paa ham.

Men nu ser jeg du spør: Men hun? Er hun lykkelig?

Nei, Mor; jeg tror ikke heller, at Mona Lisa er lykkelig. Hun er et forunderlig ensomt og uutgrundeligt Væsen. Kan være som en Vam« pyr, graadig og grusom, men ogsaa som et for« vildet Lam, som leter efter Moren. I vor Ver« den vil hun virke som en fremmed Fugl med sorte Vinger.

Men hun er deilig som en Judith, berusende — ak Mor; det er Synd paa Mona Lisa! Hun er likesom født til Ensomhet.

— Ja ja, saa faar du skrive straks. Men di« rekte til Carl, er du snil. Jeg vedlægger hans Adresse. Og nu faa jeg prøve at arbeide.

Ha det godt til du ser

Din Kaare.

Eli blev saa lykkelig over den første Del af Kaares Brev, at hun baade graat og lo. Der var altsaa ikke Tvil eller Usikkerhet i hans Sjæl; det var endnu Ideen og Arbeidet i sig selv og ingen Bihensyn, som optok hans Tanker; hun havde Vishet for, at han endnu var uberørt af den Kræmmeraand, som gjorde saa mange unge i denne Tid til tarvelige Egoister.

Og hun smilte af de Skjænd hun fik; det var rigtig og sandt hvert Ord. Hun følte selv,188

at hendes Loyalitet undertiden var overdreven, og altsaa igrunden en Svakhet. Men man fik ikke forgjæves proppet i sig Theorier om alt muligt et helt Liv. Og ikke mindst var man jo blit proppet med Theorier om Opdragelse; de gjorde en ofte usikker, naar det gjaldt. Usikker og ængstelig for ikke at ta alle Hensyn. Men trods alle de Feilgrep hun kunde ha gjort, var han altsaa endnu frisk og uforvrøvlet.

Og hun banket i Bordet. Endnu kunde der hænde meget. Hun forstod saa godt, at Mødre kunde bli overtroiske og hænge Amuletter om sine Barns Hals. Men den eneste sikre Amulet mot al Verdens Troldskap var vei en fast grund* bygget Karakter, og hvert nyt Tegn til at han eiet denne dyrebare Amulet, var som en Seiers* glæde for hende.

Men Carl, den arme Gutten! I denne Dag vilde hun skrive til ham ut af sin egen umiddel* bare Følelse, uten at la sig vildlede af noget utefra. Kaares Tugtebrev havde git hende en Mindelse om at passe paa sig selv. For igrun* den var hendes ængstelige Hensynsfuldhet i det forrige Brev samvittighetsløs og feig. Hun var blit ræd for Ansvaret; havde villet holde sig en Bakvei aapen. Var det ikke kosteligt, at hun nu havde opdraget en Opdrager til sig selv! Hun smilte ved Tanken.

Og hun skrev til Carl, som om det havde189

vært til Kaare, mens hun tænkte paa hans Mor, og likesom tok hende til stille Vidne.

Kjære Carl!

Tak for Bud og Hilsen gjennem Kaare; jeg er glad og stolt over, at du har Tillid til mig og husker, at jeg var din Mors bedste Ven, og altid gjerne vil være din. At du nu som før er velkommen i mit Hus, vet du, og du har nu git mig nyt Bevis paa, at du føler Kaares Hjem som dit eget, selv om det ikke i Virkelig« heten blev det, som jeg engang havde tænkt. Dermed forstaar du, at ogsaa din Veninde er velkommen her, naar du ønsker at ta hende med. Og kommer hun, saa haaber jeg, at vi som Kvinder vil lære at forstaa hverandre og holde af hverandre, selv om vor Alder og vore For« utsætninger i det hele er forskjellige.

For du kan vite, at for mig er det ikke den officielle Vielse som er Hovedsaken ved et Ægte« skap. Hovedsaken er noget uendelig meget mer, høiere, dypere og alvorligere, nemlig Kjærlig« heten og Ansvarsfølelsen, den faste

Vilje og Vis« het med sig selv om, at dette er det eneste, og at man til dette eneste gaar hel og udelt.

At to Mennesker af tvingende Grunde maa gjemme sin Lykke for Verden, vil altid gjøre det vanskeligt for dem, og jeg synes de er uendelig at beklage. For er det noget man har Trang til, naar man elsker og er lykkelig, saa190

er det at gaa Haand i Haand ut i Livet, frie og glade og ta Livsansvaret og Livskampen op sammen.

At nogen skjuler sin Lykke af Trods, fordi de ikke vil underkaste sig Samfundets Kontrol, skjønt alt er i Orden og deres Ægteskap saa godt grundlagt og moralsk vederheftigt som noget, det synes jeg er barnsligt.

At leve i Samfund, det vil si at leve civilise« ret, det er jo netop til en viss Grad at leve under Kontrol til gjensidig Beskyttelse. Om jeg vet med mig selv, at jeg aldrig vil stjæle eller myrde, kan jeg ikke ønske at demonstrere mot den nød« vendige Lov for Tyve og Mordere. Og om jeg vet, at jeg aldrig vil forsømme mine Pligter som Familiemenneske og Samfundsborger, saa vil jeg da ikke demonstrere mot Kontrol med de mange Skulkere. Vi kan være uenige i Kontrollens Former og ønske dem forandret; men hvor den bare forlanger af to Mennesker, som vil leve Li« vet sammen og muligens sætte Børn ind i Ver« den, at de skal skrive sine Navne i en Proto« kol, saa man i Tilfælde vet, hvor de er at finde, der er det da ialfald liten Grund til at und« drage sig den.

— Jeg vet ikke noget hæsligere og farligere end al den indestængte Erotik, som gjør Men« neskene saa uglade og usunde, og dermed ofte uhæderlige og likegyldige for alt som gjør os til noget mer end Dyr.191

De Unges Længsel mot hinanden er skjøn og hellig som Vaarens første Bud, naar den faar Sol over sig. Men sørgeligt og uskjønt er alt det mørke og uklare, det halve og lunkne, som gjør lyssky og gir daarlig Samvittighet. Mit Hjerte bløder, naar jeg ser to Unge vandre den Vei. Og jeg har set mange. Altid var de uglade, — ialfald én af dem. Og næsten altid var der noget i Veien med Kjærligheten, eller med Karak« teren — hos den ene eller begge. Er det noget i Verden som er visst, saa er det, at Kjærlig« heten ikke lar sig spotte. Naar man elsker og er ung og sund, tviler man ikke paa at Kjær« ligheten vil vare; andres Erfaringer kommer en ikke ved. Vor Kjærlighet vil vare, for ingen har elsket som vi! Slik er ung Kjærlighet. Og man længter efter at vise hverandre, hvor grænseløs ens Trang til Offer for den EI» skede er. Man vil ikke paa Jorden noget andet end at trygge hverandres Liv og bygge Rede.

Slik er ung, sund Kjærlighet. Det er bare en Ting den er ræd, og det er ikke at faa gi og gi uendelig.

At to Mennesker, som paa en eller anden Maate har lidt Skibbrud i Livet, gaar paa Akkord med sig selv og indretter sig paa Rester og Halvhet, er vemodigt, men forstaaeligt og tilgive« ligt De faar ordne sig saa godt de kan paa192

sit Vrak, og den som hindre dem i det, er raa i sin Tanke og uten Hjerte.

Men de Unge maa for sin egen Skyld ikke gaa paa Akkord; det gir dem den Knæk i Karakteren, som næsten altid fører til Skib« brud.

Men det forfærdelige er, at Samfundet saa ofte selv lægger de største Hindringer i Veien for de Unges Lykke, stænger dem ute fra Solen og snører dem ind i en Tvangstrøie, som dræper deres Kraft og Livsglæde, og gjør dem gamle før Tiden. Ak Carl, der er de store Samfund fallit; i al Skrøpelighet har de smaa greiet det bedre. Derfor ser jeg, som sitter her« oppe, hvor Livet er enklere og endnu har fastere Former, kanske anderledes paa disse Ting end dere dernede, og derfor vil jeg tilstaa, at jeg er lidt ængstelig for dig nu.

Er du glad og lykkelig? Har du indrettet dig, som du har, i modig Trods, eller er det vanskelige Forhold som tvinger dig? En 24« aarings pessimistiske Livsanskuelse er ikke For« klaring nok. I nogen Kirke staar du jo ikke længer. Men kanske gjør hun det? Og kanske Vanskeligheten er der?

Ja, nu har jeg tait til dig, som om du var min egen Gut, og det vet jeg du tilgir. Det er Livet som har lært mig at tale slik og ikke anderledes.

Hvor inderlig ønsker jeg ikke, at du er glad193

og modig; men enten du kommer glad eller be« drøvet, saa skal du være velkommen. Her er Plads for Eder

begge, og vi vil alle hjælpes ad at gjøre Julen til en god Fest.

Din hengivne Tante Eli.

13 Huleta Garborg. XI.

BØLGER I G AASEDAMMEN.

Det var en Lørdagskvæld sidst i April. Efter langvarigt Vaarslaps med Graaveir og Søle og bitende sur Vind gjennem Dalen, var det endelig blit Godveir med høi, klar Himmel.

Vinteren havde vært vond, med Smaastreiker og urolige Arbeidsforhold i Viken; Folk kom og reiste, der havde aldrig vært slik ustanselig Skiften i Arbeidsstokken, og det havde vært utrygt og lite Humør paa alle Kanter.

Men nu, da Generaldirektøren var kommet tilbake, og Løvet sprat i Lierne, var det likesom Humøret og Modet begyndte at vokse igjen.

Nu mot Sommeren var det heller ikke saa fælt at tænke paa Arbeidsstans og Vandring paa det uvisse. Skulde galt hænde, saa tok en løs og ledig Rallare gjerne Landeveien fat, naar Nætterne blev lyse, og der var Hus i hver Busk. Ja endog de som havde Kone og Barn at dra paa, greide sig altid paa en Maate da.195

Det var lyst og vaarligt om Kvælderne nu, og de mange smaa midlertidig byggede Huse, hvor Familier og Ungkarer var stuet sammen om hverandre, begyndte at kjendes trange og kvalme. Og fra Hus og Hytter krøp de ut i den lyse Kvæld efter Dagens Arbeide, alle som bare kunde. Fra Smug og Stier kom de, store og smaa, unge og gamle, og gled ind i Stor* gaten, Byens dragende Brændpunkt, hvor der altid var Liv og Moro.

Utenfor den nye Kinematograf, som lykkelig havde konkurreret ut den gamle beskedne paa Jespersens Laave, stod en Flok taalmodig ven« tende Mennesker. Kl. 8 skulde Dørene aapnes; men der var likesom lidt Eventyr utenfor i det røde Reklamelys ogsaa. Plakaternes bloddryp* pende Billeder var ikke til at komme forbi; der stod altid en Flok Ungdom hypnotiseret af dem, og de som kunde skaffe 25 Øre, maatte indenfor og forlyste sig videre med alle disse Rædsler og Løier.

I flere Aar havde Jespersens Kino vært alene om at more og belære Bygdens Ungdom; men nu kunde den snart pakke sammen. For den nye, som under fuld Pianolamusik var startet af selve Selskapet, var straalende og herlig, med guldforgyldte Gesveisninger og Navn over Ind* gangen, og alle Verdens vidunderlige Dyr og Mennesker rundt Væggene.

— To Arbeidere stod i dypt alvorlig Samtale.196

De havde tat et Par Lørdagsdrammer paa Sam« laget og var letrørte og tankefulde. Den ene, en bredskuldret, høi Kar, skutrygget af tungt Arbeide, stod og dreiet sin tykke røde Bart, og de lyse Øine var fugtige og smaa under de buskede Brynene.

Han havde sit Hjem paa en liten Plads en halv Mils Vei længer ute ved Fjorden, og var hjemme bare om Søndagene.

«Ja, det er underligt med Kjærliheta,» sa han; «naa har Lisa hat fem paa fire Aar, men er det en Lørdagskvæld jeg inte kommer hem, saa er det Graat. Hu maa ha mig hver enda Veke.»

Den anden stod og saa ned i Bakken. Han satte Skipperben og havde Hænderne begravet dypt nedi Bukselommerne. Af og til spyttet han. Sommetider mildt og varsomt, sommetider kvast og kraftig — alt eftersom Tankerne de gik.

«Ja Kjærleken,» sa han og spyttet sagtmodig ret ned for sig, «inte er den til aa bli klok paa, inte. Se nu paa mig. Jag drak som et Svin. Men sedan jag flytte hem til Milla, er det slut. Ja nog kan jag ta en Dram eller tvo en Lør« dagskvæld, men fuld skal du aldrig se mig. — Nei ta mig Fan!» Og han spyttet en saftig Bekræftelse høit op paa den vældige ildrøde Plakaten med Manden i Løveburet og Grev« inden som besvimer i Elskerens Arme.

«Nei, det var vei Sannings Ord. Men ingen197

kan daa si no paa, om en tar se' en liten Moro« tur en Lørdagskvæld, før en gaar hem?»

En ung Axbeider kom gaaende med en liten lyskrøllet, nydelig Pike paa Armen. Konen gik pyntet ved Siden af. Hun var liten og spæd som en Konfirmant og blek og tandløs. Men paa den sorte Straahat vaiet en lang, hvit Fjær; tre røde Roser med blanke grønne Blade pranget under Bremmen, og Kaapen var af de nye lysegraa fra Olsen paa Torvet. Men Bar« net var i hvit Plyschkaape og lyseblaa Sløifer paa to bittesmaa gule Flettestubber som ståk frem under Luen i Panden.

«Nei se, Jon, er du ute med Frun og Vesla? Godkvæld Vesla; ti«tit; kjender du inte Far« bror?» Det var han med den røde Bart som hilste.

Men Vesla hverken hørte eller saa. Hendes store, blaa Øine stirret paa Manden i Løve« buret, og hun holdt den lille Armen krampagtig fast om Papas Hals.

Og Papa smilte stolt:

«Aa nei, hu har anna aa se paa naa. Se aa 'a glaner paa Plakaten!»

Det sidste henvendte han til Konen.

Men saa fandt «Farbror» paa, at Vesla skulde faa Sukkerlade i Automaten bortved Væggen, og da vaagnet hun og spenderte et bitte lite Smil paa ham.

Og saa la han en Tiøre i Aapningen, og198

Vesla trak selv Skuffen ut og tok Chokolade« platen. Papa maatte hjælpe til lidt; men jamen greide hun det næsten alene.

«Ja, den Jentungen,» sa Papa. «Vil du tru, at naa slaar 'a paa Lyse sjel om Morran.»

«Pyt ja, det har 'a gjort længe, det,» sa Mama.

«Jo jo,» smigret «Farbror» — som arbeidet sammen med Jon, men ikke var mere Farbror til denne Vesla end til alle de andre Smaafolk, som kaldte ham saa —; «men vil inte Vesla spise Sukkerladen?»

«Aa nei,» sa Mama, «hu har faat saa mye slikt før idag, saa. Men hu tar det nok, naar 'a blir kjed av aa glane.»

To Smaagutter albuet sig frem for at komme inderst ved Plakaterne.

«Aa nei, sidst var det Moro da, Get,» sa den ene ivrig, «Dom brændte en Onge levandes og skaut ihjæl en Mand, mens han laa i Senga. Og sia saa slo dom Parrafin i en Halmhaug og brændte op hele Huset. Du sku set aassen det ramla, Get!»

Den anden var en liten Nykommer ovenfra Bygden, som første Gang skulde paa Bymoro. Øinene stod store og spændte, og han tok af og til et Tak i Kameratens Trøie for ikke at bli skilt fra ham i Trængselen. Han var ræd, men endda mere spændt og nysgjerrig. Tænk199

brændte op en Onge! Han spurgte med ban» kende Hjerte: «skal dei gjera det ikvæld og?»

«Nei da, det er nyt Program ikvæld,» sa den store overlegen. «Ikvæld skal en Mand gaa ind i Buret til 3 levandes Løver, og saa slaar dom vist ihjæl ei Dame, — henner paa Plakkaten der, som ser saa daarlig ut.»

Men to smaa kokette Backfischer med Bul* garjakker og røde Mavebælter kniste: «gid, se der er Jensen paa Hjørnet, hi, hi!»

Og Jensen paa Hjørnet kom med nytændt Cigar, nystrøkne Brætter i Bukserne og Vand« skill i Haaret. Alvorlig og overlegen. Han nedlot sig ganske tydelig. Da han stod i Ci« garbutikken nede ved Bryggen, løp han hver Kvæld med Tungen ut af Halsen for at naa den sidste Forestilling paa Jespersens Laave, og han havde gjemt Programmerne helt fra første Gang han var der. Omhyggelig havde han stu« dert de dramatiske Elskeres Væsen, Antræk og Opførsel, saa han var blit Byens Modeløve og mest attraaede Kurtisør. Men nu gik han med Anstand og Værdighet til det nye Førsteklasses Etablissement, som han halvveis følte sig som Eier af. For nu var han

«Disponent» i Selska« pets Tjeneste. Selskapet havde nemlig saa mange« slags Forretninger, som det havde startet af Hensyn til Arbeiderne og Værkets mange Funk« tionærer: Bakeri, Kolonial« og Manufakturforret« ning, Melkehandel og Meieri, samt en Cigarbutik,200

indbefattet Bok« og Avishandel; Specialitet: Prospektkort i utrolige Variationer. Der var endog dem som kunde fortælle, at der fandtes en hemmelighetsfuld Prospektkortæske, som kun var for Herrer. Den stod gjemt bak en som var for Barn, med Engler og saant.

Jensen hilste paa Damerne. De knikset og kniste.

«Nei gid, gaar De paa Kinematograf da> Jensen?»

«En enkelt Gang. Jeg er nemlig nødt til at ha som etslags Overopsyn. Vx kan ikke stole paa Folkene.»

«Hvem vi?»

«Selskapet altsaa.»

Han knipset Asken flot af Cigaren med Lil« lefingeren.

«Aa, gid —.»

— Saa gik Dørene op. Og Gaten blev tom og stille, saa man tydelig kunde høre hvert Ord af en kvindelig Frelsessoldats Tale paa Torvet et Stykke længere nede ved Havnen.

«Kom til Jesus! Kom til Jesus! Men kom idag, i denne Time! For kanske kalder han dig inat, og du skal staa for Tronen inden Sol gaar op!» Hendes Stemme var lys og klar og Ordene kom indtrængende og varme, som sat hun hos en døende.

Men saa slog hun over i en Hallelujasang, hvis ustanselig gjentagne Omkvæd lød som en frisk Vals:201

«Kom bare, kom bare, kom bare, Halleluja, for Jesus er din! Kom bare, kom bare, kom bare, for Jesus er sandelig din! Jesus er din, Jesus er din, Jesus er äfven min!»

Saa blev det helt stille.

Det var egentlig bare én nævneværdig Gate i Viken: den gamle Landeveien med nybyggede Husrækker paa begge Sider. Mest tynde Træ« hus af umalt Reisværk, eller nødtørftig strøket med Okker for at de skulde holde sig lidt læn« ger. Enkelte hvitmalte, mere velstelte med en Haveflek foran, lyste behagelig op indimellem. Men midt oppe i Gaten laa det nye Hotel, et to Etages Træhus med Kvistvinduer og Veranda paa Hjørnet i anden Etage og Flagstang paa skraa ut af Loftvinduet. Dette Hus var nylig blit færdigt, og «Vikens Tidende» havde bragt Billede og skrevet en hel Leder om denne «monumentale Pragtbygning», som var Byens Stolthet.

Ingeniørernes Villaer og Generaldirektørens «likefrem fyrstelige Palads» ved Sjøen havde nydt samme Ære. Og hver Gang havde det socialistiske Arbeiderorgan «Fakkelen» raset over Kapitaldyrkerne. Begge Bladene var smaa af Omfang, men der manglet aldrig Moro i dem. «Vikens Tidende», som var et «frit og upolitisk Organ for Bygd og Bv,» havde i al Hemme*202

lighet Selskapet i Ryggen; der trængtes en sund Motvægt mot Rabalderagitationen i «Fakkelen».

Hotellet var malt med Ultramarin; og nede paa Gaten ved Husvæggen stod to sorte Jern« bænke, som Eieren, en forhenværende Gaard« bruker, havde kjøpt fra et nedlagt Gravsted paa Kirkegaarden.

Paa den ene af Bænkene sat ikvæld to Han« delsreisende og saa paa Livet. To unge Piker med høihælede Sko og Baretter med røde Hane« fjær i gik forbi et Par Gange, skottende hen til de to' Herrer, hvis Cigarer lugtet saa godt. Saa forsvandt de nedover mot Bryggen. I anden Etage kom en af Hotelpikerne ut i det aapne Vindu og rystet et Bordtæppe like over Hodet paa Herrerne. Da det skrek til dernede, lænet hun sig leende utover Karmen og sa: «Aa gid, Nielsen, naa hadde jeg nær rista Tæppene i Hue paa Dere!» Nielsen truet med knyttet Næve op til hende: «Pas dig bare, Mina!»

Han var Stamgjæst og havde Frisprog. Det var ikke den Hotelpike langs Kysten fra Nord« kap til Lindesnes, som ikke kjendte «Roberten»; det blev Luft i Lukene, naar han kom. Han reiste i Vin og Cigarer, og hans Kolleger sa, at han var altid enten elsket eller savnet.

Viken havde længe vært et daarligt Forret« ningssted, men nu var det «oparbeidet», og Reiserne hit begyndte at lønne sig. Hotellet var ogsaa blit betydelig bedre. Vaate Lakener203

og hermetiske Fiskeboller i Melkepap forekom ikke længer; nu kunde man faa baade Bygme* sterkoteletter og Beaf tartare med Worcester* sauce og 01 og Dram. Og gode Vine. Dem kunde Robert Nielsen garantere.

Heller ikke kom det længer en stormavet, sliten Madam sjokkendes paa nedtraadte Tøfler med Kaffe og traa Berlinerkranser paa Sengen om Morgenen. Der var kommet fikse, flinke Piker, som før havde vært i Branchen, til Sjøs eller til Lands; de kom ikke med varmt 01 og kold Rødvin, de Damerne. Og saa havde de Hæler under Skoene og snakket ikke Zulu* kaffersk.

Gramofonen inde i Caféen begyndte at dure ivei med en tysk Militærmarsch for Orkester. Robert Nielsen, populært kaldet «Roberten» langs hele Norges Kyst, slog Takten med Stok* ken og nynnet til, og en liten Flok af Gatens Barn og nogen Arbeidere som kom forbi, sam* let sig for at høre paa Musiken.

Men ikke før var Militærmarschen paa det vældigste og mest hidsende, før Konkurrentfono* grafen i Madam Andersens Kaffehus likeoverfor drog i Vei med «Sæterjentens Søndag», sunget af Norges nyeste Sangstjerne. Og efter den kom «Astrid, mi Astrid» og «Den store, hvite Flok vi se».

Men da heller ikke det fik den lyttende Skare til at vandre over Gaten, satte Madam204

Andersen paa en Komiker, som sang og snakket indimellem, saa de kaffedrikkende Gjæster vred sig af Latter. Og Latteren lokket endelig Flok« ken derute over til Madam Andersens Dør. Ungerne trykket Næsene flate mot Glasruten og lyttet med aapen Mund, Arbeiderne lo saa Taarerne trillet, og ruslet efter en Stunds Be« tænkning ind; det fik ikke hjælpe, om det skulde koste en Kop Kaffe. Men naar en af Smaagutterne utenfor glemte sig og smeldte i en Latter, blev han slaat flat af et mangestemmigt Hysch! saa Latteren stivnet i Strupen.

En Flok Gutter og Jenter kom forbi. De havde Trækspil og Nisteskræpper og skulde paa Gauketur oppi Heia. De vidste et Sted, hvor der var Danseplads og Kildevand og bløte, deilige Mosesenger. Og Natten var deres egen, og Søndagen god at sove paa. Men Piker som tjente i Husene, stod i Vinduerne og saa langt efter Fabrikkernes frie Fugle som kunde gaa paa Dans hver enda Lørdagskvæld. Pokker skulde slite i Husene! Fabrikkerne beskjæftiget nu ogsaa en hel Del Piker; det var bare at melde sig. Og fler og fler meldte sig, og Flok« kene som drog ut paa Dans om Lørdagskvæl« derne, blev altid større. Naar de saa kom til« bake utpaa Morgensiden, for de som Asgaards« reier efter Veiene og moret sig med at sætte Grindene oppe efter sig, rykke op Blomster og brække Grener af Trær og Busker i Gaardenes205

Haver. Men klaget Bønderne, saa hændte det, at Grindene næste Lørdagsnat var løftet helt af og hele Trær ødelagt eller Bed raseret. Saa det var bedst at tie.

Engang havde Præsten fundet paa at revse Ungdommen fra Prækestolen for al denne Raa« skap. Men Natten efter var selve Præstegaards« grinden løftet af, og hele Præstefruens vakre Blomster«Allé rykket op. Stokroser, Georginer, Asters og Solsikker laa tæt henefter Veien.

Og den Lørdagsnatten havde det ingen Dan« semoro vært, for det var alt langt ut i August og Nætterne mørke. Ingen vidste altsaa hvem som havde øvet Hærværket.

Nu var der imidlertid kommet Politi, og et lite Fængsel var indrettet ved Siden af Kirken, saa nu var Kjæltringerne ialfald ikke længer saa fuldtrygge, haabet man. Men en Nat var der trods Politi og Fængsel begaat Indbrud hos en af Ingeniørerne, og det endda det stod «Vogt Dem for Hunden» paa Porten. De muntre Ind« brudstyver havde endog git sig Tid til at skrive en Seddel og stikke i Nøklehullet; der stod: «Hunden var ikke saa vond som han saa ut til, og Pølsa var god, sa'n.»

Hos en anden Ingeniør blev Æplene stjaalet en mørk Septembernat. At Hunden ifølge Skil« tet paa Porten skulde være løs, generte ikke Tyvene. De skrev under: «Hunden var løs, men ikke bøs». Pen Haandskrift. Antagelig206

bedre Mands Barn, mente Nils Politi, og op« gav dem paa Forhaand.

— Ikvæld var det planlagt en Langtur, og «Skreia» var større end almindelig.

Der skulde være et Møte af Bønder paa Sørli i Gamlebygda, som det havde vært mye Snak om. Det skulde ledes af to Ingeniører, som vilde begynde at konkurrere med Selskapet og stifte et nyt politisk Parti. Det var vei Me« ningen at tyne Socialisterne i Viken, for det var bare Kaksebønder som skulde møte.

Flokkens Fører, Gunnerius Carlsen, vidste ogsaa at fortælle om et nyt Blad som skulde bli sat igang og som skulde knuse «Fakkelen» og hele Arbeiderpartiet.

«Hæ! Og det trur de Grautmagene dom skal greie,» sa Ingebret Iversen, som var rød« glødende Socialist og Bondehader.

Jentene lo; Guttene spyttet langt og tru« ende og la Snus bak Læben til ny Bestyr« kelse.

Og de gik taktfast som efter Kommando. Inat vilde de paa Bondebygda og ha Moro. Det var altid Danseplads at finde opi Sørliskogen og, sku' tru. Og saa skulde det nu være rart, om ikke det Kaksemøtet skulde skaffe lidt Ex« tramoro.

Generaldirektøren var netop reist opover med Driftsbestyreren og to Ingeniører. Kanske han ogsaa skulde paa Møtet; og da skulde det207

bli Luft i Lukene! Mot Bønderne fik de staa paa hans Side; men ellers skulde Fan ta alle Kapitalister!

Snart gik de af fra Hovedveien for at ta Skogen og Lierne fat. Deroppe skulde de holde Rast og styrke sig med Mat og Drikke; siden saa kunde de jo drive saan tilfældigvis opover — —.

« « •

Harald Haave havde til en Begyndelse vært fornøiet med de Bølger han havde avstedkom* met i Gaasedammen. Med Driftens Utvidelse og dermed følgende Omformning af Bygden fra et Bondesamfund til et Industrisamfund gik det længe saa glat, at han næsten ikke turde tro paa det. Og han noterte med Stolthet hvert Kulturfremskridt nede i Viken; meget af det var jo hans Værk. Før var det vokset jevnt; da han kom, tok Utviklingen en Fart som tok Pusten fra Folk.

Men saa stoppet det altsaa pludselig her i Vinter. Det var da han reiste med sin Frue og satte hende af i Boston, hvor hun skulde kon* ferere med sin Advokat og sine Brødre. Resul* tatet blev, at de alle gjerne vilde kjøpes ut. Det ærgret ham, og han forlot hende uten Sorg og reiste tilbake til Europa alene. Over Frank* rike og England kom han til Viken igjen, uten208

at ha faat Sakerne ordnet. Nyanlæggene maatte utsættes paa ubestemt Tid.

Nu var han nervøs. Advokat Gulliksen havde faat at ordne med de amerikanske Papi« rer; det vilde si, at han skulde forsøke om han kunde faa Mrs. Haave og hendes Brødre utløst i Stilhet. Og Præstgard, hvor Gunnar nu sat som Selskapets Forpagter, maatte muligens igjen sælges; Kjøpet af Storfossen skulde ikke næv« nes mere, før man fik se hvordan Sakerne utviklet sig. Med den store Grubeplan var det for Øieblikket altfor uvisst, til at man kunde lægge Penge i forberedende Arbeider.

Nu maatte han holde sig passiv indtil videre, og la Bønderne slaas indbyrdes saalænge; det gjaldt at holde sig alle Veie aapne saa længe som mulig. Saa fik man se.

Kaare havde arbeidet som en Hest siden han kom hjem, sammen med Sverre og alene. Det gjaldt at faa Klarhet over Stillingen. Men det var næsten umuligt, saa ganske planløst og forvirret som en stor Del af Bygdens Bønder havde solgt og spekuleret, git halve og hele Løfter og viklet sig ind i alleslags Vanskeligheter.

Han havde reist rundt og tait med hver en« kelt, og han havde kaldt Bygdens bedste Mænd sammen til Møter,

lagt frem Overslag og Be« regninger og tait roligt med dem om Bygdens Fremtid. Mange hørte paa ham; for han havde altsaa nu Lærdommen og kunde beregne, havde209

vært ute og kom hjem med en udmærket Eksa« men. Det gav Respekt. Sverre Sørli, med sin hjemlige Utdannelse og de mange Ideer og Pia« ner, havde havt vanskelig for at faa dem til at høre paa sig; han var jo desuten en Spelemann og en Drømmer. Og han havde gaat derhjemme bestandig mellem dem, beskeden og stilfærdig. Det var anderledes med Kaare, som kom ute« fra, og som havde Ungdommens Paagaaenhet. Han var vanskelig at staa sig for.

Nu havde han faat de fleste til at forstaa Stillingen og tro paa Bygdens Evne til selv at utnytte sine Herligheter. At de fremlagte Pia« ner i alt væsentligt var de samme som de havde rystet paa Hodet af, naar Sverre la dem frem, ante de ikke. Men nu var Kaare kommet saa langt, at nu skulde de vite det.

Spørgsmaalet om Salget af Storfossen fore« laa til Afgjørelse i næste Herredstyremøte, for nu havde Juristerne fastslaat, at den kunde afhændes.

Idag var det sidste Lørdag før det afgjørende Møte. I den store Stue paa Sørli sat omkring 40 Mand af Bygdens mest repræsentative Folk; af Kvinder var det ikke andre end Brita selv, Eli, Fru Bøhme og Liv.

Alle blev mottat som Gjæster af Sverre og Brita, og de kom til et rikt dækket Kaffebord med gammelt Ættesølv og Opdækning som til Gjæstebud.

li — Hulda Garborg.210

Men da Bordet var ryddet, reiste Sverre sig og sa stilfærdigt, men fast, hvorfor han havde bedt dem komme hit ikvæld. Han takket dem for de var kommet. Særlig takket han Gene« raldirektøren og de andre af Selskapets Repræ« sentanter som var reist herop. Det gjaldt for ham, at ogsaa Fagfolk hørte, hvad han havde at si.

Saa fortalte han, hvorledes Ingeniør Runge i Vinter havde gjennemgaat alle de Tegninger og Planer, som han i Aarenes Løp havde ut« arbeidet i den Hensigt, at Bygden skulde ut« nytte Storfossen efter Doktor Langes og Fru Eli Runges Bestemmelse, og desuten en Del af den øvrige Vandkraft Bygden eiet i sine mindre Fosser og Elve. De havde ingen Planer som skulde holdes hemmelige; de vilde gjerne at alle skulde vite, hvad de ønsket og tænkte for Bygden.

Og saa gjennemgik han i store Træk klart og roligt hvert enkelt Led i sin store, langsig« tige Plan, som endte med Fremtidsdrømmen om engang at ta op igjen Arbeidet i de gamle Kob« bergruber for Bygdens egen Regning og med Tilskud af anden indenlandsk Kapital. Men her skulde begyndes smaat og lægges sikker Grund« mur under Værket.

Tilsidst bad han dem alle huske, at dette var ikke nogen almindelig Forretning. Hans Stemme blev dyp og stærk, og Øinene fik Glans211

som i Ungdommens Tid, skjønt Haaret laa sølvgraat om den stærke Pande. Her gjaldt det, om Bygdefolket nu vilde bestemme sig til selv at ta Bygdens Fremtid i sin Haand, eller om det vilde sælge sin Førstefødselsret i Dalen og utslettes af Jorden. Ingen ønsket at gaa i Veien for Selskapet i Viken; men de kunde selvfølgelig heller ikke taale, at nogen gik iveien for dem. Det fik bli ærlig Konkurrance — og Kamp, om saa skulde være; men helst vilde han, at alt skulde gaa med Fred. Og det mente han det kunde, saasandt begge Parter vilde handle aapent og ærligt, hvad han oprigtig haa« bet, at de vilde. Han la dermed Saken i Her« redsstyrets Hænder, og bad de Mænd som sat der, om at tænke paa Bygden som paa deres eget Hjem, og ikke glemme det gode og store for det som kunde være mindre godt. Et godt Samfund var som et kosteligt Bygværk, tømret op af gode Tanker gjennem tusind Aar. Og ingen vilde negte, at det vesle Samfundet her mellem Fjeld og Fjord og hvite Bræer havde vært godt. «Difor, Granner, lat os verje det so lenge me eig Liv, og leggje all vor Kraft i Arbeide for aa byggje det vidare fram og høgare upp paa gamal Grund!»

Saa satte han sig stille ned igjen ved Siden af sin Mor. Ikke en Mine i Britas Ansigt for« raadte, hvad hun følte; men hun sat rank med løftet Hode i sin tunge Armstol, og Skautet212

lyste som en Glorie om hende stærke, skjønne Ansigt.

Kaare sat nederst i Stuen med Gunnar og Liv Præstgard. Han havde selv hentet dem herop, for Gunnar maatte ikke faa gaa dernede og bli sky og syk paa Sindet. Gunnar havde ikke mælt et Ord; men da Sverre sluttet, var hans Øine brændende som i Feber. «Men no skal me staa fast um Sverre og deg,» sa han. Og hans Ord faldt tunge som i hans stærke Tid.

«Ja, det var Mands Tale, dette,» sa Kaare, «og Mands Ro. At ikke Bygderne sender slike Mænd som Sverre til Things, er en Skam for Bønderne. Men her er jo ikke engang et Bondeparti i denne tusindaarige Bondebygd.»

Da reiste Generaldirektøren sig. Det gik et lite Chock gjennem Forsamlingen.

Han vilde takke Hr. Sørli, fordi han havde faat Lov til at være tilstede ved dette private Møte. Hvad han havde hørt, havde ialfald overbevist ham om, at Bygden i Hr. Sørli havde en Ingeniør med Fantasi og Hjertelag, en Mand som man maatte være lykkelig over at ha i sin Midte, og med hvem han var viss paa det vilde være en Glæde at samarbeide. Og han for sin Part haabet paa et Samarbeide, som kunde bli til Held for begge Parter. Hr. Sørli havde nemlig ikke formaaet at overbevise ham om, at Bygden alene kunde realisere disse inter« essante Planer. Imidlertid fik man se Tiden an.213

At man skulde lægge hverandre Hindringer i Veien, var en absurd Tanke. Og han takket endnu engang, før han satte sig.

Saa blev det almen Samtale en Stund. Ge« neraldirektøren satte sig hen til Eli.

«Besynderlig Mand den Ingeniør Sørli, Fru Runge; han har en Ro og en Værdighet, som virker tiltalende. Og Fantasi! Ja, ser De, hans farligste Feil er, at han har formeget Fantasi.»

«Saa? Det Ord betyr jo noget bestemt i Deres Mund; vil De ikke si ham det?»

«Kanske engang. Ser De, Fru Runge, jeg har jo ogsaa havt mine Drømme for denne Byg« den. Kunde De ikke — ja, jeg ber Dem und« skylde, at jeg spør saa likefrem; men De er saa klok, og De vet Besked om Tingene her — kunde De ikke tænke Dem en Sammensmelt« ning, et Samarbeide, som jeg tillot mig at nævne? Det er jo et betydningsfuldt Skridt henimot noget slikt, at Folk her fra Bygden — De vet sikkert bedre end jeg, hvem det er — tænker paa at sætte Penge i vort Selskap, — kjøpe op de Aktier som ved et Tilfælde er blit at faa.»

Eli hørte paa ham med et lite Smil.

«Jeg forstaar mig ikke meget paa Forretnin« ger; men efter mit — kvindelige LSyn paa det hele, vilde et slikt Samarbeide være umuligt, medmindre . . .»

Hun stanset pludselig.

«Medmindre hvad?»214

«Medmindre der skulde ske et Mirakel.»

«Jeg forstaar Dem ikke.»

«Alle vore Forutsætninger er likesaa mot« satte som vort Maal. En af Parterne maatte i Støpeskeen; det vil altsaa si Deres Part. Hun smilte. Og De selv. Eller den som i Tilfælde skal afløse Dem. Ja for der gaar Rygter om, at De ogsaa selv ønsker at kjøpes ut og bli fri. Det betyr vei ogsaa noget.»

«Det er altsammen Opspind og Sladder.» Han bet sig i Læben.

«Saa ?»

«Opspind og Sladder, siger jeg Dem.»

«Jeg tror Dem selvfølgelig. Da maatte altsaa først og fremst De i Støpeskeen. De maatte bli en Tjener.»

Nu smilte han skjævt.

«For hvem, Frue? For Dem blev jeg det gjerne.»

Hun trak Øienbrynene en Smule op.

«De maatte bli Tjener for en stor Tanke. Og der blev ingen Formuer at samle eller vilde Spekulationer at tumle med. Men et herligt Arbeide vilde ligge for Dem.»

Han saa paa hende.

«De er farlig, Fru Runge. Undertiden faar De mig næsten til at glemme mig selv og følge Dem paa Deres Himmelfarter i Ideernes Rike. Især naar jeg er træt. Og det er jeg under« tiden, Fru Runge.» Han sa det saa likefrem, at hun saa op paa ham og sa med oprigtig215

Deltagelse: «Ja, det er da naturligt; De er vei kanske ikke — ja, jeg mener, at egentlig er De kanske ikke født til et saa . . . saa uroligt Liv. Det er noget hos Dem, som siger mig, at De ikke er det.»

«Og hvad er det, Fru Runge; vil De si mig det?»

«Det er ikke saa godt at forklare — kanske er det Øinene som mest røber et Menneske; men jeg har undertiden havt en Fornemmelse af, at De lignet min egen Gut, da De var ung. Og kunde blit som ham.»

Da sa han stille:

«Tak, Fru Runge. Det er vei det bedste De kan tro om mig.»

Og i det Øieblik syntes hun Synd paa ham; den Mand var ikke bare modig —.

Da reiste Gunnar Præstgard sig høi og vær« dig nede i Stuen, og med en Gang blev der lydløs Stilhet. Lidt bøiet var han blit, og hans Haar havde faat Vintersneens Farve; men endnu var der Kraft over hans Skikkelse, og Hodet bar han som en Høvding.

Stemmen var stilfærdig, men steg efterhvert; og man følte, at han talte ut af Erfaring og prøvet Overbevisning.

«Eg vil og faa takke deg for ikveld, Sverre,» begyndte han. «Eg er ein gamall Mann, som ikkje hev lenge att, og alle som her sit, veit at eg hev ikkje so mykje Jord som til mi eigi216

Grav her i Bygdi no lenger. Men de veit og, at Ætti mi hev rudt og bygt her, so lenge Folk minnest. Ætti mi var sterk, og sette Merkje etter seg her. No er det mindre med Mod og Magt paa Præstgard; men likevel torer eg vei enno segja eit Ord til Granner og gode Vener.»

Han trak Pusten dypt, og i Stuen var det lyttende stille.

Liv vovet ikke at se op. Kaare saa at der gik Skjælvninger om hendes Mund, og han ønsket han kunde tat hendes Haand . . . Ståk« kars lille Livl

Gunnar fortsatte, og nu var hans Stemme fast og klar.

«Ein Mann fær tola mangt; det spyrst lite um det einskilde Mannalive; det er Ætti som er alt. Men det Folke, som læt seg kaste ut or sit eige Hus, er eit laakt Folk. Um det let seg lokke ut med Gull eller jaga med Slave« pisken, er eitt og det same.»

Harald Haave flyttet sig paa Stolen, én kræm« tet lydeligt. Men Gunnar blev ved.

«Eg hev set so mykje av Verdi, at eg lyster snart ikkje etter aa sjaa meir. Berre eitt venter eg no paa, og det er aa sjaa um det enno finst so mange Sirildøler av det gamle Slage i Dalen, at dei kann frelse det som no er att av Folke her. Um det skal døy, eller um det enno er Liv lage.

Eg sit ikkje lenger i Bygdestyre, men til dei217

som sit der, vil eg segja eit einaste lite Ord: Lat ikkje noko narre dykk til aa tenkje berre paa idag; me er ingenting; Ætti er alt. Heidre Far din og Mor di, so du kan liva lenge i Lande!

Det hev vore so myrkt ikring meg ei Tid, men ikveld er det som eg ser eit Ljos kveikjest. Og det Ljose hev du

Sverre og du Kaare kveikt for oss; kann det samle Folke, vil Bygdi bli seg sjølv att, bli Heimen for oss som fyrr. Og etter alt det eg hev set og røynt, so veit eg, at kann eg faa sjaa det fyrr eg døyr, so vil eg døy rolegt.»

Han satte sig tungt ned og saa frem for sig med fjernt Blik, og det var som den store lyse Stue var blit en Kirke, og alle blev sittende urørlige en Stund. Gunnars Skjæbne følte de som noget af en Bygdeydmygelse, og der var et tungt Alvor over den lille Forsamling.

Liv kunde ikke længer holde Taarerne til* bake; da reiste Eli sig og gik hen og satte sig hos hende; tok hendes Haand fast og trygt i sin og hvisket: «Graat ikke, Liv; nu blir alt godt, skal du se.»

Men gamle Præsten Holdt, som havde sittet med Haanden for Øinene, rettet sig og sa: «Tak og Ære for de Ordene, Gunnar. Og Gud inderlig velsigne vor gamle Bygd.» Han foldet Hænderne fast, og store Taarer trillet ned over hans rynkede Kinder.218

Brita havde under Gunnars Tale sittet med de foldede Hænder i Fanget, og den Tid da Gunnar var en Høvding i Bygden, var blit saa levende for hende.

Og Taarerne som strømmet, ænset hun ikke.

Nu reiste hun sig og gik bort til Gunnar og takket ham.

«Eg tykkjer det er so underlegt ikveld,» sa hun; «det er som noko maa hende. — Men no fær me vei faa os Mat.»

Og hun gik hen og talte med Sverre, som reiste sig og bad alle gjøre saa vei at gaa ind i den andre Stuen. De havde lang Vei, og han haabet, at ingen reiste før de havde faat lidt Kvældsmat, om de da vilde ta tiltakke.

Og de fik et Maaltid, som imponerte selve Generaldirektøren. Det var en ren Herregaards* middag, endda der ingen Vine var og ingen behanskede Tjenere. Men Kalvesteken var ma= keløs; det hjemmebryggede 01 var han næsten blit forfalden til i den Tid han havde været i Bygden. Det var rikt og deiligt, og slet ikke nogen Barnedrik. Tvertimot. Og han fik Trang til at takke den udmærkede Værtinde med et Par Ord, til hvilke ogsaa et Par Bemærkninger i Anledning af Gunnars Tale kunde knyttes.

Han reiste sig og vendte sig smilende mot Brita; hans Øine var fulde af oprigtig Beundring og Velvilje. Da, med det samme han lukket Munden op for at tale, suste en Sten ind gjen=219

nem Vinduet og traf ham i Tindingen. Han segnet om, og Sverre, som sat ved Siden af ham for Enden af Bordet, tok ham op i sine Arme.

Men saaledes var Stenen kommet, at Sverre var blit rammet, om ikke Harald Haave havde reist sig netop i det Øieblik. XII.

CARL.

Kaare var kommet alene hjem til Jul, som han i sit Hjerte havde ønsket. Han havde arbeidet voldsomt den sidste Tid, og tok en Eksamen som han selv var forbauset over. Den var saa god, som man overhodet kunde faa den. Men Tanken paa en Reise og en Jul hjemme sammen med Carl og Mona Lisa var ham saa pinlig, at han bare gik og spekulerte paa, hvordan han skulde slippe fra det, om nu Carl virkelig vilde sætte sin Plan igjennem.

Det var ikke det, at Mona Lisa havde nogen Magt over ham længer; han trodde sig forlængst tryg paa sig selv i saa Maate. Men han havde trukket sig tilbake fra dem, fordi han vilde ut af den enerverende Atmosfære de levet i. Det ustanselige Jag efter kunstige Stemninger, afløst af Slaphet og sort Mismod, trættet ham. De betragtet sig begge som Martyrer, og undertiden syntes han ogsaa de var det, for ingen af dem221

eiet en hel, lykkelig Følelse. I den Tid han selv holdt paa at gli ind i det samme Halvliv, begyndte han at forstaa, hvorfor de altid maatte bedøve sig; det var likesom de havde alle Ung« dommens Længsler, men ikke eiet Evne eller Kraft til at leve ungt og helt; derfor blev Nar« kosen deres frelsende Nirvana. Han havde selv den sidste pinefulde Høst følt, hvorledes de vaakne Stunder begyndte at bli ham kjedsom« melige, og han havde oftere og oftere tyet ind i Mona Lisas stemningsmættede Verden, hvor de saa vidunderlig forstod at trække Glemselens

Slør over Dagens graa Timer.

I Hyblernes behagelige Halvmørke, hvor Øine og hete Hænder mødtes saa trygt paa for« budne eller halvforbudne Veie, hvor man for« stod alt og tilgav alt, hvor man jonglerte saa elegant med de smaa Ord, hvori alle Tidens og Tiders Tanker var krystaliseret, og hvor spirituel Satire pludselig kunde lyse op som smaa staalblaa Flammer i den lumre Luft, der var deres Element. Der trivdes de og vokste fast til sine Pladser som Halvdyrene paa Havets Bund til sine mosgrodde Stene; Dagene var den lange Straf for Kvældens korte Glæde. Og derfor blev deres Dage altid gjort kortere og Kvældene altid længere.

Men Kaare blev aldrig helt revet med; det var tilsidst altid noget som bød hans sunde Natur imot; han var for ny i deres Verden, og222

hans Nerver var ikke slappet af Stimulantser; han var og blev i mange Ting det «Wichelkind» som de andre mildt harcellerte og bar over med. Men han gav dem det glatte Lag igjen og var, som Carl sa, trods alt elsket som ingen anden siden Byron.

Undertiden kunde han bli ganske syk af Længsel efter det levende Liv, for hans Sanser var stærke og vaakne, og han kunde rømme fra dem i Lede ved sig selv og altsammmen; det var i de Tider Eli saa længe maatte vente paa Breve fra ham.

Men for Carl var dette Liv i Aarenes Løp blit naturligt. Hans Nerver var indstillet paa det, og han kunde ikke tænke sig noget andet. Og allikevel arbeidet han, og var heller ingen daarlig Gut. Han havde Hjertelag som faa, og var en Ven man kunde stole paa. Han havde bare aldrig været ung.

Med sit Forhold til Mona Lisa mente han det alvorligt. Han trodde denne Vei var den eneste for dem; de hjalp hinanden at bære Ensomheten, men gjorde sig forøvrigt ingen 11= lusioner. En Dag vilde de vei gaa fra hinanden uten mange Ord, og uten nogen dyp Sorg. Slik var Livet; que faire, que dire.

Allikevel havde han etslags uklar Følelse af at ikke alt var som det skulde være, og inderst inde i hans Samvittighet sat en liten Orm og gnog. Mona Lisa saa selvfølgelig paa det hele223

ganske som han, og ikke bare det; hun var den modige som først kom ham imøte. Og derfor takket han hende. Men trods alt var der noget som sa ham, at der skedde hende Uret; han var ikke rigtig fornøiet med sig selv. Der blev trods hans Overbevisning noget ved dette Liv i det skjulte, som generte ham. Mest for hendes Skyld. De spandt sig trods alt ind i et Væv af Smaaløgn, og hendes Stilling blev ikke bare behagelig. Han følte sig derfor likesom ikke helt ridderlig. Ut af disse Stemninger var det han foreslog Norgesturen — som et lite Offer til Ormen som gnog derinde. Men i et bittert Øieblik sa han til sig selv: egentlig er vei dette Forsøk paa Fusk. Paa at kjøpe sin Sam* vittighet fri — for en Stund.

Mona Lisa havde sagt Ja til Turen efter en Del Betænkning. En Vinter deroppe i Kaares lyse Land vilde hun gjerne se. Bare hun ikke frøs ihjel, og bare hun ikke — Vrøvl. Vilde hun indbilde sig selv, at der var Fare paafærde for hendes Hjerte i hans Nærhet? Hun smilte haanligt til sin egen Tanke. Og hun sa til Carl, at den Tur glædet hun sig til.

Men saa kom Elis Brev. Da Carl havde læst det hjemme paa sin Hybel, hvor Tobaks* røken laa som en lav Uveirshimmel under Lof* tet, krøllethan det forbitret sammen i Haanden; han følte sig som en, hos hvem der er begaat Indbrud. Hans første Tanke var at værge sig.224

Efter dette var der ikke Tale om at reise. Og han satte sig til Skrivebordet og kloret med sin tykke Pen tostre kraftige Linjer, hvori han sa Eli Tak for hendes gode Mening og den ven« lige Indbydelse. Men i Vinter maatte de alli« kevel bli hvor de var — af Hensyn til sine Studier.

Men ikke saa snart var det skrevet, før han rev Papiret over og kastet det i Papirkurven; fuldt saa flot kunde han nu allikevel ikke affeie hende. Hendes Brev viste ialfald, at han ikke var hende likegyldig. Og før han vidste af det, sat han og læste det engang til. Da han saa var fær5 dig, reiste han sig og begyndte at gaa frem og tilbake paa Gulvet. Ja naturligvis. Hun havde selvfølgelig Ret. Det var Knæk i Viljen eller Karakteren. Eller Kjærligheten.

Men hvad saa? Hvem havde sat dem i denne Sæk som de kaldte Livet, hvor de kravlet om i Mørke og fik alle Knækkene? Aah; det hele kjedet ham ubeskrivelig.

Han kastet Brevet paa Bordet, tok den bløte, sorte Filthat og Frakken med det myke, varme For frem under Forhænget i Kroken, klædte hurtig paa sig og gik ut. Nede paa Gaten slog han Kraven op om Ørene, begravet Hæn* derne dypt i de store Lommer og presset Mun* den sammen mot den sure Vind. Huh, man maatte ha en Engletaalmodighet for idethele at leve.225

Da han havde gaat et lite Stykke, mødte han Kaare. De stanset, og Kaare saa paa ham: «Er du syk?» Han var jo indpakket som midt« vinters, og mer end almindelig blek.

«Nei. Men her er saa verdammt koldt.»

«Aa saa. Ta, det er forresten surt; skjønt det er Varmegrader. Skal du nedover?»

«Ja.»

«Saa snur jeg og gaar et Stykke med, saa du ikke fryser fast, mens vi snakker. Jeg vilde bare op og høre om . . . om Mor har skrevet?»

De gik nedover med raske Skridt.

«Ja. Jeg har netop faat Brev.»

«Saa. Og det er naturligvis ingenting iveien for at du ... at dere kan komme?»

«Nei, det er det ikke . . .»

Kaare følte, at han ikke kunde beherske sit Ansigt, og han saa bort.

«— men vi kommer nok neppe afsted.»

«Saa? Og hvorfor ikke?»

«Vi maa læse.»

«Ja det maa man jo altid, men . . .»

«Du vet, Lisa har snart brukt op sine Penge; det gjælder at bli færdig.»

«Ja, det er vei saa. Ja, ja, vi kan jo snakke mer om dette siden; jeg tar denne Vei.»

«Du er ogsaa flittig.»

«Ja endelig. Vil du hilse.»

«Tak.»

15 — Hulda Garborg.226

Saa skiltes de to Barndomsvenner; de havde ingenting mer at si hinanden.

* s*

*

Hos Mona Lisa var det lunt og tæt af Tæp« per. Rummet var lite og indrettet som en diminutiv Salon. Hun sov i det grønne Sofa« hjørne, som var slik indrettet, at Sengklærne kunde puttes ned under Madrasserne om Dagen, og hendes Arbeidsbord var dækket med mang« foldige smaa Gjenstande fra de store Magasiner: Krukker, Staker, Brevpresser i Form af Dyr, Blomsterglas, Fotografier i Ramme, smaa vene« tianske Speil og meget andet.

Over den store Kurvkuffert nede ved Døren laa en flat Pute, dækket af et gammelt farverikt Wienersjal; der havde gjerne Kaare havt sin Plads. Han havde engang for alle valgt den, fordi han kunde faa lidt Luft gjennem den gistne Dør, naar Tobaksrøken og Heten i det lille overfyldte Rum blev ham uutholdelig. Og paa Hylden over Kufferten laa en Cithar, som han ofte spillet paa og sang smaa Viser og Sange til.

En norsk Studie«Kamerat, som undertiden kom derop, lavet den Vits, at Runge sat ved Døren og sitret, mens de andre sat i Sofaen og drak.

«Men hvorfor Fan drikker du ikke,» sa han227

første Gang de var sammen der. «Er du syk? Eller kan du ikke, eller vil du ikke?»

Kaare var vant til disse Spørgsmaal, og han svarte rolig, mens han klunket videre paa Cis tharen: «Jeg vet ikke, om jeg kan, for jeg har aldrig prøvet; men jeg vet ialfald, at jeg ikke vil.»

Og ærtet de ham saa mer for denne ufatte« lige og absolut utilgivelige Skavank hos et ungt dannet Menneske, saa sa han bare: «der, die, das», og slog en skingrende falsk Akkord paa Citharen. Og de opgav ham hovedrystende. Men kunde han ikke drikke, saa kunde han saa meget bedre synge Drikkeviser; han foredrog dem med et Humør og en dramatisk Uhygge, saa de grøsset, og Nordmanden sa: «Er det ikkje Fan til Fyr! Kan dokker sjønne, kor han tar det fra?»

Men Kaare vogtet sig vei for at fortælle nogen om den lille Hemmelighet han havde sammen med et Skogtjern høit oppe i Norge, hvor en drukken Mand havde tumlet ut mellem Vandliljerne en Nat og tat hans Mors Lykke med sig. Hans Holdts sørgelige Saga sat i ham som en Mindelse altid, og han tænkte, at hans Mor da ialfald ikke skulde opleve at se hans Vilje lammet paa den Maate. Og han blev taalt trods «Skavanken,» som jo til syvende og sidst bare skaffet dem lidt Extrafornøielse.

Men nu kom ikke Kaare mer til Mona Lisa, og Citharen stod støvet og urørt paa sin Hylde.228

I Sofahjørnet var anbragt et japansk Mes* singbret paa Fot, og paa det var altid Tobakken, de smaa tyrkiske Kaffekopper og Likørglassene placeret. Det smale, høie Vindu var tæt dæk* ket med Jalusier og tykke Gardiner, og i Sofaen var en broget Mangfoldighet af myke Puter henslængt. Orangegule og grønne, høirøde og tyrkisk mønstrede. Men Væggen bak Sofaen var dækket af et rødstripet romersk Silketæppe af de billige som findes i Alverdens Atelierer. Over dette lille orientalske Interiør af tysk Fabrikat faldt et mat, flatterende Lys fra den defekte Taklampe, som kunstfærdig var draperet med tynd, turkisfarvet Silke, og selv var Mona Lisa stemt ind i Interiøret saa sikkert, at hun virket som vokset ut af det. Hun gled om« kring derinde, sikkert og smidig som den blinde Jordorm i sin Hule, og hendes Farver stod til det hele som Salamanderens til det nedfaldne Løv i høstlige Skoge.

Da Carl kom ind til hende, var Tæpperne trukket for Vinduerne, og Lampen tændt, skjønt det endnu var Dag ute. Hun tok imot ham med venlig Ro, som man tar imot en daglig Gjæst.

«Du fryser?»

«Ach ja, det er en uheldig Stjerne vi er dalet ned paa.»

Han indtok sin Plads i den gamle dype Læ= nestol, hvis Fjære ikke længer eiet Motstands»229

kraft, og hvis slidte Træk gjemtes under et farvet Gjeteskind, mens hun krøp op i sit Sofa« hjørne og trak Benene opunder Kjolen; paa Gulvet var det altid saa koldt. Saa tændte de sine Cigaretter.

Carl vilde ikke vise hende Brevet; han fik tale med hende, la hende forstaa, at han ikke længer tænkte med Glæde paa Reisen. Hun var jo saa klok.

Og han begyndte uten at se op.

«Jeg har faat Brev fra Kaares Mor.»

Hun saa hurtig paa ham, og Læberne slåp Cigaretten midt i et velbehageligt Drag.

«Saa? Og?»

«Vi er velkomne.»

Et eneste lite Sekund havde hver Nerve i hende vært spændt; nu faldt hun sammen, som en spændt Buestreng der

slippes. Rolig satte hun atter Cigaretten mellem Tænderne og myset mot den lille Røksky som steg op fra den.

«Det var venligt af hende.»

«Ja, jeg vidste jo det. Det var bare om der var Plads, og om det ellers passet. Hun siger vi alle kan bo der.»

«Det ogsaa. Men det er vei for meget. Ja, jeg kjender jo ikke Forholdene.»

«Aa, de er ganske rummelige; men meget enkle og naturlige.»

«Naa, saa er det jo godt. Ikke?»

«Jo da. Jo vist.»

/230

Hun blev opmerksom. Det var altsaa allike« vei ikke bare godt. Hun lyttet det ut af hans Stemme og de smaa korte Ord. Men hun saa ikke paa ham. Sa bare let henkastet:

«Skriver hun ellers ingenting? Jeg mener, skriver hun saan ganske — uten nogetslags For« behold?»

«Ja selvfølgelig. Det vil si, hun skriver en hel Del gode og fornuftige Ting, som en gam« mel Veninde naturligvis skal.»

«Saa. Og hvilke gode og fornuftige Ting?»

«Ja, vet du, Lisa; det kan jeg virkelig ikke huske.»

«Har du ikke Brevet med?»

«Nei.»

«Hvorfor ikke?»

«Det faldt mig virkelig ikke ind.»

De røkte en Stund i Taushet.

Da sa Mona Lisa stille, som tænkte hun bare høit:

«Men hvad siger Vikingen? Vet han om Brevet?»

«Ja, jeg traf ham paa Veien nedover. Skulde hilse.»

«Tak. Og — var han begeistret?»

Carl smilte distrait. En liten negativ Løgn var vei tilgivelig, og han fortiet, hvad han selv havde sagt.

«Nei, oprigtig tait; det synes jeg ikke.»

Mona Lisa røkte og saa frem for sig.231

«Hm.»

Carl saa paa hendes Ansigt fra Siden; det var som en lukket Bok, og han forsøkte videre:

«Men det værste er, at . . .»

Han stanset med en grætten Grimace.

«Hvad?»

«At jeg ... at vi vei begge burde læse.»

«Ja, det burde vi vei helst. Særlig jeg. Og oprigtig tait, saa gruer jeg lidt for Reisen. Midt paa Vinteren.»

«Aa, for den Saks Skyld —.»

«Og hvem vet, hvem vet ...»

Hendes Øine blev store og Blikket fjernt og vemodigt.

«Hvad mener du?»

«Nei jeg mener bare, at hvem vet, om man saa blir oplagt til at læse efterpaa.»

«Nei, det er det. Og ihvertfald tar det en kostbar Tid væk.»

«Ja. Altsaa reiser vi ikke.»

«Det vilde være det klokeste.»

«Nu altsaa.» Hun trak paa Skuldrene, «det klokeste skal man jo altid gjøre.»

«Tja.»

Han dampet voldsomt, og de tiet en Stund.

Saa reiste Mona Lisa sig. Cigaretten var utbrændt. Uten at se paa ham sa hun:

«Kaffe? Ikke sandt?»

«Jo tak.»

Og hun gik hen til Bordet, hvor Spiritus«232

apparatet stod, og satte en liten mørkeblaa emal« jeret Kande over Flammen. At låve Kaffe var hendes Specialitet; det blev aldrig betroet til Værtinden, som var lykkelig ved at faa koke sin egen Morgenkaffe paa den uttrukne Grud fra Mona Lisas Kande. For slik Kaffe som «das gnädige Fräulein» kokte! Svart som Blæk og aldrig to Gange paa de samme Bønner.

Da de havde drukket sin Kaffe, satte Carl sig hen til hende i Sofaen og tok hendes Haand.

«Du er saa stille?»

«Jeg er træt.»

«Skal jeg gaa, Mona Lisa?»

Hun nikket.

«Ja, ja; jeg skulde ogsaa prøve at arbeide lidt i Aften.» Han tok Frakken paa. «Vet du, at lille Marie og Heinrich har fundet hinanden?»

«Saa. Ja hvorfor ikke; de er jo begge blonde og barnslige og kan more sig med at gaa i Kirke.»

Hun fulgte ham til Døren, og han kysset hende paa Mund og Øine.

«Du er ikke glad ikvæld, Mona Lisa.»

Hun forsøkte at smile.

«Hm. Er du glad?»

Han kysset hende igjen.

«Jeg elsker dig, Mona Lisa; det er jo Ho« vedsaken; er det ikke?»

Hun nikket; men hendes Haand var saa kold i hans.233

— Da han var gaat, laaste hun Døren og kastet sig hulkende ned i Sofaens Puter. Og det jamret i hende: Ak Carl, Carl; du vet ikke, hvad Kjærlighet er! Du har aldrig elsket mig. Ikke du og ingen anden!

Men hun eiet ikke Kraft til at bryte med ham; de slæpte sig igjennem den mørke, regn» fulde Tid, indtil Kaare skulde reise. Da var de alle igjen sammen en Kvæld i «zum Löwen». Men der var ogsaa en Del andre tilstede, og Kaare og Mona Lisa talte ikke mange Ord med hinanden.

Men hun veg ikke fra den blonde Heinrich von Garnitz' Side; han var hende uundværlig denne Aften, og lille Marie Egerson fra Cali» fornien saa paa dem med store Øine. «Mon Mona Lisa var ond?»

Og Kaare reiste og hørte ikke fra Carl hele Vinteren.

Men nu en Dag i Vaar fik han pludselig et Brev fra ham. Nu vilde han komme til Norge — alene. Tante Eli maatte tilgi det gamle og ikke si nei. Vinteren havde været vanskelig, og han trængte en ordentlig Hvile, før han tok fat paa den afsluttende Vinter ved Universitetet.

Et Par Dage efter Møtet paa Sørli var Kaare og Eli paa Bryggen og mødte ham og førte ham i Triumf til Sørlibakken.

Eli var. glad. Og da hun havde lagt sig den234

Kvæld, syntes hun, at Helene var i Rummet hos hende; hun hvisket uvilkaarlig: «Nu har jeg Gutten din, Helene, og nu slipper jeg ham ikke, før han er frisk og glad.»

For Eli syntes Carl var syk. Han var som en der i mange Aar har sittet i mørkt Fængsel. XIII.

SYNDFLODEN.

eneraldirektøren slåp bedre fra det farlige

Stenkast end nogen i første Øieblik vovet at tro. Men havde Stenen truffet en Centi« meter høiere op, vilde hans Saga vært ute, sa Doktor Hansen, som var blit hentet til Sørli den uhyggelige Kvæld. Nu havde han faat et stygt, men ufarligt Saar, og et Nervechock, som Lægerne var mere ængstelige for. Han trængte ihvertfald en lang Hvile efter Historien.

Men den stakkars Halvidiot, som af Ban* den fra Viken blev skjænket fuld og sendt ivei for at kaste Stenen, var blit fakket paa frisk Gjerning i Sørlihaven, og sat nu bak Laas og Lukke, mens de som havde lokket ham til det, gik fri. Hans Utsagn havde ingenting at si; han var jo Idiot, og desuten drukken. Han var Søn af en Smaabonde og hørte ikke Fabrikkernes Arbeidsstok til. Og man prøvet at faa Ugjerningen over paa Bønderne, siden236

det nu var saa uheldig, at Stenen gik feil og traf Generaldirektøren, og dette satte atter en Masse vondt Blod i Bygden.

Dertil kom, at Selskapets øverste Ledelse under Generaldirektørens Sygdom var betroet den engelske Overingeniør, som i mange Aar havde levet sit isolerte Liv i den vakre engel» ske Villa, som var bygget til ham nede ved Sjøen. Der var flere fremmede Ingeniører ved Anlæggene, og norske Fagfolk følte sig tilside» satte; den norskfødte Generaldirektør var der» for kommen som lidt af en Bølgedæmper. Man haabet jo, at der med ham vilde komme en Vending i Tingene til Fordel for norske Folk og norsk Kapital.

Men der var hittil ingen Forandring skedd, og nu kom det fremmede Element igjen helt i Forgrunden. De norske Ingeniører blev frem» deles gaaende der i sine underordnede Stillin» ger som Tjenere for de fremmede Kolleger. En Streik, mere omfattende og ondartet end nogen af de tidligere man i Aarenes Løp havde op» levet der, havde ogsaa gjort sit til at dæmpe den formelig epidemiske Industribegeistring og Overtroen paa Selskapets Almagt. Saa kom Olav Præstgards uhyggelige Død og Sten» kastningen paa Sørli og øket Uhyggen og Utrygheten, og det var ikke frit for at flere og flere saa smaat begyndte at længes tilbake til de gode, gamle Dage, da man trygt kunde237

færdes paa Landeveiene og fik ha sine Hus og Haver i Fred uten Politi og Blodhunder. Ja uten saa meget som en Laas for Portene. Men især begyndte man at længte efter Arbeidsro og i det hele normale Arbeidsforhold. Byg* dens Bønder led mer og mer under Manglen pan Arbeidshjælp og de stadig stigende Priser paa alt hvad de skulde kjøpe. Der havde vært Rykk med udmærkede Indtægter paa Grund af alle de mange Anlægsarbeider, som slukte Skog og satte Liv i Omsætningen af Gaardenes Produkter; det var sandt. Men nu var der kommet et Atterslag, og for mange viste Opgjøret Tap eller tvilsom Balance. Byen forsynte sig mer og mer med Varer utenfra, og nu sat Bønderne der uten Skog og uten Ar« beidshjælp. Tilsidst var det bare to^tre Mand, som man med Sikkerhet

kunde si havde vun» det paa Spillet. Men de to var da ogsaa blit «grundrike», for de havde solgt Tomter til næsten hele «byen».

Nu gik alle og ventet paa Herredsstyrets Af« gjørelse om Storfossen. Selskapet havde ikke trukket sig tilbake, som mange havde spaadd; det stod ved sit Bud, og Spændingen var stor. Storfossens Besiddelse var nemlig nu allikevel blit Betingelsen for Selskapets vidtgaaende Pia* ner med Regulering af Sirilvas dragene længst oppe i Bygden.

— Nu var Dagen kommet, da det afgjø=238

rende Møte skulde holdes, og der var Nervø« sitet og Uro i Luften.

Kaare forsøkte at late som ingenting; han havde alslags Arbeide fore og var oppe længe før Carl, som nu delte Værelse med ham.

Fra Morgenen af var Veiret vaarligt og varmt med høi Himmel og Sol over Dalen. Carl sat foran det aapne Vindu paa Soveværel« set og saa utover Skogen og Lien med alle Gaardene i Rad bortover, mens han røkte sin Morgencigaret. Blaa Røk steg op fra Piperne i Grænden, og han blev sittende og spekulere paa Røkens Væsen. Han havde aldrig set slik Røk. Den var saa lys og let, steg ret op, for« delte sig og blev til graa, gjennemsigtige Slør, som blev trukket ind i Ætheren af usynlige Hænder. Det var saa underlig at sitte slik og se Røk ovenfra. Han kjendte bare den tætte, sorte Masse som kom væltende ovenfra og la sig over Menneskene som en Mare. Han hu« sket de endeløse graa Fabrikstrøk med Pipe ved Pipe, «Aspargesbedene», og han syntes han kjendte Lugten af de mangeslags Røk dernede. Den stinkende graagule, som kom op af Pipen i tykke tætte Hvirvler, som en Deig, presset ut af en kjæmpemæssig Kværn. Og den lodne sorte, indvendig glødende, som fra et kokende Krater. Eller den melkehvite, gustne, som lug« tet Lik.

Den store Birk ved Hushjørnet, som strakte239

sine Grene helt frem mot det brede Vindu, be« gyndte at grønnes i Topperne, og Oreskogen langs Bækken stod i stærk rødviolet Morgen« glans med smaa blankbrune bristende Knopper. Og mellem Firkanter af grøn Vinterrug laa dampende Jorder, hvor Plogen netop havde gaat, og saa den blaa Røken over det hele. Han havde aldrig før vidst, at Vaaren havde saa mange Farver; han var ganske hypnotiseret af dette Billede derute og kunde ikke lukke Vinduet, som han havde tænkt. Den friske Kjølighet fik ham til at grøsse, men egentlig var den deilig! Han var ikke fuldt saa forfrossen læn« ger, siden Kaare havde faat ham til at fægte. Det var latterlig hvor det hjalp. Ogsaa Ute« livet naturligvis. Her var jo ikke levendes Fred at faa. Ut skulde man i aislags Veir og til alle Tider. Naa ja, for en Stund var det jo ganske morsomt.

Kaare kom og spurgte fort, om han var færdig.

«Jawohl.»

«Men fy, din Gris, vil du la være at søle saa til med Aske, til Mor kommer og skal stelle.»

Og Kaare begyndte at blæse Cigaretasken fra Vindueskarmen ut gjennem Vinduet.

«Aa Omforladelse, Monsieur; men Tante Eli steller da ikke selv?»

«Hæ; ser du ikke at Mor steller her, saa er240

du blind. Har du nongang set en Pike sætte Præstekraver slik mot den gule Væggen og gjøre det saa koselig. Ja for er det ikke pent og koselig her kanske? Du har vei ikke set, at du har Mellemværk paa Lakenet heller du?»

Han lo og skiftet paa sig Arbeidsbluse. Tok saa tykke Støvler paa; han skulde paa Vei« arbeide.

«Jovist er her pent,» sa Carl, og saa for første Gang baade Præstekravene og Mellem« værket.

«Mellemværk høres saa mystisk, ikke sandt?» sa Kaare. «Da jeg var liten, moret jeg mig med at ligge og stikke Fingrene i Hullene og gjøre dem større og større. Unger er fæle. Men sommetider syntes jeg det var blaa Blom« ster paa Lakenet. Det laa over et blaat Tæppe, skjønner du. Se saa. Men du kan ikke bryte Stein i Snip og blaa

Kiær. Skynd dig og ta en af mine Arbeidstrøier paa dig.»

Carl var ganske fortumlet, men gjorde uvil« kaarlig som Kaare sa. Kanske det virkelig var Meningen, at de skulde hjælpe Gutten med det Hullet nedi Veien?

«Javist er det Meningen,» sa Kaare, «hvis du vil? Her er nemlig svinagtig travelt nu om Vaaren. Og saa er det saan en latterlig Historie med det Hullet, ser du. Idethele med denne Veistubben, som ikke er rodelagt. Den er alt« saa paa en Maate privat, skjønner du, men det241

er en hel Del Gaarde som bruker den. Og saa vil ingen være med at gjøre den istand, fordi de ikke kan faa alle som bruker den med. Barnsligt! Men nu vil jeg gjøre istand de værste Dumpene alene. Det er jo en Bagatel.»

«Det skulde da Pokker gjøre,» sa Carl.

«Ja, han eller jeg maa det vist bli,» lo Kaare. «Ja altsaa —»

Saa gik de tre Mand høi med Hakker og Spader og begyndte at arbeide nede i Bakken mot Storveien. Men inden Middag var baade Lars Ekeland og to andre Naboer kommet til. Kaare lo ved sig selv, og snart var det stygge Hul, som Vaarvandet havde gravet, fyldt. Men bare vent, tænkte Kaare. Vi skal snart faa Veien ordentlig veitet og omlagt.

Om Eftermiddagen forsvandt Kaare; han maatte ned til Præstgard en Tur idag. Og han havde Trang til at være alene en Stund, saa han bad ingen gaa med. Hvem vet hvordan Gunnar havde det idag, stakkar. Og saa Liv, som var blit saa blek og sørgmodig dette sidste Aaret!

Det havde trukket op til Uveir utover Da« gen, og Folkene paa Præstgard var samlet om den store Aare i Præstgardskjøkkenet. Jon Præstgard, som var kommet hjem ved Middags« tider, sat ogsaa der sammen med Liv, og de havde lagt et dugeligt Baal paa Aaren, til Mot« vægt mot Uhyggen utenfor.

16 — Hulda Garborg.242

Da Kaare kom, vilde Liv og Jon gaa ind i Stuen med ham; men han bad om at faa bli i Kjøkkenet; det var saa hyggeligt der.

«Gunnar er vei hjemme?»

Jo, han var da det; han var netop gaat ut af Døren.

Per forsøkte sig med lidt Smaamoro, Lars tok frem Redskap og gav sig til at skjæfte en Øks. Men alle tænkte paa det samme, og hvergang Stormen skaket det gamle Hus, krøp de uvilkaarlig nærmere sammen om Ilden. Stor« Anne og Brita sat med sine uundværlige Bun= dinger, alle Hvilestunders Hygge; men Liv havde en Bok i Fanget. Hun havde begyndt at læse; men det vilde ikke gaa. Tankerne gik sine egne Veie.

«Du er doven ikvæld, du Liv,» sa Kaare; han vilde saa gjerne prøve at sprede den tryk« kede Stemning lidt.

Hun smilte.

«Ja, det vert ikkje noko med meg i Dag. Det er so rart i slikt Vér. Men kor vert det av Far?»

«Aa, han kjem vei snart att,» sa Jon; «det er vei sumt han vil sjaa etter i denne Vinden.»

Han begyndte at spørge Kaare om hans Liv og Arbeide i de sidste Aarene, da de ikke havde set hverandre, og fortalte ogsaa et og andet fra sit eget Hjem og Arbeide. Han havde smiet en Laas nu, som han skulde ha Moro af

\243

at syne Kaare. Den var til det store Staburet paa Midtbø. Og den var slik, at bare Nøk* kelen var et lite Karsløft. Indvendig gik den næsten over halve Døren i mangeslags Grener og Blade; men af Grenene vokste Midgards* ormen ut og la sig i lang Bue rundt Kanten af den vældige Plankedør som et traust Beslag.

«Gjør du aldrig to Laaser like?» spurgte Kaare.

Jon smilte: «Nei, det var ingi Moro daa.»

«Men kann du skyna, kor det vert av Far,» sa Liv igjen. Hun begyndte at bli urolig.

«Kann hænde han er gjengen burt til Helge Li og vil høyre koss han trur det gjeng,» sa Per.

«Ja kanhænde det.»

«Men kva trur no du, Kaare?»

Per kunde ikke dy sig længer. «Du veit vei meir um Saki du, enn me andre som sit her?»

Liv saa paa Kaare med store Øine, som søkte at læse Svaret ut af hans Ansigt. Nu var det jo blit saa, at Fossens Skjæbne var Præstgards. Saa trodde ialfald hendes Far; og hun var saa ræd, saa ræd idag.

Men Kaare svarte rolig: «Det gaar nok bra.»

«Meiner du det?» sa Jon alvorlig.

«Ja, det mener jeg.»

Jon nikket saa hjertelig beklemt.

«Gjev det var saa vei. Far trur nok ikkje244

det han, stakkar. Det hev vore mange vonde Dagar for han no, men eg trur mest den ver« ste er idag.»

Kaare saa ned. Han havde selv havt en vanskelig Dag. Ingen kunde vite. Han havde opdaget, at der den sidste Tid var sat en un« derjordisk Agitation af noksaa lumsk Art igang. Navnet Gammelostpartiet var dukket op igjen; og der taltes om at der var Politik med i Spil» let. Et Bondeparti skulde være under Opsei» ling, med Sverre Sørli som Kandidat og Inge» niør Runge og hans Mor som drivende Kræf» ter. Og det Parti havde intet mindre Maal end at knække baade det gamle konservative Høire og Arbeiderpartiet, som nu havde havt Magten ved to Storthingsvalg, saaledes at den gamle Bondebygd Sirildalen nu repræsentertes af en ung byfødt Sagfører.

Man havde ogsaa forsøkt at gjøre det hele til en Pengespekulation.

Men Kaare vilde ikke slippe Tvilen ind paa sig. Og allikevel sat han nu og blev uroligere og uroligere alt eftersom Timerne gik. Egent» lig skulde han nu vært hjemme igjen. Mor var vei ogsaa nervøs, skjønt hun ingenting sa. Men han maatte se Gunnar før han gik.

Da ringte det pludselig paa Telefonen inde i Stuen ved Siden af Kjøkkenet. De kvak alle som om de selv havde faat et elektrisk Støt. Liv sprang ind. Om lidt ropte hun paa Kaare.245

Hans Hjerte begyndte at banke saa vold« somt, at han hørte det. Han trak Pusten dypt, idet han reiste sig; hans Ansigt var hvidt af Sindsbevægelse. Men han tvang sig til at være rolig og gik ind uten altfor stor Hast.

Det var Sverres Stemme.

«Er det Kaare?»

«Ja. Naa? ? De er vei ikke alt færdige?»

«Jo. Fossen er vor.»

«Nei men . . . nei men . . .»

«Carl og Eli er her. Kjem du, naar du hev sagt det med Gunnar?»

«Ja men . . . hvor er du da?»

«Heime. Ta Gunnar med. Og Liv og Jon, er so dei vil.»

Kaares Øine fyldtes af varme Taarer, og han kunde næsten ikke faa et Ord frem.

Liv stod som fastnaglet i Lyset fra den aapne Kjøkkendør og stirret paa ham og lyttet. Kaare strakte uvilkaarlig

en Haand ut mot hende; men hun rørte sig ikke.

Ute i Kjøkkenet var det lydløs Stilhet. Men Jon havde reist sig og gled nærmere Døren.

Kaare sa i Telefonen:

«Ja, Sverre, ja dal Tak, Sverre. Tak, tak. Bare Gunnar kommer. Han er ikke hjemme. Hils Mor og allesammen. Vi kjører opover. Tak. Tak.»

Og han ringte af med et Par korte Sving.246

«Liv! Fossen er vor!» Hun var kommet helt hen til ham uten at vite det.

Men da gled Liv ned paa Stolen ved Tele« fonen og storgraat.

Han bøiet sig ned over hende og tok hen« des Haand: «Aa nei, kjære Liv, graat ikke nu da.»

Men Liv kunde ikke holde op. Og han strøk hende over Haaret, mens han ropte ind i Kjøkkenet saa rolig han kunde: «Jon, Fossen er selvfølgelig vor.»

«Ja eg høyrer det,» sa Jon stille.

«Fossen er vor,» gjentok de rundt Aaren; «Fossen er vor.»

Men Gunnar! Hvor var Gunnar? Og nu reiste de sig alle. Jentene la Bundingen væk, og Mændene gik ut; de maatte finde Gunnar og melde Nyheten.

«Jeg ringer til Helge og spør om han er der,» sa Kaare. «Sverre vilde vi alle skulde komme til Sørli. Du ogsaa, Liv. Saa tørk nu bort de dumme Taarene da.»

Liv smilte saavidt. «Eg græt ikkje heller, men ... aa ja ring etter Far, er du snil.»

Kaare ringte, først til Helge Li, saa til to andre Naboer. Nei; ingen havde set Gunnar. Da vilde Kaare ogsaa ut og lete. Han længtet efter at fortælle Gunnar Nyheten, og han vilde ogsaa gjerne hjemover saa snart som mulig.

«Daa gjeng eg med,» sa Liv.247

«Nei da, Liv; det er saa fælt Veir. Du er da vei ikke ængstelig? Det er jo lyse Dagen endda, og Gunnar er naturligvis ikke langt unda.»

«Ja det er det same; eg gjeng med.»

Hun sa det saa bestemt, at Kaare gav sig.

«Ja, da skal du ta min Regnfrak paa dig. Se her.»

Og han trak Frakken paa hende, slog Hæt* ten over hendes Hode og knyttet Baandene under Haken.

«Saa. Nu er du i fuld Sjø hyre. Men du aner ikke, hvor rar du er!»

Liv hørte ikke paa ham. Hun sprang ut foran dem alle og hen til en liten Gaard, som ikke havde Telefon, men hvor Gunnar af og til pleiet være. Han havde en Jevnaldring og Skolekamerat der; og de havde holdt sam= men i alle Aar; Liv trodde, at idag var han netop gaat dit. Kaare gik til en anden Gaard i Grænden, lidt længer borte, mens Jon og Drengene tok Turer rundt paa Eiendommen.

Da Liv kom tilbake, mødte hun Kaare paa Tunet. Ingen af dem havde fundet Gunnar. Og Liv sa hurtig: «Me maa sjaa um Baaten er burte.» Hun havde tænkt paa det, mens hun sprang hjemover.

«Aa nei da, Liv; vær nu ikke saa nervøs; han er ikke reist ut med Baat nu i dette Veiret. Baatene er da vist ikke engang sat248

paa Vandet, saa stor og strid som Elven er endnu; det er jo Isgang ovenfor.»

Jo, Baatene var sat ut; men endnu havde ingen brukt dem. Og Liv satte paa Sprang nedover Bakken, saa han næsten havde van> skelig for at følge hende.

Den ene Baaten var borte. Uvilkaarlig tok de hverandre i Haanden og stemmet Ryggene motVinden, mens de stirret utover mot Holmen.

Da ropte Liv: «Eg ser han! Kom, Kaare!»

Og Kaare saa en Mand gaa i Ring derute som om han ledte efter noget. Orekrattet om Stranden var endnu bladløst, og de kunde se det høstpløiede Jorde med blanke hvitgraa Vandpytter i Furene, og det upløiede Eng* stykke bakenfor lysende af gule, fjorgamle Straastubber. Derute gik Gunnar.

Uten at betænke sig sprang Kaare ut i den gistne Pram og hjalp Liv efter. Elven gik strid og styg ovenfor, og Vaarflommen gjorde Strømmen stærk mellem Holmerne, hvor det ellers var nogenlunde let at komme frem. Kaare saa det, men sa til sig selv, at kunde Gunnar greie det, saa kunde vei han ogsaa.

Det begyndte at skumre, og Livs Øine hang ved Kaare. Han tok i saa Sveden sprang frem paa hans Pande for at holde Prammen op mot Strømmen.

«Greier du det, Kaare?»

Han smilte og nikket. Javist greide han det.249

«Skal eg ikkje ta den eine Aari?»

«Nei; sit bare stille, Liv. Rør dig ikke. Strømmen er stærk her, men vi er straks over.»

Og Liv sat urørlig og holdt sig i Baatkan« ten. Aldrig havde hun vidst, at Sirilla kunde være saa svær at komme over. Og saa svart og styg.

Men ute paa Holmen gik Gunnar som en Fredløs uten Rast og Ro, gjennemvaat og gjen= nempisket af Stormen.

Han havde sittet i Kjøkkenet med de andre og hørt Regnet piske mot Ruterne og Stormen skake de ældgamle Eketrær utenfor, indtil han ikke længer orket at se Mennesker omkring sig. Det var Syndfloden som kom! Syndflo« den, som skulde begrave ham selv og Gaarden og alt det som hans var. Syndfloden, som Vor» herre sendte for Menneskenes Ondskaps Skyld. Og han saa for sig hvorledes Vandet dernede begyndte at stige og stige, langsomt og sikkert. Først over Holmerne derute, saa opover Åkrene og Engene og Skogen! Og det steg og steg til det naadde Husenes Grundmur og de høie« ste Trær nedenfor bare havde Kronen over Vandet.

Da stod han op og gik ut som i Ørske. Vandret rastløs omkring paa Gaarden, ind i alle Uthusene og ut igjen. Og tilsidst var det som han maatte ut paa Slaatteholmen, før den begyndte at synke. Derute havde han ønsket250

at bli gravlagt en Gang, og ikke i den frem» mede Jord nede i Viken. Og han gik til Elven og satte Baaten ut. Det var mange Aar siden Vaarflommen havde været saa strid og Vandet staat saa høit paa Slaatteholmen. Trærne ved Stranden stod langt ute i det iskolde Vand og skalv i de hvasse Vindtak. Og det suste og hven, buldret og braket som ute paa selve Stor» havet, der Gunnar havde været med paa Fiske i sin Ungdom. I Nord var det endnu Is som slet sig løs og drev i Flak nedover, og somme» tider blev Regnet til vældige Hagelskurer.

Syndfloden! Syndfloden!

Gunnar havde stemt Føtterne mot Tvertræet i Baatens Bund og rodd som for Livet.

Der kom Kastevinde ned fra Fjeldene, og over Bræen drev Sneen i vild Dans som Midt» vinters Tider. Fingertupperne frøs stive, men han kjendte det ikke, og agtet ikke Regnet som randt hem nedover Ryggen.

Da han endelig kom ind mellem Trærne paa Stranden, steg han ut i Vandet og drog Baaten paa Land; gik saa bøiet og tung indover i det vaate fjorgamle Græs og den dype nypløiede Jord. Gik først rundt Laaven, hvor den gamle Apal stod og spriket med svarte, krokete Grener. Og han gik rundt Stenrøsen og tænkte paa dem som havde ryddet herute og lagt Sten paa Sten i Røsen, den ene ovenpaa den anden, Mand efter Mand, til Holmen laa der som en251

Have. Og han syntes likesom de maatte vaake og vente idag de ogsaa, under Torven der de laa.

Han begyndte at reise op en Houg med Hesjestaur som var revet overende af Stormen. Saa tok han Pinden ut af Hængslet paa Laave* døren og saa ind. Der var tomt og mørkt derinde. Men gjennem de gistne Vægge skar Vinden sig hylende og hvislende ind og drev en Sky af Høifrø og Støv i hans Ansigt. Han skyndte sig ut og stængte.

Men da han gik nedover Laavebroen, stan* set han pludselig forfærdet. Han hørte et Rop. Eller var det bare et Dyr, som skrek?

Da ropte det igjen.

Han vendte sig mot Lyden og saa tø mørke Skikkelser i Sprang indover.

I næste Øieblik havde han Liv om Halsen, og hun sa mellem Taarer og Smil: «Far,Fossen er ikkje seid!»

«Kva er det du segjer, Baan?»

«Ja, Gunnar, naa er det allright,» sa Kaare. Gunnar gjorde sig lempelig løs fra det uvante og uventede Favntag. Saa overgiven havde Liv aldrig tedd sig siden hun var en Jentunge. Og han satte sig ende ned paa Laavebroens glatte, vaate Tømmerstokker. Han blev med en Gang saa forunderlig rar i alle Lemmer; Benene vilde ikke bære ham.

«Saa Fossen er ikkje seid» — Stemmen brast,252

han gjemte Ansigtet i Hænderne. Det var som han saa Præstgard stige ny og grøn op af Van« det, og han hvisket:

«Gud velsigne dykk, Baan!»

Men Kaare og Liv tænkte den samme Tanke.

«Kom, Far,» sa Liv, «du er so vaat og kald.» De tok hans Hænder og hjalp ham op.

Han reiste sig uten at svare.

«Vi maa skynde os, Gunnar,» sa Kaare. «Liv er dyvaat og fryser. Og det blir mørkt.»

Da rettet Gunnar sig som en Ungdom og saa for første Gang paa dem.

«Men koss kom de hit, Baan?»

«I Praamen,» sa Liv; «Kaare sleit hardt og no er han vaat; for eg hev Frakken hans. Kom!»

«Hm,» sa Gunnar og saa paa Kaare; «greide du aa koma over med den Praamen no, so er du meir til Kar end eg vidste.»

Men till ake rodde to Mand med to Par Aarer i den store Baaten. Og Liv sat og saa paa dem; havde ikke trodd det var muligt paa Jorden at bli saa glad som hun nu var.

Kaare bar ikke frem Sverres Bud om at Gunnar og Liv skulde være med til Sørli; de trængte nok begge at være i Ro den Kvæld.253

Men om en Stund kjørte han selv opover, med Per som Skydskar. Og Munden stod ikke paa Per hele Veien. «No er eg som eg var tjuge Aar og hadde flidd meg og skulde paa Friing,» sa han, da de skiltes.

Men paa Sørli blev Kaare modtat med aapne Arme, og det blev sent før de kom derfra den Kvæld. XIV.

UNDER BRÆEN.

Det var igjen Sommer over Sirildalen. Folk var flyttet til Sæters, og det var stille paa Gaardene.

Sverre, Carl og Kaare havde ligget i Telt oppe ved Fossen i flere Uker; Forarbeiderne til Anlæggene deroppe var alt saa smaat begyndt, saa det var ikke bare Ferieliv, om de end havde god Tid baade til Fiske og Fotturer endnu. Det var en Herlighet at være deroppe efter den urolige Vaar, og de var alle blit som nye Men« nesker.

Teltet laa lunt i tætte Furuskogen; men Dag og Nat hørte de Fossen dure, og saa den lysende Bræ over sine

Hoder. Deroppe fra kom de vældige Vandmasser, som nu skulde bringe Lys og Arbeidskraft i Dalen.

Carl blev den første Tid deroppe overfaldt af en dyp Melankoli, saa han maatte reise ned til Bygden igjen; men han kom snart tilbake;255

det var likesom noget drog ham opover igjen; han simpelthen længtet. Nu havde han været der fjorten Dage i Ro og begyndte at føie et Velvære, som var ham ganske nyt. Holdt det paa slik, endte det gjerne med, at han blev like* saa barnslig og latterlig lykkelig som Kaare. «Jeg formelig kjender, hvordan jeg for hver Dag glir nedover mot Dyrestadiet igjen,» sa han.

«Saa? Aassen liker du det da,» ærtet Kaare.

«Jo, det er naturligvis ganske behagelig. Det er jo overhodet en Ulykke, at vi engang kom ut af det; et uheldigere Stadium end vort nu* værende kan ikke godt tænkes.»

«Saa?»

«Nei selvfølgelig. Vi er jo hverken Fugl eller Fisk, hverken Dyr eller Aand. Den bru* tale Appetit man faar heroppe, er næsten det værste. Da vi kom fra Sæteren sidst med den hvite Osten, havde jeg formelig Trang til at gripe den med Klørne og hugge Tænderne i den »

«Aa fy, aa fy,» sa Kaare; «du blir snart farlig.»

Og nu greide han endelig at sanke Kvist og Kongler til Baalet næsten likesaa godt som de andre.

De havde hver sin «Veddag»; men i Begyn* delsen kom Carl hjem med nogen smaa Kvister i Haanden, ganske opgit og ulykkelig; han havde ikke faat gjort andet end sætte paa sig256

Lorgnetten igjen ustanselig; Snoren var hele Tiden kommet borti Kvister og Busker.

«Put Lorgnetten i Lommen, mens du sanker,» sa Kaare. Men Carl blæste haanligt af hans Uforstand. Uten Lorgnet var han jo ganske blind. Men han forsøkte det allikevel. Til at begynde med snublet og faldt han hvert Øieblik; men efterhvert var det som det vokste Øine ut paa Fingrene og allesteder, saa han sandelig næsten trodde han saa med hele Kroppen; det var et rent Mirakel. Men da han mærket, at han ogsaa saa bedre med Øinene end før, blev han ræd: det var ganske tydelig Vildmanden som holdt paa at krype ut og kvæle Kulturmens nesket i ham. Og de havde megen Moro i An« ledning af Vildmanden. Ret som det var, maatte Kaare forhøre sig, om ikke Snohalen begyndte at vokse ut, eller om Lysten til at klatre i Trær begyndte at indfinde sig.

Men Carl befandt sig bedre og bedre.

Kaare havde arbeidet vældigt utover Vaaren, og Sverre ikke mindre. Nu havde de ogsaa havt den Glæde, at Bygden havde kjøpt en stor Skogstrækning og et Par Gaarde ved Si« rilla, som i sin Tid var solgt paa Spekulation, og hvis Eiere ikke ønsket dem tilbake. Men det som for Øieblikket optok dem mest, var Underhandlingerne om Præstgard. Det gjaldt at skaffe Gunnar Gaarden tilbake, og der var mange som vilde hjælpe til med det, naar den257

bare blev at faa. Og det haabet man nu sikkert, for Polypen, som laa nede i Sirilosen og havde strakt sine Sugearme længer og længer op gjennem Dalen, begyndte ganske tydelig at skrumpe sam« men og trække de længste Fangarme langsomt tilbake.

Samtidig begyndte ogsaa Folket i Bygden at gni Troldsalven ut af Øinene og arbeide sig frem i Dagen igjen. Ut af Hildringen og Synkver» vingen. Humøret blev jevnere, og man fik efterhvert lidt af den gamle Selvtillid igjen; Vil» jerne vaagnet og Lammelsen fortok sig som efter en farlig Farang, og der var mange Tegn som tydet paa, at Folket mer og mer fik Lyst til at gi Bygden sine gamle Grænser tilbake. Og det var likesom alle Øine nu var vendt mot Kaare Runge; han var en Kraft, som var vokset op midt iblandt dem, en Kraft som de instinkt» mæssig følte var at en anden Verden end Harald Haaves; denne Mand, som de ikke længer forstod.

Men Kaare gik deroppe under Bræen de straalende Solskinsdage og lyse Forsommernætter og kunde næsten ikke

«styre sit unge Mod.» Det var ikke det Arbeide, som nu syntes ham for svært; det var ham en naturlig og selvføl» gelig Ting, at det var ham som skulde klare alle Vanskeligheter.

Selv Carl blev tilslut smittet af hans Iver, og begyndte ordentlig at bli spændt paa Utvik» lingen i denne lille Fjeldbygd høit oppe under

Nordpolen, hvor han nærmest havde trodd, at man laa i Hi om Vinteren og levet sorgløst som Liljerne paa Marken om Sommeren.

En Dag talte han med Eli om dette, og sa at han næsten kunde ønske at bli Vinteren over og se paa Tingene.

«Ja kan du ikke det,» sa Eli.

«Desværre;» han rystet paa Hodet.

«Saa kom igjen. Ta din Mors Stue paa Odel; den blir allikevel ledig nu, naar Præsten og Fru Bøhme faar sit nye Hus færdig.» Hun maatte forklare ham hvad Odel var, og det moret ham, at han nu likesom var norsk «Odelsgut».

«Men alvorlig tait; kan jeg da virkelig faa kjøpe den?»

Han saa spændt paa hende.

«Ja, det kan du. Og billig. Fordi du er Odelsgut altsaa.» Hun smilte muntert og la til med et lite Nik: «Tænk alvorlig paa det.»

«Ja vet du hvad, Tante Eli; det var sande« lig noget at tænke paa. Man skal jo ha et Sted at dø!»

«Naah, saa let slipper du ikke. Først faar du værsgod leve, for Livet er Dødens Pris, vet du. Og du finder ikke et Sted paa Jorden, hvor der er saa godt at leve som her, — naar du altsaa ikke selv har et Hjem. Reis hvor i Verden du vil, til de besungne Lande, hvor Solen brænder alting bart i de lange Somre; hvor259

Barn fødes gamle; hvor Dyrene gaar i glohet Sand og spiser tørt, gult Straa; eller til alle de pragtfulde Steder, hvor to Trediedele af Men« neskene bor i soliøse Huler; har du først lært Sirildalen at kjende, vil dine Tanker altid gaa tilbake hit, og du vil se den for dig som et lite jordisk Paradis. Tro du mig.»

Carl maatte smile.

«Ja, jeg tror dig. Her er godt at være. Ogsaa mindre ensomt end man skulde tro. Man er ensommere i de store Byer. Men saa hen« rykt over Livet som du, Tante Eli, det kan jeg nok aldrig bli. Jeg har jo altid tænkt mig, at skulde jeg leve, saa maatte det ialfald være midt i Verdens Centrum.»

«Ak, Carl, Verdens Centrum er der hvor vi selv er; om det er paa Galhøipiggen eller «Unter den Linden», er ganske det samme. Du snakker om at dø; — aa nei, min Ven, først denne Verden, saa Nirvana. Man faar ikke noget for intet.»

«Hm. Du er jo igrunden trods alt Pessi« mist, du ogsaa, Tante Eli.»

«Ja, hvem er ikke det igrunden. Men jeg synes, at enten faar man dø, eller ogsaa faar man overvinde sin Pessimisme.»

Carl trak paa Skuldrene; Eli fortsatte:

«Ja for Livet er jo tilsidst bare en Kamp for at overvinde Døden, og Pessimisme betyr jo ikke andet end Bevidstheten om at man kommer260

til at ligge under i den Kampen. Men man gir sig da ikke, saa længe Sola skinner og man kan føre en proper Næve, som Kaare siger.»

«Ak, hvor jeg misunder dig, Tante Eli.»

«Aa Sludder; du som er ung! Hvad skulde du misunde mig? At jeg ikke længter efter Nirvana?»

«Ja for Eksempel?»

«Nei du; det gjør jeg ikke. Jeg synes Livet er herligt trods alt.»

«Du er famos, Tante Eli. Hvad skal jeg gjøre for at komme saa langt?»

«Ta fat paa Livet! Find dig et Sted hvor du kan leve, istedetfor at spekulere paa, hvor du mest passende kan dø.»

Han smilte lysere end han havde gjort paa længe.

«Ja, saa faar du la mig faa Mors Stue at leve lidt i først da; vil du?»

«Det vil jeg, Carl. Altsaa abgemacht?»

Hun rakte ham Haanden, og han tok den og kysset den ærbødig. «Tak», sa han stille.

Saa sprang han pludselig op:

«Men det maa jeg straks fortælle Kaare!»

Men fra den Dag blev Stuen hans Hoved* interesse, og Kaare og Sverre maatte jevnlig se paa Tegningen til store og smaa Forandringer ved den, og høre paa hans Planer om Anlæg af en liten Have med saanne Ting som kom igjen af sig selv hvert Aar; for det blev jo bare261

i Ferien han kunde være der — hvis da ikke hans Arbeide blev af den Art, at han kunde ta det med sig op af og til. I alle Tilfælde vilde han da ha et Bibliothek. Og saa maatte der naturligvis lægges ind Elektricitet.

«Se se, nu blir jo du ogsaa Jordbeboer,» smilte Kaare.

— Tidt og ofte havde de Besøk i Teltet. Mest fra Sørli og Sørlibakken eller fra Præstgards« sæteren, som bare laa et Par Kilometer borte fra Fossen. Og naar det var Smør* eller Mel* kemangel, maatte Kaare og Carl «til Sæters» og proviantere. Men naar Carl fik Fløte at drikke eller frisk lyserød Fjeldørret, stekt i Rømme, at spise, sa han som i Barndommen: «Norwegen ist mir das liebste Land!» Men ellers følte han sig mer og mer tilovers paa Sæteren, for Liv saa og hørte ikke andre end Kaare, og Kaare gik i Hælene paa hende, mens hun stelte, ut og ind, ind og ut; bar Ved og var idethele som hjemme. Carl var likefrem jaloux, og en Lørdag de skulde afsted efter Melk, sa han: «Idag gaar jeg paa en anden Sæter.»

«Aa ja, gjør det, er du snil,» sa Kaare skøier« agtig, og sprang afsted alene.

Da Gunnar den Kvæld stod paa Volden og saa Kaare komme i fuldt Sprang, sa han med et lurt Smil: «Ikveld maa Kaare vera tyrst paa Mjølk; for no dansar han i Motbakken uppyvi.»

Liv lot som hun ikke hørte. Men hun262

havde mest Lyst til at danse nedover og møte ham som kom.

Sæteren laa som en Huldreheim oppi Lien med smaa graa Tømmerhus paa en grøn Vold som lyste lang Vei i den mørke Furuskogen. Men et Stenkast ovenfor begyndte det lyse Bælte af Løvskog med Kronglebirk og graat Siljekrat, som dannet Overgangen til Høifjeldets Lyng« og Mosevidder.

Da Liv den Kvæld gik opover for at møte Buskapen, var Kaare med. Og Skogens Trold« dom fanget dem, saa de syntes de var alene i Verden. De havde fjaset og holdt Leven med alle Ting nede paa Sæteren, saa Gunnar tilsidst havde sagt, at han vist maatte tjore dem hver for sig snart; men da de pludselig blev alene heroppe i Skogen, blev de forlegne og alvorlige.

Liv begyndte at snakke om Præstgard. Spurgte Kaare, hvordan han trodde det gik. Han for« stod, at hun nok altid gik og tænkte paa det. Endnu gik Gunnar der som Forpagter; men han var rolig nu; for han var likesom viss paa, at det snart maatte bli en Forandring i det. Selskapet havde jo ikke længer Bruk for Gaar« den. Og en Utvei til Penger syntes han nu tro det maatte bli. Eli og Præsten Holdt havde jo sagt sig villige til at støtte og likesaa Brita Sørli. Liv var klok og tok alting roligt og for« nuftigt; men Far og Heimegarden laa hende altid paa Hjerte, og

helt glad kunde hun ikke263

være før alt igjen var som før. Kaare kunde ikke tænke sig noget mere rørende end denne Kjærlighet til Faren. Et eneste Aar havde hun vært borte fra Bygden paa en Amtskole; ellers faldt det hende aldrig ind, at ikke hendes Liv skulde være knyttet til Hjemmet saa længe han levet. Hun var som en Hjemmets Fe; han havde aldrig set nogen som hende. Det var likesom saa straalende lyst og tryg om* kring hende; hun lignet en Blomst, som altid havde staat i Sol; og naar han var sammen med hende, var det saa let at tænke gode Tanker. «Jeg blir saa snil, naar jeg er sammen med dig,» sa han undertiden. Men da lo hun og sa, at saa burde han være meget mere sammen med hende end han var; for hun havde opdaget, at han var et stort Trold. Men hvad hun mente med det, vilde hun ikke ut med.

Nu var han glad, fordi hun begyndte at snakke om Præstgard. Men det var allikevel ikke frit for at han fik lidt Hjerteklap.

«Jo, Liv,» sa han; «jeg tror at Præstgard blir at faa nu.»

«Trur du?» Hun saa glad op paa ham; men straks drog der igjen mørke Skyer over hendes Ansigt. «Men han vert vei urimeleg dyr no?»

«Ikke saa rent urimelig, tror jeg; den er jo blit overflødig for Selskapet nu, ser du; jeg tænker igrunden de gjerne vil bli kvit den. Men264

de skal naturligvis være kostbare, naar de for« staar der er flere om Budet.»

Liv saa hurtig op.

«Ja men — er det — det daa?»

«Nei jeg vet ikke, men. Ja, det er altsaa en som har spurgt noksaa ofte paa den i det sidste.»

«Aa? Og det er kanske ein som kann be* tale meir enn me.»

«Aa nei, det vet jeg ikke; men han vil svært gjerne ha den.» «So ?»

Kaare saa, at hendes Øine blev vaate, og en dyp Rødme bredte sig over hendes Hals og Ansigt, som om hun kjæmpet med en voldsom Sindsbevægelse.

Da kunde han ikke mer. Han stanset og tok hendes ene Haand med begge sine og sa inderlig: «Aa nei, Liv; det er bare mig, som saa gjerne vil ha den til dig! Men det værste er, at ... at jeg vil ha dig ogsaa! Og det vil du vei ikke? Vil du vei, Liv?»

Han havde tænkt at si noget ganske andet; men han glemte det altsammen, og han stod bare og klemte hendes Haand saa det sved.

Hun bøiet Hodet dypt, dypt ned og kunde ikke faa frem et Ord. Men da tok han hende ind til sig: «Liv! Svar mig. Vil du?»

Hun smilte gjennem blanke Taarer og sa: «Eg skal tenkje paa det.»265

«Aa, fy dig! Men tænk ikke for længe da! Du?»

Men Liv smøg sig ind til ham: «Nei, no hev eg tenkt,» hvisket hun og gjemte sit blus« sende Ansigt tæt, tæt inde i hans Arme.

«Aa, du rare, kjære, deilige Jenta mi!»

Lidt senere sat de Haand i Haand paa en Sten ovenfor Skogen og saa ut over Dalen. Og de betrodde hinanden saa mange smaa og store Ting.

«Uf, vet du, Liv, at jeg har vært rent sint paa alle disse lykkelige Lørdagsfrierne, som kom opover efter endt Arbeide, pyntede og glade for at finde hver sin. Hvorfor kunde ikke jeg ogsaa faa Lov at gaa glad og pyntet til min? Men jeg var likesom ikke værdig, jeg, Halvfan* ten som jeg var.»

«Aa du,» sa Liv; «eg veit ei som hadde vorte glad, um du var komen.»

Og hun fik mange, mange Kys til Tak; og han fortsatte med dæmpet Stemme:

«Jeg syntes det maatte være saa deiligt at gaa op gjennem Lien slik en lys Sommerkvæld, og vite at der var en som vaaket og ventet. Og saa komme ind i den nydelige Stuen, hvor Gulvet var strødd med Ener, og Glørne endnu lyste paa Aaren, og saa finde — dig der!»

Han sat og holdt hende fast ind til sig, og hun hørte paa ham som i Drøm.

«Ha dig saan som en liten herlig Hemme*266

lighet oppi i Skogen, og allikevel trygt og sik» kert for Alverden! Aa Liv, jeg er saa glad i dig, saa glad i dig!»

«Aa nei,» sa Liv pludselig; «der høyrer eg Bjølla. Hev du set so gale; me gløymer daa reint, kva me gjeng etter.»

«Ikke jeg,» sa Kaare, «for jeg gik efter dig; og naar jeg ikke har glemt dig hittil, saa glem» mer jeg dig vist ikke herefter heller — tror jeg da. End du? Sig om du glemmer mig da? Du?»

«Ja daa, eg gløymer deg vist snart — trur eg daa!»

«Det skal du faa betale.»

Men Liv rømte leende op paa en stor Sten, hvor hun gav sig til at lokke paa Kuene med høi, klar Stemme; det lød som hun sang en Jubelhymne mot den kveldrøde Sol, som svøpte Skogen og Vidden og hende ind i gylden Even» tyrglans.

Kaare stod som i Fortryllelse og saa paa al denne Herlighet. Men tilsidst stanset hans Blik ved Bræen der øverst oppe mot Himmelbrynet. Purpurfarvede, guldbræmmede Skyer speilet sig i dens evige, hvite Renhet, og der stod som et Flammehav omkring Kvaseggens Klo.

Da husket han den Dagen paa Slaatteholmen for tre Aar siden, da han for første Gang be» vidst saa Bræens Vælde og Herlighet, og uvil» kaarlig havde tænkt, at jo nærmere han var den, jo lykkeligere vilde han være.267

Nu var han naadd saa høit op i dens Glans, at den kastet Gjenskin over alt det han elsket paa Jorden; og lykkeligere end han nu var,

kunde ikke Menneske bli.

«

Hver Lørdag kom gjerne Eli med Post og Delikatesser fra Bygden. Ikvæld var det blit sent, for Dagene var travle, og først da Kuene stod paa Baasen, kom hun træt og varm opover Bakkene med sin Rypesæk paa Ryggen. Hun saa sig om paa Sætervolden; men alt var stille og fredeligt. Ikke Tegn til Mennesker, andet end at det røk fra Eldhuspipen. Hun gik der« bort og kikket ind. Jo, der stod Brita og stam« pet Lørdagsgrøten, som danset fet og gul om Tvaren.

Eli hilste og tok Rypesækken af. «Det er godt du har sat Rømmegrøten over, Brita, for her kommer en som er sulten, kan du tro.»

Saa spurgte hun efter Gunnar og Liv, og fik vite, at Liv var i Fjøset og hjalp Anne at melke, og at Gunnar var gaat ut med Kaare.

«Naa; er han her ?»

Jo, han var da det- Eli blev ellers ikke overrasket; for i det senere var han nok en hyppig Gjæst her.

Da hun havde hvilt lidt og faat et Glas Melk, gik hun henover mot Fjøset. Det var268

saa stille derinde; bare lidt Rasling i en Lænke af og til.

Hun gik ind i den halvmørke Gang; derfra havde hun Utsigt ind i det gamle Tømmerfjøs gjennem den aapne Dør. Væggene var varmt brune, som Vægger af retteligt godt Tømmer blir med Aarene, og gjennem Gluggen paa

Bak« vækken faldt et dæmpet grønligt Lys ind. I Begyndelsen kunde hun næsten ikke se noget derinde; men da hun havde vænnet sig til Halvmørket, saa hun Anne og Liv paa smaa låve Krakker i fuldt Arbeide med Melkningen. De støttet Panden mot Koens Lænd, og de kraftige Melkestraaler sprang som smaa muntre Fontæner ned i de hvitskurte Trækar. En tri« velig, tolvaarsgammel Gjætergut med tæt, lys Lug ned i Panden under en liten rund Filthat gik i Forveien og vasket Spenerne i koldt Vand, alvorlig og høitidelig som en Præst i sin Gjer« ning. Eli syntes aldrig hun hadde set et saa vakkert og rørende Billede af Fred og Velstand.

Hun vilde ikke forstyrre, men satte sig taus paa en Stamp ute i Gangen og hengav sig til Hvilen og den forunderlige Stemning omkring hende.

Men saa kom hun til at skrangle lidt i en Bytte som stod der, og Liv saa op, smilte og bøiet sig igjen over sit Arbeide. Hun var glad, at ikke Eli kunde se hendes Ansigt, for det blev som det dryppende Blod idetsamme.269

Anne saa ogsaa ut, men fortrak ikke en Mine; ingen og ingenting maatte forstyrre Melk« ningen; det var likesom Dagens hellige Hand« ling. Hun havde vært paa Præstgardsæteren i 40 Somre, og hun vidste intet Sted, hvor det var saa godt at være. «Det er den Staden eg held kjerast av alle,» sa hun altid. Og de to der« inde flyttet sig fra Baas til Baas, bad Dyrene «Gi Rom» og tok ikke mere Notis af Eli, før de var færdige.

Men før de sidste Dyr var melket, kom Kaare. Han bøiet sig i den låve Dør og nik« ket. Eli vinket; han maatte se paa dette Bil« lede, og hun hvisket: «Er det ikke vakkert.»

Han nikket og satte sig hos hende.

Han var blit saa mandig og kraftig denne Sommer; Huden indianerbrun og Øinene straa« lende som aldrig før. Eli saa paa ham og la sin Haand paa hans Knæ.

«Det var hyggeligt, at jeg traf dig her. Jeg var ellers kommet til Fossen imorgen.»

«Du vet det er Lørdagskvælden,» sa Kaare smilende.

Men saa kom Liv og Anne med Melken, og Kaare sprang op for at hjælpe dem med den tunge Amber.

*

Ved Bordet blev Posten aapnet,- der var blandt andet et Brev til Kaare fra Sagfører270

Gulliksen. Præstgard var nu at faa. Og han kunde desuten fortælle, at der med det første forestod Forandringer i Viken, da Generaldirek« tøren kom til at reise straks for at starte et nyt Millionanlæg i en ensom Fjordbygd i Nord« land, «en Bygd med ubegrænsede Muligheter.»

Kaare smilte.

«Hm. Forsøksdyrene her i Sirildalen var altsaa for seiglivete. Selskapet begynder at bli kjed af os.»

Men det om Præstgard vilde han først si Gunnar alene.

Og det blev en lang Samtale de to Mænd havde efter Maten den Kvælden; men da de var færdige, kom Kaare ut til sin Mor, som sat alene paa Trappen utenfor, og fortalte hende alt.

Men Eli sa rolig: «Det vidste jeg jo, Kaare. Og nu er jeg glad, kan du tro.»

«Ja, det kan du tro jeg er ogsaa,» sa Kaare. «Men, du Mor, — jeg vil gifte mig med en eneste Gang; Livet er saa forfærdelig kort, du!»

Eli smilte imot ham.

«Ja, ja; det kommer an paa Liv da. Og Gunnar. Liv skal naturligvis ha vævet baade Lin og Uld og ordnet baade et og andet; Lin« akeren ligger som et himmelblaat Tæppe over Præstgardjordet iaar, og alting staar likesom og lager til Gjæstebud dernede.»

«Men tror du ikke alt det kunde gjøres271

siden, Mor; alvorlig tait: kan du ikke snakke lidt med Liv om det.»

Og Eli lovet at snakke med Liv, mens hun tænkte, at det var da godt hun endnu kunde brukes til noget. Bitte lite Gran jaloux var hun jo i sit Hjerte. Men ikke noget bedre vidste hun i Verden at ønske ham. Og den Kvæld sa hun et Ord, som ikke paa tyve Aar var kommet over hendes Læber. Det var da hun sa Godnat til Kaare. Hun la sin Kind mot hans Haand og hvisket: «Nu er jeg lykkelig, Kaare!»

* s

*

— Ut paa Natten kom Kaare listende ind i Teltet ved Fossen; Sverre laa vaaken og ventet.

«Du hev nok vore rigtig paa Laurdagsfriing ikveld,» sa han, «no heldt eg paa aa skulde gaa paa Leiting etter deg.»

«Snu dig til Væggen og ti stille, Sverre,» sa Kaare; «begynder jeg at snakke nu, saa slutter jeg aldrig.»

Og han kastet Klærne af sig og krøp i Po<= sen. «Jeg kan da aldrig i Verden faa sove,» tænkte han; «men jeg faar jo lægge mig allikevel.»

Fem Minutter efter sov han.

Ja no hadde han daa vist baade fridd og faat ja, tænkte Sverre; for slik hadde han aldrig set Gutten. Og han sukket og tænkte tilbake. Langt, langt tilbake--—.